

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1946.

Första kammaren.

Nr 38.

Lördagen den 23 november.

Kammaren sammanträdde kl. 2 eftermiddagen.

Herr statsrådet *Weijne* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: nr 380, med förslag till lag om kontroll å överlåtelse av vattenkraft; och nr 382, angående ersättning för vissa översvämningsskador m. m.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 488, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor, m. m.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 504, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om kommunal fondbildning m. m.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 505, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret.

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet **Weijne**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Arrhéns interpellation angående tillsättandet av tjänster inom folkskolans arbetsområde, erhöll ordet och anförde: Herr talman! Med första kammarens tillstånd har herr Arrhén frågat mig om min uppfattning om det nu rådande systemet för tillsättande av överlärartjänster inom folkskolans arbetsområde.

Innan jag svarar på herr Arrhéns fråga, vill jag i korthet erinra om gällande bestämmelser om tillsättning av överlärartjänster. För närvarande sker tillsättning av överlärare i följande ordning.

Folkskolestyrelsen kungör tjänsten till ansökan ledig. Sedan ansökningsstiden utgått, uppgör folkskolestyrelsen en förteckning över de sökandes meriter på särskilt formulär. Därefter avger skolstyrelsen eget yttrande över de sökande och insänder detta yttrande tillsammans med ansökningshandlingarna till skolöverstyrelsen. Det ankommer sedan på skolöverstyrelsen att upprätta förslag till tjänsten. På förslaget uppför överstyrelsen de tre sökande, som överstyrelsen med hänsyn till stadgade befordringsgrunder finner mest meriterade. Om två eller flera tjänster skola tillsättas samtidigt, upptagas på förslaget — förutsatt att antalet sökande räcker till — tre gånger så många namn som det antal tjänster, varom det är fråga. Skolöverstyrelsens förslag kan överklagas hos Kungl. Maj:t. När skolöverstyrelsens förslag vunnit laga kraft respektive när Kungl. Maj:t avgjort det eventuella besvärsmålet, har folkskolestyrelsen att förrätta val och får därvid välja fritt inom förslagets ram.

Ang. tillsättandet av tjänster inom folkskolans arbetsområde.

Ang. tillsättandet av tjänster inom folkskolans arbetsområde. (Forts.)

Jag nämnde, att skolöverstyrelsen på förslaget skall uppföra de tre, i vissa fall de sex eller de nio etc., som överstyrelsen *enligt gällande befordringsgrunder* finner mest meriterade. Vilka äro då dessa befordringsgrunder?

När det gäller tillsättande av en vanlig folkskollärartjänst äro befordringsgrunderna som bekant tre, nämligen för det första undervisningsskickligheten, för det andra examina och för det tredje tjänstaldern. Vid upprättandet av förslag till överlärartjänster tillkommer en, som man brukar säga, fjärde befordringsgrund, som i folkskolestadgan är formulerad på följande sätt:

»Är med tjänsten förenad överlärarbefattning, må, utöver nu angivna befordringsgrunder, hänsyn jämväl tagas till sådana egenskaper, som företrädesvis erfordras för utövande av ledningen och tillsynen av arbetet i folkskolan.»

Detta stadgande möjliggör alltså hänsynstagande till vad man sammanfattningsvis skulle kunna benämna skolledaregenskaper.

Herr Arrhén har nu frågat efter min uppfattning om det tillsättningsförfarande, som jag sålunda skisserat.

Jag vill då till en början erinra om att jag för två år sedan, närmare bestämt den 30 november 1944, i egenskap av ordförande i 1941 års lärarlönesakkunniga var med om att underteckna ett betänkande angående »reglering av anställnings- och avlöningsförhållandena för folkskolans överlärare m. m.» i vilket betänkande de sakkunniga tämligen utförligt behandlade frågan om tillsättning av kommunal folkskolinspektör och överlärare. De sakkunniga föreslogo för sin del, att såväl inspektörer som överlärare skulle utses av skolöverstyrelsen, som därvid dock skulle ha att taga vederbörlig hänsyn till de lokala skolstyrelsernas uttalanden om vilken eller vilka de ansågo böra i första hand komma i fråga till befattningen. De sakkunnigas uppfattning var nämligen den, att genom en ändring av tillsättningsproceduren på förslaget sätt skulle med bibehållande reellt av kommunalt inflytande vinnas största möjliga garanti för att den för tjänsten bäst kvalificerade av de sökande också skulle komma att utses. I sitt författningsförslag uttryckte de sakkunniga kvalifikationsgrunderna på följande sätt:

»Bland de sökande skall förordnas den, som anses lämpligast för befattningen med hänsyn till insikter, erfarenhet och de övriga egenskaper, vilka företrädesvis erfordras för ett framgångsrikt utövande av ledningen och tillsynen av arbetet i folkskolan.»

Dessa kvalifikationsgrunder skulle alltså enligt sakkunnigförslaget ersätta de fyra befordringsgrunderna enligt nu gällande folkskolestadga.

De sakkunnigas förslag om överflyttning av tillsättningsbeslutet från de lokala skolstyrelserna till skolöverstyrelsen avstyrktes av flertalet av de remissmyndigheter, som särskilt uttalade sig därom.

När Kungl. Maj:t den 1 mars i år framlade sin på lärarlönesakkunnigas förslag grundade proposition angående överlärarnas anställnings- och avlöningsförhållanden, uttalade finansministern efter gemensam beredning med dåvarande ecklesiastikministern beträffande tillsättningsförfarandet följande.

»För egen del är jag icke beredd att nu upptaga förevarande tillsättningsfråga till avgörande. Ett skäl för att frågan rätteligen bör vila tills vidare finner jag ock däri, att denna fråga ingripande berör förhållandet mellan staten och skol-distrikten, vilket förhållande enligt givet uppdrag skall bli föremål för utredning av 1945 års folkskolesakkunniga.»

Riksdagen godtog detta uttalande.

Jag vill slutligen som min mening uttala, att skolstyrelserna böra ha ett betydande inflytande vid tillsättning av överlärartjänster. Formen för detta inflytande kan diskuteras. Jag håller inte för otroligt, att detta inflytande till och med skulle bli större enligt lärarlönesakkunnigas förslag än enligt nu tillämpade

Ang. tillsättandet av tjänster inom folkskolans arbetsområde. (Forts.)
grunder. Urvalet skulle nämligen i det förra fallet ske mera uteslutande med hänsyn till de speciella överlärarmeriterna. Saken kommer väl så småningom upp till ny omprövning, sedan folkskolesakkunniga behandlat bland annat detta spörsmål.

Sammanfattningsvis vill jag alltså framhålla, att jag icke är villig att medverka till en ny ordning vid överlärartillsättningar, som skulle försvaga de kommunala skolstyrelsernas inflytande vid dessa viktiga avgöranden.

Herr Arrhén: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framföra mitt tack för det svar på min interpellation, som han här lämnat.

Statsrådet erinrar i sitt svar om sin ordförandetid i 1941 års läraryrkesakkunniga och om deras den 30 november 1944 avlämnade betänkande med förslag till reglering av anställnings- och avlöningsförhållandena för folkskolans överlärare m. m. Som de intentioner, vilka där komma till uttryck, i väsentliga punkter visat sig sammanfalla med ett av de alternativa förslag till lösning av problemet om tillsättandet av överlärartjänster, som anförs i min interpellation, och alltså även sammanfalla med statsrådets mening i ämnet för två år sedan och som statsrådet rimligtvis också i dag omfattar, vill jag här något utförligare erinra om de sakkunnigas tankegångar 1944.

Man erinrar i betänkandet — SOU 1944: 64 — om att riksdagen 1935 efter att till bedömande ha upptagit Kungl. Maj:ts proposition nr 174, som byggde på det förslag, som framlagts av 1934 års folkskolesakkunniga, med skärpa framhållit, att det kommunala initiativet vid tillsättandet av överlärartjänster borde starkare betonas och skolrådets personkännedom i större omfattning tagas i anspråk. Då fråga uppstod om tillsättande av överlärartjänst skulle skolrådet med eget yttrande insända ansökningshandlingarna till skolöverstyrelsen, som hade att upprätta tjänsteförslag, varefter skolrådet skulle inom det av överstyrelsen upprättade förslagets ram meddela förordnande på överlärartjänsten. Kungörelserna av år 1936 utfärdades i enlighet med dessa riksdagens önsknings. Detta var den bakgrund, mot vilken 1941 års lönesakkunniga arbetade. Den gäller, såsom statsrådet här erinrat om, även i dag.

I 1944 års utredning övergår man därefter till att citera framställningar från överlärarna. Sveriges överlärarförbund skrev den 4 januari 1938 till Kungl. Maj:ten och påpekade bl. a. behovet av en reform beträffande överlärarnas ställning i folkskolans organisation. »Det synes», hette det bl. a., »överlärareförbundet oundgängligt, att överlärarna i likhet med skolledarna vid andra läroanstalter erhålla en ställning så fast, att deras arbete icke hindras av *ängsligt hänsynstagande till olika meningsriktningar* å verksamhetsorten och att deras avlöningsförhållanden icke bli beroende av enskilda skoldistrikts vilja eller förmåga att lämna dem en rättvis lön för arbetet.»

Skrivelsen remitterades till skolöverstyrelsen. I skrivelse dit den 6 december 1938 förtydligade överlärarförbundet sin framställning. Man hävdade nu med all skärpa, att tillsättningen av överlärare skulle överflyttas från den lokala skolstyrelsen till en central myndighet, i detta fall kungl. skolöverstyrelsen. Man påpekade, att vid andra läroanstalter, såsom lärlings- och yrkesskolor, högre folkskolor, kommunala mellanskolor och realskolor, skolledarna tillsattes av central myndighet.

Om man sätter sig in i detta problem, måste man säga sig, att det ligger något abderitiskt i att så fort det är fråga om den allra minsta realskola — den har kanske bara fyra klasser — anses det inte kränkande för den kommunala självstyrelsen, att skolledaren tillsättes av Kungl. Maj:ts organ, men väl så fort man kommer in på folkskolans område.

Ang. tillsättandet av tjänster inom folkskolans arbetsområde. (Forts.)

Överlärarförbundet fortsatte sin decemberskrivelse på följande sätt: »Det är förbundsstyrelsens bestämda uppfattning, att det finns *större garanti för rättvisa* vid överlärareval, om kungl. skolöverstyrelsen förordnar, sedan den lokala skolstyrelsen och statens folkskolinspektör givits tillfälle att yttra sig i ärendet. Den lokala skolstyrelsen måste *motivera* sin främsta kandidats företräde och torde därvid anstränga sig att få fram de reella meriterna, varemot *ovidkommande personliga och politiska hänsyn* bortfalla. Som det nu är, kan den av överstyrelsen i tredje rummet placerade väljas utan någon som helst motivering, även om han skulle vara mycket underlägsen de övriga på förslag uppförda.»

Antingen — och detta är väl det troliga — hade överlärarförbundet redan vid denna tidpunkt, alltså för åtta år sedan, samlat vissa erfarenheter, eller också har man visat sig besitta en profetisk skarpblick av icke föraktligt slag.

Överlärarförbundet fortsatte: »På samma sätt skapas garantier mot *godtycke och ovidkommande synpunkter* vid förnyade förordnanden. Skolstyrelsen måste ordentligt motivera sin önskan om eventuellt ombyte av överlärare. Medvetandet härom skapar hos överläraren större trygghet i utöandet av den dagliga gärningen. Psykologiskt sett är det också mycket betydelsefullt, att lärarpersonal, skolstyrelse och barnens målsmän veta, att skolledaren förordnats i *fri och öppen konkurrens* av en central myndighet, som därtill är ett kollegialt ämbetsverk.» Man säger sig också tro att överlärartjänsterna skulle bli mera populära bland lärarna, om den föreslagna reformen för tillsättandet genomfördes.

Skolöverstyrelsen svarade på dessa synpunkter den 27 december 1938 och förklarade sig anse att »förslaget att ställa de lokala folkskolestyrelserna *utan direkt inflytande* på valen av skolledare väcker sannolikt starka betänkligheter och detta inte minst därför, att det berör det ömtåliga problemet om gränserna för den kommunala självstyrelsen». Det vore även svårt att i skolöverstyrelsen ha nödig personkänedom. Därför avstyrkte man initiativ till 1939 års riksdag.

Saken blev emellertid anmäld i propositionen nr 252 vid 1939 års riksdag, vilket visar, att statsrådet Engberg uppenbarligen blivit intresserad av frågeställningen, och en utredning förordades, vilken också riksdagen gick med på. Uppdraget gick först till skolöverstyrelsen, men då denna tackade nej, gick budet till 1941 års lärarlönesakkunniga, varifrån det av mig tidigare omnämnda betänkanudet sedermera kom.

Lärarlönesakkunniga sammanträdde bl. a. med representanter för Sveriges överlärarförbund i september 1942, och överlärarrepresentanterna sammanfattade senare i en skrivelse sina yrkanden, vilka i allmänna drag sammanföll med dem som tidigare här återgivits och som man kompletterade i början av påföljande år. De sakkunniga tillfrågade även folkskolinspektörerna om deras mening och fingo därifrån positiva uttryck för en reformvilja.

De sakkunniga sammanfattade därefter sin mening på området. Vad själva tillsättningen av kommunal folkskolinspektör och överlärare angår, betonade man dessa tjänsters stora betydelse. Man stannade för, som statsrådet här erinrade om, att förorda tjänsternas tillsättande av skolöverstyrelsen som, hette det, »torde äga den största kompetensen att bedöma sökandenas kvalifikationer för befattningarna i fråga». De sakkunniga tillägga: »Häriigenom torde även vinnas större garanti för att enhetliga principer tillämpades vid tillsättningarna samt att *ovidkommande hänsyn* så vitt möjligt eliminerades.» Man polemiserade mot uppfattningen, att utnämningen borde ligga kvar hos de kommunala myndigheterna, därför att folkskoleväsendet vore en kommunal angelägenhet. Regeln, framhöllo de sakkunniga, gäller ej för borgmästare, ej för vissa präster,

Ang. tillsättandet av tjänster inom folkskolans arbetsområde. (Forts.)

ej för rektorerna vid de högre kommunala skolorna m. fl. Man betonade även, att man ansåg, att det kommunala initiativet ej skulle bortfalla. Meningen vore, att skolstyrelserna skulle insända *motiverat förslag* för den eller de sökande, som skolstyrelsen ansåg böra i första hand komma i fråga till befattningen. Man förutsatte, att detta skulle vara av värde och att skolöverstyrelsen skulle, som man sade, »taga *vederbörlig hänsyn* till de lokala skolstyrelsernas uttalande».

Detta var alltså statsrådets mening om denna fråga år 1944. Jag understryker, att de sakkunniga sade sig anse, att skolöverstyrelsen vore den mest kompetenta utnämningensinstansen och att man på denna väg hade utsikt att få bukt med, som de sakkunniga uttrycka sig, »*ovidkommande hänsyn*». I dessa formuleringar ligger uppenbarligen ett erkännande av riktigheten i den kritik av de nuvarande förhållandena, som överläraförbundet i olika sammanhang framfört. Även förbundet hade talat om behovet av »*större garanti för rättvisa vid överläraival*», om »*ovidkommande personliga och politiska hänsyn*» m. m.

Jag vill gärna instämma i statsrådets mening, att skolstyrelserna »*böra ha ett betydande inflytande vid tillsättning av överläratjänster*». Men jag skulle vilja betvivla statsrådets förmodan, att detta inflytande bleve större, om utnämningen förlades till skolöverstyrelsen. En dylik ståndpunkt torde ej med utsikt till framgång kunna hävdas. Däremot förefaller det mig, om man nu väljer att gå denna väg, som om därmed den kommunala självstyrelsen icke tillfogades något obotligt avbräck. Den bevarade ett tillbörligt inflytande och räddades från stora och farliga frestelser.

Under sådana omständigheter vill det synas mig, som om statsrådets bragelöfte i slutmeningen av interpellationssvaret vore något förhastat, då statsrådet säger sig »*icke vara villig att medverka till en ny ordning vid överläratillsättningar, som skulle försvaga de kommunala skolstyrelsernas inflytande vid dessa viktiga avgöranden*». Antingen måste detta betyda, att ordföranden i 1941 års lönesakkunniga hade en annan mening än dagens ecklesiastikminister, eller också att statsrådet i dag överskattar den rådgivande roll, som 1944 års sakkunniga tillämnade skolstyrelserna. Det är dock en viss skillnad mellan att ge råd och att besluta utan att behöva motivera sitt beslut. Jag kan i detta sammanhang också erinra om vad skolöverstyrelsen 1938 svarade på överläraförbundets hemställan om att överläratjänsterna skulle tillsättas av skolöverstyrelsen: förslaget att ställa de lokala skolstyrelserna utan direkt inflytande på valet av skolledare kunde väcka betänkligheter. Det visar, huru skolöverstyrelsen i detta läge 1938 uppfattade de inviter till förändringar i systemet, som överläraförbundet hade framfört.

Det största värdet med utnämning genom ett kollegialt ämbetsverk synes mig ligga däri, att beslutet bäres upp av den ansvars känsla och den respekt för sakliga synpunkter, som känneteckna och böra känneteckna den svenske ämbetsmannen. Vi ha i detta avseende stolta traditioner att bevara, ett kapital av omutlig heder och redbarhet att förvalta. Denna ämbetsmannaidalism — eller vad jag får kalla den — utgör i sig, som överläraförbundet säkerligen åsyftade i sin skrivelse 1938, en större garanti för rättvisa än något annat. Beslutet blir *samvetsbundet* i och med att det fattas under ämbetsmannans ansvar. Jag vet, att man känner på det sättet bland våra ämbetsmän, och det bör vara så. Att allmänheten önskar, att det förblir så, står utom varje tvivel.

Det har med undantag för den lilla glidning, som jag trott mig kunna förmärka i statsrådets svar men som kanske från min sida är en missuppfattning, varit en tillfredsställelse för mig att kunna iakttaga överensstämmelsen i stora drag i mitt sätt att se på här berörda ting och statsrådets. Huruvida en lösning av problemet ligger på den linje, som de sakkunniga förordade 1944, är emellertid

Ang. tillsättandet av tjänster inom folkskolans arbetsområde. (Forts.)
ovisst. Statsrådet Erlander förordade i våras i proposition nr 194 fortsatt utredning genom 1945 års folkskolesakkunniga, och det var helt säkert under för handen varande omständigheter, då remissmyndigheterna avstyrkt 1941 års sakkunnigas förslag m. m., välbetänkt. Det kan tänkas, att det finns även andra vägar att beträda.

En svaghet i det system, som i dag tillämpas, torde vara, att bestämmelsen i folkskolestadgan § 19 mom. 7, att skolrådet, sedan förteckningen över de sakkunniga blivit uppgjord, med *eget yttrande* över de sökande skall överlämna handlingarna i ärendet till skolöverstyrelsen, icke fattats så, att den innebär ett önskemål, att man så sakligt och övertygande som möjligt bör motivera en eventuell ståndpunkt. På den punkten har överlärarförbundet i sin skrivelse från 1938 och senare övat kritik. Jag har också fått detta bekräftat genom de många personliga kontakter, som jag i samband med min interpellation har tagit, och kritiken synes således inte sakna fog. En ändring i detta avseende, har man sagt mig, skulle kanske kunna lägga en hel del till rätta.

Jag vill, herr talman, till sist även tillåta mig att erinra om en annan utväg, som antytts i min interpellation, nämligen en möjlighet att få besvär i samband med kommunala tjänstetillsättningar prövade. Vid riksdagen 1939 väcktes det från högerhåll och från folkpartiet i bägge kamrarna motioner med begäran bl. a. om utredning och förslag rörande sådan ändring i kommunallag och eventuellt andra lagar och förordningar, att frågor om tillsättning av kommunala tjänster må kunna i större utsträckning än nu är fallet underkastas prövning i besvärsväg och därigenom i görligaste mån garantier skapas för att vid sådana tjänsters tillsättning behörig hänsyn tages till förtjänst och skicklighet. Besvärsvägens möjligheter innebära nu, som bekant, endast rättelser i det formella behandlingssättet. Man framhöll, att den kommunala självstyrelsen så litet som möjligt borde trädas för nära, men eftersom missbruk förekommo, borde bot för dessa sökas. En liknande motion väcktes också vid 1946 års riksdag. Konstitutionsutskottet avstyrkte även i år och yttrade bl. a., att det skulle innebära ett viktigt avsteg från en av huvudprinciperna för den kommunala förvaltningen och ett djupt ingrepp i den kommunala självbestämmningsrätten att medgiva lämplighetsprövning vid besvär till statligt organ i kommunala tjänstetillsättningsärenden, och detta borde därför enligt utskottets mening ej ifrågakomma. Utskottet framhöll även, att de kommunala sammanslutningarna bestämde avstyrkt en ändring i detta hänseende. Kamrarna följde utskottet.

Detta svartsjuka värnande av den kommunala självstyrelsen är naturligtvis på sitt sätt imponerande. Men jag frågar: är en dylik metod klok? Ett faktum synes mig vara, att de missförhållanden, som jag här talat om, verkligen finnas. Jag kan åter erinra om överlärarförbundets smått harmsna påpekanden i skrivelserna före 1939 och det erkännande, som gavs den kritik, som förbundet riktat mot den nuvarande ordningen, i lärarlönesakkunnigas betänkande.

Jag erinrar också om framställningen från TCO den 15 december 1945, där man bl. a. uttalar, att icke minst på det kommunala området hänsyn till »personliga relationer» spelat in eller att »under hänsynstagande till det förhållandet att vederbörande företrätt en sådan politisk uppfattning, som varit överensstämmande med den som de beslutande myndighetspersonerna företräd», utnämningar ägt rum, som väckt ont blod. Man hotade med att, om ej rättelse skedde, genom »ett enhetligt organiserat uppträdande hävda dessa linjer — d. v. s. principerna om förtjänst och skicklighet — och därigenom bidra till en för samhället och dem själva sund utveckling».

En viss oro och olust synes alltså finnas. Då så är fallet, förefaller det mig vanskligt att alltid låtsas, som om det regnade, då detta missnöje tar sig uttryck. Den svenska kommunala självstyrelsen kanske rent av vore bäst betjänt med

Ang. tillsättandet av tjänster inom folkskolans arbetsområde. (Forts.)
att få sina skönhetsfläckar på hithörande område avtvättade. Det är min tro, att den har mera att vinna härpå än att förlora.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord än en gång få framföra mitt tack till statsrådet Weijne, en man, som vi skolfolk — det vill jag gärna begagna tillfället att säga — oavsett var vi politiskt höra hemma, hysa respekt för och förtroende till, för hans välvilliga svar på min interpellation, ett svar, som visserligen berört ett delområde av det större frågekomplex, som jag här på slutet antytt, men som dock väl illustrerat, vad jag avsett att få belyst.

Herr statsrådet Weijne: Herr talman! När jag här uttryckligen säger ifrån, att jag inte vill vara med om åtgärder som minska det kommunala inflytandet vid överlärartillsättningar, begär jag att bli trodd på mitt ord. Det är inte en ny uppfattning som jag därmed ger uttryck åt. När vi i mitten på 1930-talet i statsutskottet, där jag då deltog i arbetet, behandlade frågan om tillsättning både av överlärare och folkskollärare, medverkade jag till en ändring i Kungl. Maj:ts proposition, varigenom de kommunala skolstyrelserna fingo initiativet. De fingo alltså först säga sin mening och blevo inte redan från början bundna av statliga instansers ståndpunktstagande.

Jag har fortfarande den uppfattning som jag då gav uttryck åt, och jag hade också den uppfattningen när jag satt i lärarlönesakkunniga. Om interpellanten hade velat roa sig med att citera ett annat uttalande av de sakkunniga, skulle han ha funnit att det inte råder något som helst motsatsförhållande. På s. 49 i de sakkunnigas betänkande står nämligen beträffande nu gällande ordning: »Då överstyrelsen nu på förslag till överlärarbefattning uppför tre sökande, är överstyrelsen i viss mån bunden av sökandenas formella meriter. Det kan inträffa, att den för uppdraget mest lämpade som kanske förordats av skoldistriktet, på grund av bristande formella meriter icke kan uppföras å förslaget och sålunda icke komma i fråga. Om överstyrelsen däremot förordnar överlärare, får överstyrelsen en friare ställning och kan mera taga hänsyn till sökandenas allmänna lämplighet såsom överlärare.»

Där ha vi uttryckligen sagt ifrån, att man syftar till en ordning som avser att ge utrymme åt den reella kompetensen på bekostnad av den formella.

När interpellanten här kritiserar de fall, där man väljer den på tredje förslagsrummet uppförde — jag skulle nästan tro att han mera tänkte på ett fall, där en i tolfte förslagsrummet blev vald — har jag den uppfattningen att det inte alls är säkert, att den som har fått första förslagsrummet är reellt mera meriterad, eftersom man är bunden av formella kompetensvillkor.

Vi hade nyligen att i departementet ta ställning till ett klagörende från ett av Stockholms förortsdistrikt, där man förmodligen, om man hade haft möjlighet till ett friare bedömande, skulle ha kunnat uppföra den klagande på förslagsrum, men där det med hänsyn till de nuvarande mera formbundna bestämmelserna var fullständigt utslutet.

Jag vill vidare starkt understryka, att jag tror att man vid skolans framtida utveckling måste ge kommunerna ett större inflytande än de för närvarande ha i fråga om skolväsendets utformning. Jag tror att det skulle vara till fördel för de allmänna läroverken, som nu äro rent statliga skolor, om kommunerna hade ett visst inflytande även på dem. Men om man har denna allmänna uppfattning, som sannolikt delas av 1946 års skolkommission, är det klart att man inte kan medverka till åtgärder som avse att eliminera kommunernas inflytande i skolfrågor. Även om jag skulle kunna tro att det inflytandet skulle bli starkare efter en ändring av bestämmelserna rörande tillsättning av överlärare på sätt lärarlönesakkunniga föreslagit, måste jag dock fästa ett visst avseende

Ang. tillsättandet av tjänster inom folkskolans arbetsområde. (Forts.)
 vid att de kommunala myndigheterna själva inte tro det utan hellre vilja behålla den nuvarande ordningen.

Jag vill slutligen säga att jag inte förstår, vart interpellanten syftar med ett kommunalt besvärsinstitut i det här sammanhanget, ty om man behåller den nuvarande ordningen, innebär den att skolstyrelsen till sist väljer bland de på förslaget uppförda. Skulle man hos ett kommunalt besvärsinstitut kunna överklaga skolstyrelsens val på reella grunder och alltså frånta styrelsen rätten att välja inom ett upprättat förslag, skulle väl en sådan lösning vara fullständigt orimlig. Behåller man det nuvarande förfarandet, kan det under inga förhållanden förenas med besvärsrätt över valet annat än i vad avser att rent formella villkor blivit uppfyllda.

Fru Alm: Herr talman! Såväl i sin interpellation som i dag i samband med statsrådet Weijnes svar å interpellationen har lektor Arrhén talat om »ovidkommande synpunkter» — ovidkommande personliga och politiska synpunkter som kunna spela in vid överläroarnämningar, när dessa ske i den kommunala självstyrelsens tecken, alltså i de fall då kommunerna själva bestämma.

I en tidigare version av herr Arrhéns interpellation exemplifierade han detta påstående med ett fall, som nyligen inträffat i Stockholm, och insinuerade att den i det fallet utnämnde fått sin befordran tack vare politiska meriter och inte sakliga sådana.

Såsom ledamot av Stockholms folkskoledirektion och med nöje medansvarig för den utnämning, som herr Arrhén misstänkliggjort, känner jag behov att här säga några ord.

Herr Arrhén har visserligen inte i dag upprepat sin tidigare anklagelse, men han har gjort det i pressen, och hans partiorgan, Svenska Dagbladet, har i en ledande artikel så pass ovederhäftigt strukit under påståendet, att en viss överläroarnämning är resultatet av partivännens välvilja, att jag inte kan låta det stå helt oemotsagt. Eller vad sägs om följande rader ur Svenska Dagbladet: »Kan interpellationen leda till att ett annat system vinner insteg, skulle det hälsas med tillfredsställelse av lärarpersonalen med undantag för dem som hoppas på att politiska meriter skola fylla ut bristen på pedagogiska.»

Till detta kan genmålås, att tidningen och herr Arrhén inte ha mycket hum om lärarpersonalens i Stockholm reaktion inför utnämningen i fråga. I själva verket förhåller det sig så, att personalen ganska allmänt erkänner den sakkunskap och lämplighet, som den utnämnde i eminent grad är i besittning av. Det har Svenska Dagbladet saknat tillräckliga kontakter med lärarpersonalen för att upptäcka.

Belysande är att till folkskoledirektionens senaste sammanträde hade inkommit en framställning från samtliga lärare vid den skola, där vederbörande förut tjänstgjort, med en enträgen begäran att få behålla honom i skolan som sin överlärare, och med ändring av sitt tidigare beslut har folkskoledirektionen låtit honom stanna vid den skola, där han förut tjänstgjort och där det också fanns en överläroarvakans. Tror någon att dessa lärare äro villiga att skriva under på tidningens omdöme, att »alla hans underordnade lärare komma att ha en pedagogiskt bättre utrustning än sin övervakande chef»? Tvärtom, de äro djupt indignerade, och likaså folkskoledirektionens ledamöter av olika politisk färg. Direktionen har nämligen enhälligt vitsordat, att vederbörande bör tillerkännas »en framskjuten plats bland de sökande» med hänsyn till gällande befordringsgrunder.

Jag skall inte gå vidare in på detta fall — herr Arrhén förefaller nu att ta frågan om överläroarnämningar mera från den principiella sidan. Jag skall

Ang. tillsättandet av tjänster inom folkskolans arbetsområde. (Forts.)
då bara tillägga litet om överläroarutnämningar, såsom vi se på dem med kommunala ögon.

Jag är bestämd anhängare av att kommunerna själva skola få behålla det sista avgörandet när det gäller utnämning av överläroare. Att valet endast kan komma att stå mellan kompetenta sökande svarar skolöverstyrelsen för, och i fall där överstyrelsen inte är enig Kungl. Maj:t. Det stora antalet sökande till detta slags tjänster gör konkurrensen och gallringen mycket hård, och någon risk för att formellt inkompetenta sökande komma på förslag till överläroartjänster finns alltså inte.

Däremot händer det, att praktiskt olämpliga personer göra det, om de ha tillräckligt höga formella meriter — akademiska examina och dylikt. Skolöverstyrelsen har haft en benägenhet att taxera akademiska meriter högt — enligt min och många mening för högt. En läroare som har studerat till fil. kand. — kanske i ämnen, som föga beröra folkskolans undervisningsstadium, t. ex. grekiska eller astronomi — en, för att nu välja ett renodlat fall, kammarlärd utan den organisationstalang och samarbetsförmåga, som en skolledare bör ha, kan av skolöverstyrelsen bli uppförd på förslag framom en praktiskt dugande kraft, som visat sin administrativa förmåga i ungdomsledararbete, i aktivt föreningsarbete eller i kommunalt och socialt arbete av stor räckvidd. Överstyrelsen kan kanske inte lastas för att den medverkar till sådant; den kan ursäktas med att den ju inte lika bra som de lokala skolmyndigheterna kan känna till och bedöma de sökandes lämplighet med hänsyn till den fjärde befordringsgrund, som statsrådet nämnde nyss, alltså egenskaper som företrädesvis erfordras för utövande av ledningen och tillsynen av arbetet i folkskolan.

Det är därför en mycket förnuftig anordning, att den kommunala skolstyrelsen, som oftast känner de sökande personligen och på nära håll har kunnat bedöma deras skolgärning och deras ledarförutsättningar, har möjlighet att välja sina överläroare själv bland de av skolöverstyrelsen uttagna och rekommenderade personer som befunnits meriterade att komma på förslag. Jag hoppas också att den kommunala självbestämmanderätten inte måtte avskaffas på den punkten. Jag har verkligen mycket svårt att förstå att herr Arrhén, som tidigare i denna kammare talat så mycket mot centralbyråkrati av alla sorter, i sin interpellation har velat förorda ett överförande av överläroarutnämningarna till ett centralt ämbetsverk.

Herr Wagnsson: Herr talman! Jag förstår att herr Arrhén har haft en önskan att på något sätt överskyla sina misslyckanden som interpellant, men jag undrar ändå om det varit nödvändigt att uppbygga de fåtaligt församlade kammarledamöterna med ett anförande på över en halvtimme.

Som bekant framställde herr Arrhén sin första interpellation i en sådan form, att han vid nästföljande plenum fann sig föranlåten återkalla den. När han gjorde det, hade han emellertid en annan interpellation i bakfickan, nämligen den som i dag har blivit besvarad. Men också denna interpellation synes mig vara mycket överflödig. Såsom herr Arrhén, när han nu närmare satt sig in i frågan, själv här redogjort för, har nämligen hela det frågekomplex, som han med interpellationen velat bringa under riksdagens prövning, varit föremål för behandling av riksdagen ungefär vid midsommartiden i år. Jag undrar, herr Arrhén, hur det skulle gå med vårt riksdagsarbete, om departementscheferna på hösten interPELLERades om sin ställning till de frågor, som de under våren förelagt riksdagen, och om till yttermera visso detta gjordes av personer som inte observerat frågans tidigare riksdagsbehandling och som inte i samband med denna bidragit vare sig med något anförande under diskussionen eller

Ang. tillsättandet av tjänster inom folkskolans arbetsområde. (Forts.)
med någon motion. När herr Arrhén har varit så livligt intresserad av den fråga som han här behandlat, hade det ju varit mycket lämpligt om han i våras väckt en motion, där han bragt dessa synpunkter under statsutskottets och kamrarnas prövning. Så här i efterhand är det lite för sent att ta upp saken.

Emellertid vill jag betyga, att herr Arrhén, som efter vad jag antar är en skicklig lärare, i varje fall har visat sig vara en duktig elev; sedan han fått bakläxa har han läst bättre på, och när han i dag mötte upp i kammaren kunde han tydligen frågan på ett helt annat sätt än när han skrev sin interpellation. Det finns otvivelaktigt ett och annat beaktansvärt inte bara i de referat herr Arrhén här lämnat kammaren, utan också i de egna reflexioner han på vissa punkter har gjort. Jag skall inte begagna tillfället att deklarerera vare sig mitt instämmande med honom eller mitt avståndstagande; frågan kommer säkerligen tillbaka så småningom, det har ju ecklesiastikministern betonat, och då får man ju tillfälle att närmare precisera sina ståndpunkter.

Jag vill emellertid, då fru Alm i sitt anförande här nyss uttryckte ett beklagande av att skolöverstyrelsen lagt alltför mycket formella synpunkter på bedömandet av förslagen, poängtera att jag tror att denna anklagelse inte är berättigad. Det är visserligen sant, att överstyrelsen räknat med och är nödsakad räkna med akademiska meriter som ett plus vid uppsättandet av förslag till överlärartjänster, men det är inte alls så, att man har lämnat praktisk erfarenhet och visad organisationsförmåga vid sidan då man har upprättat förslagen. Tvärtom, i den mån man av handlingarna har kunnat få dessa egenskaper dokumenterade har det alltid fästs stor vikt vid dem. Att de ändå ibland blivit förbisedda hänger helt enkelt samman med att överstyrelsen i de flesta fall inte haft annat att gå efter än de papper som blivit insända, och om vederbörande lärare inte i sina ansökningshandlingar angivit sådan verksamhet, som fru Alm talar om, och skolstyrelsen och folkskoleinspektören i sina yttranden inte heller ha nämnt någonting om den, så är det omöjligt för skolöverstyrelsen att taga hänsyn till denna sak. Sedan emellertid både inspektörer, skolstyrelser och lärare mera fått betydelsen av meriter av detta slag klar för sig, har på denna punkt en ändring skett — det blir allt vanligare att, då ansökningshandlingarna komma in, också meriter av detta slag redovisas — och jag vill försäkra fru Alm att man i skolöverstyrelsen fäster stor vikt också vid dessa meriter.

Herr Forslund: Herr talman! Under en lång tid har jag tillhört en skolstyrelse, och jag är således en representant för den institution, som interpellanten anser har en mycket stor svaghet när det gäller att handlägga ärenden av det slag det här är fråga om.

Jag kan inte förstå vad interpellanten kan ha för stöd för denna sin åsikt. Det synes också framgå av hans resonemang, att han har en hel del brister i sitt kunnande både i fråga om folkskolans organisation och i fråga om en överlärares arbetsuppgifter. En överlärare är i allmänhet inte bara en tjänsteman av samma slag som en överlärare här i Stockholm, där det finns en överstyrelse i form av en folkskoleledning, utan i stora delar av landet äro nog överlärarna verkliga skolledare, vilkas uppgift omfattar allt som inlägges i detta begrepp. En sådan överlärare skall inte bara kunna undervisa, utan han skall också vara en kommunal förvaltningsman, som kan bedöma en hel del ting ur kommunal synpunkt och sköta skolans angelägenheter på bästa möjliga sätt. Och detta är speciellt viktigt nu, sedan skolan fått ytterligare arbetsuppgifter, bland vilka de ekonomiska problemen ha en icke ringa betydelse.

Jag vill dessutom säga, att jag betraktar det som en svaghet hos herr Arrhén när han så starkt gör gällande, att den mening, som jag företräder och som över-

Ang. tillsättandet av tjänster inom folkskolans arbetsområde. (Forts.)

ensstämmer med vad statsrådet här har sagt, nämligen att kommunerna böra få ha kvar sin bestämmanderätt i viss utsträckning, skulle vara ett utslag av svartsjuka, och han betraktar detta som skönhetsfläckar o. s. v. Det är ord och ingenting annat, utan något som helst reellt värde.

Sedan undrar jag: är inte granskningen redan förstärkt i fråga om överlärare? En överlärare är ju en folkskollärare. Varför säger då inte interpellanten, att också sådana skola tillsättas av överstyrelsen? Det är ju så, att när vi skola tillsätta en folkskollärare räcker det med det förfarandet, att skolstyrelsen upprättar förslag och att folkskolinspektören avger ett yttrande. När det gäller överlärare stannar det inte vid folkskolinspektörens yttrande, utan ärendet går upp till skolöverstyrelsen. Jag menar, att där har man beträffande överlärarna fått en garanti för att ytterligare en noggrann granskning sker av de ansökningshandlingar som föreligga.

Jag vill i all korthet ge uttryck för den meningen, att vi i skolstyrelserna, utan att vara främmande för tanken att man kan få jämkna på sin beslutanderätt o. s. v., ändå se en begränsning i skolstyrelsernas befogenheter som någonting besvärligt. I åtskilliga avseenden skulle man sannolikt kunna förfara enklare vid tillsättandet av lärartjänster, om skolstyrelserna finge litet större befogenheter. Det finns åtskilligt i detta förfarande, som skulle kunna förenklas, men det bör inte ske på det sätt som interpellanten här har förordat.

Det är detta, herr talman, som jag har velat passa tillfället att säga, och jag tackar statsrådet för att han har svarat interpellanten på det sätt som han har gjort, när denne nu är ute för att försöka frångå skolkolstyrelserna den lilla beslutanderätt som de ännu ha kvar i dessa ting.

Herr Arrhén: Herr talman! Med anledning av herr Forslunds inlägg, om jag får börja med det, skulle jag vilja säga, att det icke varit utan skäl, som jag upptagit dessa förhållanden till granskning. Här säga ni, som nu ha talat, att det är nästan otillbörligt att gå den kommunala självstyrelsen in på livet och kritisera den, att skolstyrelserna redan nu ha så litet att säga till om och att detta angrepp till varje pris måste tillbakaslås. Men ni synas bortse från att här samtidigt föreligger en kritik, vilken ni icke kunnat jäva.

Jag erinrar om de många citat — jag gjorde med avsikt många citat för att få starkare bakgrund till vad jag avsåg — som jag gjorde ur den skrivelse från överlärarförbundet, som presenterades i utredningen, och jag erinrar om TCO:s skrivelse och i övrigt kända förhållanden på detta område.

Det lyste också fram litet av det nuvarande systemets funktion i det anförande, som fru Alm höll, nämligen när hon sade någonting om att det hade varit uppvaktningar eller petitioner från den skola, där en viss sökande hade tjänstgjort. Detta blottar ett tillvägagångssätt, som mycket erinrar om hur det går till, när man väljer präst ute i de olika församlingarna, och som ofta kritiserats här i riksdagen. Det är inför ett dylikt, åt opinionens vindar överlämnat tillsättande av vissa tjänster, som man verkligen kan ha anledning att fråga sig: är ett system, som kännetecknas av dylika metoder, lämpligt eller inte?

Herr Forslund frågade ironiskt, om man kanske rent av skulle kunna ifrågasätta, om inte folkskollärarna skulle utnännas av ett statligt organ. På den frågan svarar jag: nej, i nuvarande läge icke, ty det vore otänkbart, att ett centralt organ skulle kunna tänkas sitta inne med den personkänedom, som härför skulle fordras, men frågan är icke omöjlig att diskutera under vissa förutsättningar, nämligen om man kan tillskapa mellaninstanser för tillsättandet av dessa tjänster — jag nämnar såsom exempel domkapitlet, någon särskild byrå i länsstyrelsen eller någonting i den stilen.

Ang. tillsättandet av tjänster inom folkskolans arbetsområde. (Forts.)

För att exemplifiera, att det inte står så synnerligen bra till på även detta område, har jag tagit med mig ett brev bland de många, som jag har fått med anledning av den här interpellationen, ett brev, som alltså snarast berör tillsättningen av folkskollärartjänster. Jag skall göra ett citat ur det, utan att kanske i alla delar vilja underskriva vad vederbörande säger, bara som ett exempel på vad man anser om dessa ting ute i bygderna. Det heter så här: »Grundlagens bud om, att förtjänst och skicklighet allena skola vara utslagsgivande vid tjänsters tillsättande är, vad angår folkskolans lärare, tämligen illusoriskt. Det heter visserligen i befordringsordningen, att de tre bäst meriterade uppföras på förslag men av dessa tre kan den sämst meriterade — såsom ofta sker på landet — av det beslutande organet utnämnas utan att någon klandertalan däremot med framgång kan anföras. Godtycket gör sig därför, åtminstone i landsorten, starkt gällande vid dylika tjänsters tillsättande. Den ena skolstyrelsen kan inom sig hysa en 'stark man', som anser, att en lärarinna icke bör vara gift, en annan kan ha en släkting, som han önskar placerad etc. Ofta förekommer det, att personer, som vederbörande ämnar gynna, uppsättas på förslag, trots att de på grund av sina svaga meriter icke skulle där ha plats. Härtill kan genmåljas, att vederbörande då med framgång kan besvara sig. Ja, det är lättare sagt än gjort. Med den tillkrånglade och omständliga besvärssordning, som gäller för folkskolans lärare, dra sig de flesta för att tillgripa den åtgärden, och därmed är målet att gynna en obehörig vunnet. Nuvarande system för tillsättande av tjänster inom folkskolan tarvar uppenbarligen en ändring med det snaraste.»

Detta är ett stickprov. Det är möjligt, att jag misstar mig, men jag tror i alla fall, att det är en liten vink om vad en viss opinion i landet anser i dessa avseenden.

Jag skall nu tillåta mig att övergå till vad herr statsrådet här yttrade i sitt andra inlägg. Han citerade ett par meningar på s. 49 i betänkandet och påpekade, att man 1944 skulle ha haft den tanken, att man i skolöverstyrelsen skulle få större möjligheter att utnämna en, som enligt den nuvarande fjärde befordringsgrunden skulle vara lämplig. Men det är väl i alla fall inte meningen, att man skall utesluta de andra tre befordringsgrunderna, som vi för närvarande ha! Det står ju dock i utredningsförslaget också talat om »insikter och erfarenhet», och med insikter måste i detta fall menas en sammanslagning av den första och den andra befordringsgrunden i nuvarande stadga, alltså av undervisningsskicklighet och examina.

Jag tror inte, att herr statsrådets ståndpunkt och min därvidlag skilja sig åt så förskräckligt mycket, men jag ber att få betona, att min uppfattning är, att den absoluta tyngdpunkten icke får ligga på frågan om »lämpligheten», utan att det också måste tagas mycket stark hänsyn till »insikt och erfarenhet». Det måste också vara herr statsrådets mening.

De överlärare, som komma att tillsättas i framtiden, särskilt efter antagandet av den nya skolreformen, komma att få ett betydligt större inflytande än de nuvarande. En stor del av den statliga inspektionen kommer säkerligen att överflyttas på dem. De komma att ingå i ett system, som man brukar ge benämningen »enhetsskolan». Men de lärarkategorier, som komma att arbeta där, bli nog betydligt mycket mindre enhetligt sammansatta än under nuvarande förhållanden, och därför måste man ställa större krav på dessa överlärare, när det gäller »insikter och erfarenhet», alltså i fråga om den första och andra befordringsgrunden. Därtill kommer utvecklingen mot stora kommuner och allt annat, som talar för att utvecklingen kommer att gå i den riktning, jag här antytt.

Ang. tillsättandet av tjänster inom folkskolans arbetsområde. (Forts.)

Gentemot fru Alms inlägg vill jag till en början säga, att när det gäller den apostroferade överläroarnämningen i Stockholm nu senast, har man enligt min mening konstruerat en fullkomligt felaktig frågeställning. Jag har aldrig sagt, vare sig i interpellationen eller i de tidningsartiklar, jag publicerat med anledning av den, att den överläroarkandidat, som det här var fråga om, var olämplig till överläroare. Jag har till och med stora sympatier för hans gärning på en del områden, som jag känner till, och jag är närmast böjd för att tro, att han är lämplig för överläroartjänst. Men vad jag har frågat mig är: var han den mest lämplige, när man jämför honom med hans 27 medsökande? På den frågan har jag svarat nej, och jag vet, att de som inom folkskoledirektionen ha haft ansvaret att i tjänsteväg föreslå kandidater ha varit av samma uppfattning. Detta betyder alltså inte, att de anse, att han är olämplig för överläroartjänst, utan bara att man har ansett: »Inte denna gång, inte i de här sammanhangen!»

Fru Alm upptog även ett principiellt spörsmål, då hon påpekade, att akademiska meriter inte betyda så mycket, utan att det viktigaste är, att man skall vara en sån där hejare i största allmänhet. Detta är naturligtvis ur vissa synpunkter riktigt. En läskarl är inte alltid disponerad åt det praktiska hållet, men när det visar sig, att det finns *både* teoretisk förmåga *och* praktiskt handlag, då ställer sig saken på ett helt annat sätt. Det är detta, jag finner betydelsefullt. Man har icke vid tjänstetillsättningen här i Stockholm kunnat dela upp de sökande i kategorierna praktiskt kunniga, administrativt dugliga men icke läskarlar å ena sidan och praktiskt odugliga men läskarlar å den andra, utan det fanns bland de teoretiskt bättre meriterade sökandena dugligt folk med väl dokumenterad tjänstgöring även på det praktiska området. Jag har velat taga upp denna fråga ur principiella synpunkter, och jag finner ingen anledning att här från första kammarens podium gräla om detaljerna. Det väsentliga är principen.

Herr Wagnsson gjorde sig lustig över att jag hade interPELLERAT och fått ta tillbaka interpellationen, och det var naturligtvis litet förargligt. Men om man sätter sig ned och skall tolka R. F., § 90, som jag haft anledning att göra i åtskilliga sammanhang under min tillvaro, blir det ofta fråga om gränsfall. Här var den utnämmande instansen icke Kungl. Maj:t utan folkskoledirektionen, och Kungl. Maj:t var endast inkopplad på ett sidospår. Det var det, som föranledde mig att förmoda, att det möjligen skulle gå att föra frågan på tal efter de linjer, som jag gjorde.

Sedan sade herr Wagnsson, att man inte bör interPELLERA om saker, som voro före i våras. Om jag bortser från förhållandena i juni, som i år utmärktes av lika stort jäkt som alla andra år, vill jag erinra om att situationen i juni 1946 dock var en annan än i dag. Det har hänt en hel del intressanta ting i politikens värld, som herr Wagnsson nog vet, mellan dessa två tidpunkter. Vi ha fått en ny ecklesiastikminister, och därför kunde det med den bakgrund, som 1941 års utredning erbjuder, vara av ett visst intresse att höra, vad statsrådet Weijne i dagens sammanhang hade att säga om det problem, vi här bytt tankar om.

Fru Alm: Herr talman! Jag skall bara be att få säga några ord för att replikera herr Arrhén, då han påstår, att det nuvarande systemet ger svängrum åt opinionsyttringar och ovidkommande personliga synpunkter, så att befordringssystemet icke kommer att verka rättvist. Med rättvist menar tydligen herr Arrhén, att alltid den person, som har den högsta betygspoängen, skall utses. Men för överläroartjänsters tillsättande ha vi dock även den fjärde befordringsgrunden, som det har talats om här, och jag trotsar herr Arrhén att finna på

Ang. tillsättandet av tjänster inom folkskolans arbetsområde. (Forts.)
ett system, enligt vilket man kan poängsätta samarbetsförmåga, organisations-
talang och förmåga att stimulera till pedagogisk aktivitet i skolan, d. v. s. så-
dana egenskaper som i alla fall äro de väsentliga hos en skolledare. Så länge
vi inte ha något sådant system, måste det bli ett visst litet svängrum för sub-
jektiva värderingar vid tillsättningen av sådana tjänster som det nu är fråga
om. Men jag har redan framhållit, att det inte kan bli fråga om att någon in-
kompetent person tillsättes, eftersom vi aldrig kunna välja mellan andra än de
kompetenta personer, som skolöverstyrelsen har förklarat behöriga och uppsatt
på överlärarförslag.

Herr Arrhén sade i en replik till mig, att han i det speciella fallet här i
Stockholm ansåg, att man inte hade tagit tillräcklig hänsyn till de medsökandes
kvalifikationer. Jag vill med anledning därav säga herr Arrhén, att man inom
Stockholms stads folkskoleledningen redan på ett tidigare stadium var fullkom-
ligt enig om att herr Wide bort uppföras på förslaget och att denna uppfattning
delades av representanter för alla de olika politiska meningsriktningarna inom
ledningen.

Herr Arrhén: Herr talman! Jag ber att med anledning av fru Alms senaste
inlägg åter få framhålla, att jag inte under dagens debatt har uttalat, att jag
anser, att de teoretiska kunskaperna skola vara *utslagsgivande* vid sökandet
av överlärartjänster — det har jag varken sagt i mitt första eller i mitt andra
inlägg. Men jag har sagt, att om å ena sidan det teoretiska kunnandet kombi-
neras med ådagalagd praktisk duglighet och å andra sidan den teoretiska kun-
nigheten är svagare dokumenterad, ehuru praktiskt handlag finns, så skall den
ha tjänsten, som har ådagalagt sin duglighet på båda områdena.

Fru Alm ansåg det vara omöjligt att poängsätta den s. k. lämpligheten. Det
är naturligtvis riktigt, men därför får ej fältet lämnas fritt att dansa politiska
slängpolskor. Det är detta, som sker på än den ena, än den andra lokalen.

Såsom framgår av den kritik, som i utredningsbetänkandet representeras av
överlärarnas skrivelser, som även finnes antydd i TCO:s skrivelse av december
1945 och som också avspeglades i det av mig nyss upplästa brevet, pågår en sådan
slängpolska här och var i landet. Det är denna, som jag skulle vilja se tyglad. Detta
är, vad jag sökt framhålla i dagens meningsutbyte. Jag står här såsom tales-
man för dessa kritiska stämningar, vilka uppenbarligen finnas i dessa frågor
över hela landet. Jag finner det meningslöst att ytterligare ingå på frågan.
hur det kan ha tillgått i det senaste utnämningsskottet i Stockholm. Jag har
emellertid noggrant satt mig in i det, och jag kan försäkra, att bland omdömes-
gilla bedömare är uppfattningen den, att den uppläggning av saken, som gjorts
här, inte i alla avseenden stämmer in med de verkliga förhållandena.

Herr Wagnsson: Då herr Arrhén både i det senaste anförandet och i ett par
tidigare anföranden åberopat bl. a. ett uttalande av TCO som grund för den
ståndpunkt, han intager, vill jag omnämna, dels att den fråga, som enligt hans
uppfattning aktualiserat interpellationen, icke förelåg då detta uttalande gjor-
des, och dels att i samband med behandlingen av detta uttalande av TCO, som
jag själv varit med om att godkänna, icke något exempel från något håll fram-
fördes, som berörde överlärartillsättningar, varför det är ganska misslyckat
att i det sammanhanget åberopa detta uttalande.

Jag vill också, eftersom herr Arrhén här fällde ett yttrande med en viss
insinuant innebörd, starkt poängtera, att jag under alla de år, som institutionen
för överlärartillsättningar existerat, har varit föredragande i dessa frågor i
skolöverstyrelsen, och jag kan inte erinra mig något tillfälle, då de sökandes

Ang. tillsättandet av tjänster inom folkskolans arbetsområde. (Forts.)
politiska hemvist redovisats vid föredragningarna eller överhuvud taget varit föremål för någon som helst diskussion inom skolöverstyrelsen. Där har således i varje fall inte inom skolöverstyrelsen den politiska slängpolska dansats, som herr Arrhén talat om — det är väl på västkusten man roar sig på det sättet!

Herr statsrådet *Weijne* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 377, angående fria resor i vissa fall för personal vid försvaret;

nr 378, angående godkännande av avtal mellan kronan och Stockholms stad rörande upplåtelse av Bromma flygplats till kronan och av Ladugårdsgårde till staden m. m.;

nr 379, angående byggande av en storflygplats m. m.;

nr 381, angående avskrivning av nya kapitalinvesteringar å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1946/47; och

nr 383, angående viss disposition av behållning å anslag till komplettering av det permanenta telefonnätet.

Föredrogs och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 377—383.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 269, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1946/47, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde; och

nr 283, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående preliminär överenskommelse med Finland om behandlingen av finska skulder till Sverige;

bevillningsutskottets betänkande nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 kap. 22 § förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker jämte en i ämnet väckt motion;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående familjepension efter framlidne statsministern Per Albin Hansson;

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade pensionsbestämmelser för lärarpersonal vid de statsunderstödda trädgårdsskolorna; och

nr 69, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning i fråga om engångsunderstöd åt förra städerskan Anna Charlotta Weman;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag m. m.; och

nr 57, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 8 juni 1923 (nr 147) om straff för olovlig varuförsel, m. m., dels ock en i ämnet väckt motion; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av Stenstugu gård i Endre med flera socknar, Gotlands län; och

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1946/47, såvitt angår jordbruksärenden.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.18 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 26 november.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Justerades protokollet för den 19 i denna månad.

*Protokolls-
justering.*

Upplästes för justering kammarens protokoll för den 20 innevarande november.

Herr **Andersson, Gustav Emil**: Herr talman! I den debatt, som uppstod här i kammaren om statsutskottets utlåtande nr 280 angående nämnden för ekonomisk försvarsberedskap, yttrade herr Oscar Olsson: »Nu ha vi att välja mellan att antingen börja denna utredning den 1 januari 1947 eller att vänta två eller två och ett halvt år till 1949.» Riktigheten av detta citat framgår av det stenografiska protokollet.

Emot denna förvanskning av reservationens innehåll och av tvenne reservanternas anföranden opponerade jag mig och framhöll, att herr Olsson inte läst reservationen rätt och icke heller hört rätt vad dessa reservanter sagt.

Nu har herr Olsson omjusterat sitt yttrande till något helt annat och efter justeringen lyder omnämnda sats: »Nu ha vi att välja mellan att antingen låta ämbetsverket börja sin verksamhet den 1 januari 1947 eller att vänta två eller två och ett halvt år till 1949.»

Genom herr Olssons justering har mitt yttrande blivit meningslöst och kommit att hänga i luften och herr Olssons yttrande fått ett nytt innehåll.

Emot ett dylikt förfaringssätt vid justering ber jag, herr talman, att få framföra min anmärkning.

Efter härmed slutad överläggning godkändes det upplästa protokollet.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 506, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1946/47, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 507, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1946/47, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets driftbudget;

nr 508, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1946/47, i vad propositionen avser folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde;

nr 509, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av fastighet i New York;

nr 510, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad disposition av vissa marinens anslag;

nr 511, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den ekonomiska försvarsberedskapens framtida organisation m. m.; samt

nr 512, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till personer, som ådragit sig skada eller sjukdom i flyktingverksamhet m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 377, angående fria resor i vissa fall för personal vid försvaret;

nr 378, angående godkännande av avtal mellan kronan och Stockholms stad rörande upplåtelse av Bromma flygplats till kronan och av Ladugårdsgärde till staden m. m.; samt

nr 379, angående byggande av en storflygplats m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 380, med förslag till lag om kontroll å överlåtelse av vattenkraft.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 381, angående avskrivning av nya kapitalinvesteringar å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1946/47.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 382, angående ersättning för vissa översvämningsskador m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 383, angående viss disposition av behållning å anslag till komplettering av det permanenta telefonnätet.

Föredrogs och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 269 och 283, bevillningsutskottets betänkande nr 56, bankoutskottets utlåtanden nr 67—69, första lagutskottets utlåtanden nr 56 och 57 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 75 och 76.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.05 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 27 november.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 269, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1946/47, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde; och

nr 283, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående preliminär överenskommelse med Finland om behandlingen av finska skulder till Sverige.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Ang. kristids-
restriktionerna
beträffande detalj-
handeln med
rusdrycker.*

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 kap. 22 § förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker jämte en i ämnet väckt motion.

I en den 4 oktober 1946 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 343, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade

F ö r s l a g

till

förordning om ändrad lydelse av 3 kap. 22 § förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker.

Härigenom förordnas, att 3 kap. 22 § förordningen den 18 juni 1937 angående försäljning av rusdrycker skall erhålla följande ändrade lydelse.

(Nuvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

3 KAP.

22 §.

Då krig eller omedelbar krigsfara råder så ock då arbetslöshet eller nöd i större omfattning föreligger, må Konungen, där så prövas nödigt, meddela förbud mot bedrivande av detaljhandel eller föreskriva erforderliga inskränkningar däri. I fall varom nu är sagt må ock sådant förordnande, även om det ej kan anses erforderligt för ordningens upprätthållande, meddelas av länsstyrelsen, där Konungen det medgivit.

22 §.

Då så prövas nödigt med hänsyn till att krig eller omedelbar krigsfara råder eller arbetslöshet eller nöd i större omfattning föreligger så ock då särskilda skäl eljest därtill äro, må Konungen meddela förbud mot bedrivande av detaljhandel eller föreskriva erforderliga inskränkningar däri. I fall varom nu är sagt må ock sådant förordnande, även om det ej kan anses erforderligt för ordningens upprätthållande, meddelas av länsstyrelsen, där Konungen det medgivit.

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.
(Forts.)

Denna förordning träder i kraft dagen efter den, då förordningen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Till utskottets behandling hade jämväl överlämnats den i anledning av propositionen väckta motionen II:585 av herrar *Fahlman* och *Holmström*, vari hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 343.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till motionen II:585 av herrar *Fahlman* och *Holmström*, avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 343 med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 kap. 22 § förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker.

Reservation hade avgivits av herrar *Johan Bär*, *Elon Andersson*, *Björnsson*, *Björklund*, *Olsson* i Gävle, *Orgård*, *Nilsson* i Kristinehamn, *Fröderberg* och *Vigelsbo*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 343 och med avslag å motionen II:585 av herrar *Fahlman* och *Holmström*, antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 kap. 22 § förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker.

Herr **Andersson, Elon**: Herr talman! Den fråga, som kammaren nu går att behandla, har i den allmänna diskussionen tilldragit sig en uppmärksamhet, som den enligt mitt förmenande knappast kan göra några sakliga anspråk på. Från både den ena och den andra sidan har man tillmätt det alltför stor betydelse för nykterhetstillståndet i landet, om spritrestriktionerna bibehållas i sin nuvarande omfattning eller återställas till det innehåll de hade före 1941. Jag tror för min del, att om man skall se frågan uteslutande ur nykterhetspolitiska synpunkter, har man inte anledning att göra den till en huvudfråga av den omfattning, som den har fått. När man försöker göra gällande, att en lindring i de nu gällande restriktionerna skulle vara en mycket kraftig åtgärd mot risken för en tillväxande olaga handel med insmugglad eller hembränd sprit, så tror jag, att man högst betydligt skjuter över målet. Det förhåller sig ju dock på det sättet i fråga om den mycket omskrivna fjärde litern, att den relativt ringa del av motboksägarna, som skulle komma i åtnjutande av denna utsträckta tilldelning, knappast befinner sig bland den kategori, som utfyller sitt behov av sprit genom inköp av olaga sprit, hembränd eller insmugglad. Om det skall vara någon mening med att säga, att en ökad tilldelning skall motverka den olaga handeln av denna beskaffenhet, så måste det ju vara den, att den ökade tilldelningen också skall komma dem till del, som på grund av den ena eller andra omständigheten nu förse sig från den olaga handeln. Men så är som sagt inte fallet med den relativt begränsade grupp av motboksägare, som det nu är fråga om. Den olaga handelns kunder rekryteras väl i första hand bland sådana personer, som helt och hållet sakna inköpsrätt och som således inte kunna tillfredsställa sina önskemål på annat sätt än genom att anlita olagliga kanaler.

Jag tror således inte, att man skall göra sig den föreställningen, att man genom att lindra restriktionerna kan ens i någon utsträckning komma en befarad tillväxt av den olaga handeln till livs.

Men jag är också beredd att erkänna, herr talman, att de risker för ett försämrat nykterhetstillstånd, som skulle uppstå genom att man släppte loss den fjärde litern, inte heller skola överdrivas. Med det resonemang, som jag nu har fört, följer, att jag tror, att den utsträckta inköpsrätten i första hand skulle

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.
(Forts.)

komma sådana personer till godo, från vilka man inte har att förvänta ett sådant asocialt rusdrycksbruk, att det för samhället eller för deras närmaste omgivning skulle vålla några katastrofala skador. Jag tror således, att man kan ta saken rätt lugnt på både den ena och den andra sidan.

Skulle jag fästa någon uppmärksamhet ur nykterhetspolitisk synpunkt vid de förändringar, som Kungl. Maj:t föreslår och som utskottet vill i ännu större utsträckning genomföra, skulle jag vara benägen att i återinförandet av efterhandsinköpen se en större fara för nykterhetstillståndet. Det måste vara särdeles frestande för de motboksägare, som själva inte utnyttja hela den tilldelning, som de få, att genom att på en gång ta ut den inbesparade spriten få tillfälle att sälja den på den marknad för illegal motbokssprit, som finns här i landet och där priserna på den tillhandahållna varan äro särdeles höga. Finnes det någon bestämd fara för nykterhetstillståndet i anledning av de åtgärder, som nu diskuteras, tror jag som sagt, att man där kan peka på en sådan. Om storleken av den skall jag inte gå in på någon diskussion.

När jag för min del på detta sätt har vägt skälen för och emot, har jag således stannat vid att frågans nykterhetspolitiska betydelse inte bör över-skattas, men för den händelse den av utskottet tillstyrkta återgången till förhållandena före 1941 har *någon* inverkan på nykterhetstillståndet, väga enligt min mening skälen för antagandet av en ogynnsam inverkan starkare än de motsatta. Vid ett bifall till utskottets förslag pumpas dock åtskilliga hundra-tusental liter sprit mer per månad ut i landet, och det faller alldeles av sig självt, att den omständigheten också kommer att medföra en ökad spritförbrukning. Det kan sägas att detta inte i och för sig behöver medföra så stora sociala vådor. Här finns ju ett spritbruk, som visserligen enligt min uppfattning är onödigt men som enligt den allmänna svenska uppfattningen är legalt och vars förekomst, om bruket håller sig inom sådana gränser, att det inte verkar socialt skadligt, man således inte annat än från en alldeles bestämd ideologisk uppfattning har anledning att gå till storms mot. Även om den omständigheten, att själva spritförbrukningen i och för sig ökar, således måhända inte innebär så förfärligt starka skäl att hysa bekymmer, förefaller det dock naturligt, att om det för närvarande föreligger en viss risk — och den kan konstateras — för att det bedrivs en olaga handel med motbokssprit redan inom den nuvarande knappa ransoneringen, så kommer risken för en sådan olaga handel att öka ytterligare, om den tillgängliga spritkvantiteten ökar. En utvidgning av inköpsmöjligheterna kommer att tillföra marknaden en ökad kvantitet av sprit, och i den mån någon del av denna kvantitet redan nu går olaga vägar, så uppkommer det en risk för att den olaga handeln i fortsättningen skall få ännu större kvantiteter till sitt förfogande. Den risken är så mycket större, som vi ju för närvarande leva under sådana förhållanden, att det är ganska gott om pengar. Detta gäller inte minst den del av det svenska folket, som på grund av sin ungdom inte kan komma i åtnjutande av lagliga inköpsrättigheter. Den rikliga penningtillgången ökar alltså ytterligare den risk för olaga handel med motbokssprit, som de utökade kvantiteterna komma att medföra.

Enligt mitt sätt att se innebär således en återgång till förhållandena före 1941, om man väger skälen för och emot, större risker för ett försämrat nykterhetstillstånd än för ett bibehållande av det nuvarande nykterhetstillståndet. Att göra gällande, att en återgång skulle förbättra nykterhetstillståndet, förefaller mig vara en så pass djärv slutledning, att inte ens den mest ivrige anhängare av den fjärde litern kan våga sig på att försvara den tesen.

Man har fäst åtskillig uppmärksamhet vid — och jag tror, att man kommer

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.

(Forts.)

att försöka driva över debatten i den riktningen — att det viktigaste här inte är frågan om nykterhetstillståndets bevarande, förbättrande eller försämrande, utan att riksdagen skall hålla på sina rättigheter gentemot Kungl. Maj:t, Finansministern bör inte av riksdagen begåvas med en fullmakt att handla på ett område, som i så utomordentligt stor utsträckning hör till det svenska folkets hjärteområden.

Jag tror inte, att man bör överdriva farhågan för denna fullmakt. Man får väl även beträffande fullmaktsgivningen till Kungl. Maj:t se vart fall för sig. Alla de områden, där riksdagen lämnar fullmakter till Kungl. Maj:t, äro inte lika betydelsefulla. Principiellt ligga de kanske på samma plan, men till sina praktiska verkningar äro de inte lika betydelsefulla. Såvitt jag har kunnat bedöma den fullmakt, som det här är fråga om, gäller den inte ett alldeles obegränsat handlande från Kungl. Maj:ts sida. Ser man fullmakten mot bakgrunden av vad som verkligen förekommer, inskränker den sig till en rättighet för Kungl. Maj:t att behålla det tillstånd, som vi för närvarande ha, och ingenting därutöver, utom det medgivande att i viss mån uppmjuka bestämmelserna, som finansministern särskilt begär i sin proposition. Jag vet inte, om jag tolkar Kungl. Maj:ts begäran om en fullmakt alltför välvilligt till Kungl. Maj:ts förmån, men för min personliga del har jag i varje fall inte kunnat tillägga fullmakten större betydelse än denna. Då, herr talman, har jag litet svårt att på riksdagens vägnar gaska upp mig till någon sorts moralisk indignation över att kammaren skulle lämna Kungl. Maj:t en fullmakt av denna begränsade innebörd.

När jag således, herr talman, för min del är övertygad om att en återgång till bestämmelserna före 1941, i den mån de få någon inverkan på nykterhetstillståndet, kommer att försämra detta — en risk som ytterligare understrykes av den goda penningtillgång, som vi för närvarande ha i landet, inte minst inom de medborgargrupper, som sakna möjlighet att på laglig väg komma åt rusdryckerna — och när jag vidare har den uppfattningen, att den av Kungl. Maj:t begärda fullmakten inte innebär något överlåtande till Kungl. Maj:t av en rättighet av större omfattning än den, som riksdagen tidigare har godkänt och förklarat sig anse riktig under nuvarande förhållanden, så har jag inte kunnat ansluta mig till utskottets avslagsyrkande på Kungl. Maj:ts proposition. Jag kan inte heller göra det nu, utan ber att med återopande av de synpunkter, som jag har anfört, få yrka bifall till reservationen.

Häri instämde herrar *Lindblom, Bäckström, Annér, Björck, Näslund* och *Albertsson*.

Herr Wahlmark: Herr talman! Det bevillningsutskottets betänkande, som i dag föreligger till kamrarnas behandling, avser egentligen tvenne frågor, den ena avhängig av den andra eller — om man så vill — båda avhängiga av varandra. Den ena frågan gäller, huruvida de år 1941 beslutade inskränkningarna i detaljhandeln med rusdrycker skola tills vidare bestå eller inte, den andra att, om den första frågan besvaras jakande, riksdagen skall bevilja Kungl. Maj:t en utvidgning av den nu, enligt rusdrycksförsäljningsförordningen, gällande fullmakten.

Orsaken till att dessa frågor kommit upp är ju den, att formella förutsättningar för bibehållande av de restriktioner, som infördes år 1941, inte längre anses föreligga. Kontrollstyrelsen har i det hänseendet i en promemoria av den 5 februari i år anfört, att sedan det under år 1939 utbrutna stormaktskriget upphört under år 1945, en omprövning borde ske, huruvida förutsättningar

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.
(Forts.)

alltjämt föreläge för att upprätthålla de meddelade undantagsbestämmelserna. Skulle vid denna omprövning, säger kontrollstyrelsen, resultatet bli, att de uppställda förutsättningarna inte längre vore för handen, så syntes 1941 års kungörelse böra upphävas.

Av de på promemorian avgivna remissvaren framgår, att så gott som fullständig samstämmighet råder därom, att de formella förutsättningarna för tillämpning av den nämnda kungörelsen inte längre föreligga.

Även departementschefen har i propositionen ansett, att sådana förutsättningar saknas. Utskottsmajoriteten anser likaledes, att förutsättningarna inte förefinnas. Reservanterna ha inte yttrat sig alls därom. Jag vill i detta sammanhang erinra om att 1941 års bevillningsutskott uttryckligen framhöll, att de åtgärder, som Kungl. Maj:t kunde finna anledning vidtaga, endast borde vara av provisorisk karaktär.

Vad sedan beräffar frågan, om det ur saklig synpunkt kan finnas skäl att bibehålla restriktionerna, har kontrollstyrelsen ansett, att därest de formella förutsättningarna prövades icke längre vara för handen borde ur saklig synpunkt särskilt starka skäl kunna åberopas, om man skulle bibehålla restriktionerna. Socialstyrelsen har ansett, att några sakliga skäl inte förefinnas för bibehållande av restriktionerna, och överståthållarämbetet samt 15 länsstyrelser ha haft samma uppfattning.

I den paragraf i rusdrycksförsäljningsförordningen, som det här är fråga om, heter det: »Då krig eller omedelbar krigsfara råder så ock då arbetslöshet eller nöd i större omfattning föreligger, må Konungen, där så prövas nödigt, meddela förbud mot bedrivande av detaljhandel eller föreskriva erforderliga inskränkningar däri.» När det nu konstaterats, att denna paragraf rimligen inte längre kan tillämpas, har departementschefen övervägt, huruvida inte restriktionerna med hänsyn till andra omständigheter böra bibehållas. Han framhåller därvid som uppenbart, att vid bedömandet av frågan om upphävandet av de år 1941 meddelade bestämmelserna måste beaktas, om det allmänna nykterhetstillståndet under senare tid visat en så påtaglig förbättring, att nykterhetspolitiska synpunkter icke längre kräva ett bibehållande av inskränkningarna. Den förebragta utredningen torde emellertid giva vid handen, säger han, att en sådan förbättring icke kan anses hava inträtt. Han framhåller, att i detta sammanhang bör även beaktas, att den förhållandevis rikliga penningtillgången inom landet i förening med varuknappheten medför, att en utökning av den å motböckerna tillgängliga kvantiteten spritdrycker just nu är förenad med särskilda vådor ej minst med tanke på ungdomsfylleriet. Och som en andra omständighet anför departementschefen det nuvarande svåra nödtillståndet, som är rådande i stora delar av Europa.

Såväl utskottsmajoriteten som reservanterna anse, att ett borttagande av inskränkningarna i detaljhandeln med rusdrycker icke har någon egentlig betydelse eller kan få något mera avsevärt inflytande på nykterhetstillståndet i landet. Utskottet står sålunda enhälligt på en annan ståndpunkt i denna del än vad departementschefen gör. Även i fråga om inskränkningarnas bibehållande med hänsyn till nödtillståndet i Europa skiljer sig majoritetens ståndpunkt inte så mycket från minoritetens. Minoriteten har ett mycket vagt uttalande om att den tror, att psykologiska skäl mera än några andra ha gjort sig gällande i departementschefens yttrande och att således denna synpunkt kan ha fog för sig. Majoriteten vill återställa allt vid det gamla, d. v. s. den har tagit med även de sex månadernas efterhandsinköp, medan däremot departementschefen har ansett — och däri har minoriteten instämt — att de bort begränsas till tre månader. För min personliga del spelar det inte så stor roll,

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.
(Forts.)

huruvida det blir sex månader eller tre månader. Jag har liksom utskottsmajoriteten i övrigt dock ansett det önskvärt, att man skulle återställa bestämmelserna till vad som gällde före år 1941 och inte företa någon som helst ändring däri.

Den reservation, som avgivits av nio av utskottets ledamöter, är på sätt och vis ett synnerligen intressant aktstycke, och jag vill rekommendera kammarens ledamöter att studera den litet närmare.

Först vill jag framhålla vad jag förut har sagt, att reservanterna anse det uppenbart, att ett bibehållande eller upphävande av berörda inskränkningar icke gärna kan få något mera avsevärt inflytande på nykterhetstillståndet i landet. Med detta yttrande ha reservanterna uppenbarligen underkänt vad departementschefen har ansett vara den viktigaste punkten i sitt förslag till riksdagen. Trots denna sin ståndpunkt ha emellertid reservanterna inte föreslagit, att rätten att inköpa fyra liter per månad skulle återställas, men ha rekommenderat, att de, som fått sin tilldelning sänkt från tre liter till två liter, skulle återfå dessa tre liter.

Reservanternas talesman har här nyss yttrat, att ett återgående till de tidigare inköpen otvivelaktigt skulle komma att medföra en ökad tillgång till s. k. överlåtelsesprit. Detta uttalande måste naturligtvis gälla även det förslag, som reservanterna ha kommit fram med, nämligen att vi skulle få en återgång åtminstone i viss utsträckning till tidigare gällande förhållanden. Jag kan tillägga, att reservanterna uttala, att begränsningen från tre till två liter har vållat olägenheter och irritation hos dem, som drabbats av denna inskränkning. Man måste då fråga sig, om inte samma olägenheter och samma irritation ha framträtt för dem, som fått sin tilldelning sänkt från fyra till tre liter. Man torde väl gott kunna säga, att när tilldelningen ursprungligen fastställdes till fyra liter, tre liter etc., skulle en individuell prövning ske av vad varje motboksinnehavare borde erhålla. Det var familjeförhållanden, ekonomiska omständigheter och andra skäl som gjorde, att vissa ansågos bäst kunna handha spriten och därför skulle erhålla den högsta tilldelningen, medan man däremot skulle göra en successiv begränsning för övriga. När reservanterna rekommendera en återgång till tre liter för dem, som nu fått två, måste väl förutsättas, att de, som ansågos bäst kunna sköta spriten, också borde kunna erhålla motsvarande förmån. Så sker emellertid inte enligt reservanternas förslag. De som tidigare haft fyra liter skola ställas i särklass.

Jag kommer sedan till det allra viktigaste i Kungl. Maj:ts proposition. Det måste finnas åtminstone aldrig så litet av motiv kvar för reservanterna för att de skola kunna tillstyrka propositionen, och ett sådant motiv ha de ansett sig ha funnit genom att tala om nödtillståndet i Europa. I propositionen föreslås ett tillägg till den gällande fullmakten av följande lydelse: »så ock då särskilda skäl eljest därtill äro». Dessa särskilda skäl, som då kunna komma i fråga, skola — jag upprepar det än en gång — enligt reservanternas mening inte tillämpas på de motboksägare, som nu ha två, men väl på dem, som nu ha tre liter i månaden. Jag tror inte man kan säga, att reservanterna på ett logiskt sätt tillämpat åberopandet av detta skäl.

I fråga om den vidgade fullmakten framhålla reservanterna, att principiella invändningar naturligtvis kunna resas mot att riksdagen genom bemyndigande överlåter sin beslutanderätt till Kungl. Maj:t. Det bemyndigande, varom här är fråga, torde dock enligt reservanternas mening icke vara av den betydelse, att riksdagen bör av principiella skäl motsätta sig detsamma. Efter vad vi ha hört nyss av reservanternas talesman och efter de inskränkningar, som reservanterna vidtagit beträffande Kungl. Maj:ts förslag, kan jag hålla med om att

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.
(Forts.)

det inte är mycket kvar för att motivera beviljandet av den fullmakt som Kungl. Maj:t har begärt.

Sedan emellertid reservanternas på sätt, jag nyss redogjort för, misshandlat Kungl. Maj:ts proposition, stegra de sig mot slutet till följande klimax i sitt förslag till yttrande: »Vid övervägande av skälen för och emot Kungl. Maj:ts förslag har utskottet funnit skälen för förslaget väga tyngst och tillstyrker fördenskull bifall till propositionen.»

Det finns åtskilliga främmande ord, som ha kommit in i det svenska språket, och jag vill av dem nämna orden premiss och konklusion. Reservanternas ha gett en definition på vad dessa ord betyda, genom den reservation, som de här ha lagt fram till kammarens begrundande.

Herr talman! Jag har i det föregående givit ett, om också mycket kortfattat, referat över ärendets remissbehandling och behandling i utskottet samt riktat viss kritik mot vad minoriteten har anfört i sin reservation. Jag måste emellertid också säga några ord med anledning av att departementschefen tryckt så hårt på nykterhetssynpunkten. Han har framhållit denna synpunkt såsom den främsta och den, som borde vara avgörande vid detta ärendes behandling. Jag gör det med tvekan, emedan — som jag nyss har sagt — såväl majoritet som minoritet inom utskottet äro ense om att den nykterhetspolitiska synpunkten inte spelar någon egentlig roll. I Morgon-Tidningen för i dag har det emellertid förekommit ett uttalande av expeditionschefen i finansdepartementet, som i viss mån åtminstone går emot det uttalande som finansministern har gjort. Expeditionschefen säger i tidningsartikeln, att krisrestriktionerna — han kallar dem, märk väl, krisrestriktionerna — under åren efter 1941, när det gäller framför allt fyllerierna bland de inkallade och ungdomsfyllerierna, haft en mycket god verkan, och om man kan dra någon slutsats av hans uttalanden, anser han, att ur denna synpunkt böra restriktionerna bibehållas i fortsättningen.

När departementschefen avgav sin proposition, hade han emellertid icke tillgång till annat siffermaterial än det som finnes redovisat i slutet av propositionen. Utskottet har inte heller haft tillgång till annan statistik. Jag har emellertid fått del av de sifferuppgifter — visserligen preliminära — rörande rusdrycksförsäljningen och fylleriförseelserna under tredje kvartalet 1946, som nu föreligga.

Den totala spritdrycksförsäljningen för konsumtionsändamål visar, jämförd med de närmast föregående åren, en rätt stark ökning, men vid jämförelse med år 1939 har — om man tar i betraktande den ökning av befolkningen i konsumentåldrarna, som ägt rum sedan dess — en sänkning skett från förkrigsåret med 8 å 9 procent. Nedslående är dock den statistik, som visar relationen mellan utminuterade och utskänkta spritdrycker. Från år 1939 har i genomsnitt under de tre första kvartalen 1946 utminutereringen minskat med 4,9 procent, men utskänkningen ökat med hela 39,2 procent. Under enbart tredje kvartalet har vid en jämförelse med år 1939 utminutereringen minskat 1,1 procent, men utskänkningen ökat med ej mindre än 46,1 procent.

Dessa siffror ge stöd åtminstone åt min personliga uppfattning, att 1941 års restriktioner medfört, att folk i oerhört mycket större omfattning än tidigare besöker restauranger och att stegringen har en väsentlig orsak i den indragna motboksspriten. Detta kan inte vara en lyckosam utveckling av de åtgärder statsmakterna vidta på sprithanteringsområdet.

Vinförsäljningen visar under tredje kvartalet i år en våldsam ökning jämförd med motsvarande kvartal 1945, således bara sedan ett år tillbaka, eller från 1 284 000 liter till 1 714 000 liter, vilket innebär en ökning av 33,5 procent. Ökningen av vinkonsumtionen har visat sig större i fråga om utminutereringen

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.
(Forts.)

än inom utskänknigen. Skulle nu den utvidgade fullmakten för regeringen — som ju omfattar detaljhandeln med rusdrycker — även komma att inverka på vinförsäljningen, så att restriktioner skulle komma att ske också där, kan man vara övertygad om att på samma sätt som folk har gått över från motboksspriten till den utskänkta spriten, kommer man att se till, att man på restaurangerna får det vin, som man anser sig behöva.

Av de nu lämnade uppgifterna rörande utminuterung och utskänkning kan man dock inte dra några bestämda slutsatser rörande nykterhetstillståndet i landet. Men med en annan statistik när man ett bättre resultat. Jag begagnar mig även därvid av kontrollstyrelsens siffror för tredje kvartalet i år. Dessa gälla antalet avdömda fylleriförseelser, vilka uppgingo till ca 9 150 under tredje kvartalet i år mot 10 664 samma tid under år 1945 och 9 162 i genomsnitt motsvarande tid under de fem åren 1935—1939. Nedgången från år 1945 uppgår till drygt 14 procent, således en icke föraktlig nedgång.

Antalet förseelser uppgick under de tre första kvartalen i år till ca 24 200 mot 28 715 samma tid år 1945, en minskning således med nära 16 procent. De sist anförda siffrorna visa således på en förbättring av nykterhetstillståndet — ej på en försämring.

De siffror, som kontrollstyrelsen lämnat, avse ännu flera år, men jag vill inte trötta kammaren med att återge dessa, utan skall övergå till vad finansministern har sagt om den utökade fullmakten.

Det framgår av vad jag förut uttalat, att jag inte kan dela statsrådets åsikt om nödvändigheten av en lagändring. Man må ha vilken uppfattning som helst om huruvida maximikvantiteten vid inköp av sprit på motbok skall vara fyra eller tre liter per månad, men jag anser, att riksdagen kunde vara enig om att beslutanderätten om dessa kvantiteter bör tillkomma riksdagen och icke delegeras till regeringen. Jag vill också understryka, att fullmakten, sådan den skulle kunna intagas i rusdrycksförsäljningsförordningen, såsom utskottet har framhållit, är till sin innebörd obegränsad och även till tiden obegränsad.

Skulle, såsom tidigare sagts, alldeles extraordinära förhållanden eller eljest mycket starka skäl föreligga att vidta en önskvärd eller nödvändig inskränkning i detaljhandeln med rusdrycker, har Kungl. Maj:ts möjlighet att å tid, då riksdagen är samlad, i proposition till riksdagen föreslå dessa.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Holmberg: Herr talman! I och för sig tror jag inte, att frågan om tre eller fyra liter per månad har någon större betydelse, och jag har inga sympatier till övers för dem, som hävda, att det är livsviktigt för dem att få sin tilldelning höjd från tre till fyra liter per månad. Däremot tror jag, att det är rätt viktigt att ta tillfället i akt för en uppgörelse med det alls icke nykterhetsbefrämjande förmynderskapssystem, som de inskränkningar, det här är fråga om, äro ett av de många uttrycken för. I Sverige ha vi på ett sätt, som saknar motstycke i något annat land men som ändå mycket få svenskar äro så värst stolta över, sökt att åstadkomma nykterhet genom att behandla det svenska folket som en samling omyndiga varelser i deras förhållande till spriten och göra åtkomsten av denna till föremål för ett i vissa fall hart när otroligt kineseri. Samtidigt — det är rätt intressant — har statens ekonomi i icke så liten utsträckning fotats på att det svenska folket varje år skall ihop ett visst hundratal miljoner kronor.

Har man nu nått några resultat med denna politik, som kunna berättiga, att

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.
(Forts.)

man låter den bestå och till och med, såsom herr finansministern i sin proposition har äskat, ger möjligheter till ytterligare skärpningar av den? Nog är det väl sant, att nykterhetstillståndet i landet på lång sikt har förbättrats, men få torde vilja hålla med om att det skulle vara ett resultat av det statliga restriktionssystemet. De förbättringar av nykterhetstillståndet, som man kan registrera i Sverige såväl som i andra länder, där någon motsvarighet till vårt restriktionssystem inte förekommer, torde väl främst bottna i en stigande bildnings- och kulturnivå hos folket i allmänhet, bättre bostäder, bättre nöjesmöjligheter o. s. v., som gjort, att människorna inte såsom tidigare ha varit hänvisade att hålla sig uteslutande till rusdryckerna för att få litet färg på tillvaron. Men restriktionernas andel i det förbättrade nykterhetstillståndet skulle jag tro är mycket ringa. Jag skulle tvärtom vilja hävda, att restriktionerna faktiskt ha bidragit till konserverandet av alkoholbruket här i landet.

Det nämndes nyss av herr Elon Andersson, att spriten var en hjärtefråga för det svenska folket. Ha inte i mycket stor utsträckning restriktionerna medverkat till att göra den till en sådan fråga? Restriktionerna ha så att säga ställt spriten i centrum för intresset hos en massa människor. Det har blivit viktigt för dem att komma åt spriten, just därför att den har kringgärdats med en sådan förfärlig massa förbud. Den förbjudna frukten smakar ju alltid bäst, och ju flera stängsel man reser kring människor, ju större ansträngningar göra de att bryta ned dem eller att på ett eller annat sätt ta sig över dem, att trotsa stängselbyggarna och visa dem, att det inte bara är de, som regera. Så vitt man kan se, ha skärpningar av restriktionerna, då sådana företagits, som oftast resulterat i en stegring av spritkonsumtionen i stället för den eftersträvade minskningen. I varje fall synes det mig, att de föreliggande siffrorna visa, att de inskränkningar, som vidtogos 1941, bröto hela tendensen i konsumtionsutvecklingen. Konsumtionen befann sig då på nedgång. Efter inskränkningarna började kurvan ånyo att gå uppåt. Ville man vara elak, skulle man faktiskt med hänsyn till resultatet kunna fråga sig, om det inte egentligen var på det sättet, att inskränkningarna tillkommo just i syfte att uppnå en sådan effekt, alltså att bryta nedgången i konsumtionen och åstadkomma en stegring. Som jag tidigare påpekade, bygger den svenska staten i icke liten utsträckning sin budget på att folk skall supa ihop ett visst hundratal miljoner per år. Staten, och i varje fall dess finansminister, måste alltså ständigt slitats mellan sitt intresse för folknykterheten och sitt intresse för statsfinanserna, och det kan ju hända, att han gör ett försök att lösa dilemmat genom att så att säga tjäna bägge intressena, naturligtvis med resultat, att han endast tjänar det ena, såsom verkligheten i detta fall synes visa.

I varje fall är det uppenbart, att någon minskning i konsumtionen inte har inträtt genom den skärpning av restriktionerna, som företogs 1941. Därom äro ju alla nu överens. Varför skall man då bibehålla den lagstiftning, på vilken skärpningen grundar sig, och till och med ge regeringen möjlighet att, när den så önskar, i vilket läge som helst, vidta längre gående inskränkningar.

Reservanterna ha hittat på åtminstone ett skäl. De säga, att det har en rent psykologisk betydelse med hänsyn till nödläget ute i Europa, att man bibehåller inskränkningarna i sprittilldelningen. Förmodligen mena reservanterna, att det skulle kunna göra ett dåligt intryck på det nödlidande Europa, om de hittills gällande begränsningarna slopas. Jag vet inte det. Så vitt jag har mig bekant, ha de nödlidande länderna i Europa inte ålagt sig själva några restriktioner i spritkonsumtionen med hänsyn till läget inom sina gränser. Jag känner ett exempel, Finland, som har infört en spritransonering, där tilldelningen är en halv liter per dag eller 15 liter i månaden, men det är det enda,

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.
(Forts.)

som jag har mig bekant, och det synes inte motivera ett bibehållande av den nu gällande begränsningen här i Sverige.

Jag tror, att om man vill göra ett gott intryck på det nödlidande Europa och kanske också skaffa sig vissa möjligheter att göra mera för att lindra nödtillståndet där, så skall man gå längre i fråga om slopande av konsumtionsbegränsningar och restriktioner än vad till och med utskottet vill göra. Då skall man bland annat vända sig emot det illustra mattvånget här i landet. Jag vet inte, vilket intryck det kan göra i det nödlidande Europa, att varje människa här i landet, som på en restaurang vill ha en kvantitet spritdrycker, om aldrig så liten, skall vara tvungen att beställa mat, även om hon inte är hungrig. Jag vet inte, vad man tänker i det nödlidande Europa om att på restauranger här i Sverige de, som på det sättet nödgas beställa in mat för att få fem centiliter brännvin, lägga cigarrettaska i maten, stoppa avbrutna tändstickor i den och på annat sätt behandla den för att göra den oduglig, så att inte krögaren skall kunna förtjäna på att sälja den en gång till, som han annars med säkerhet skulle göra. Men ville man göra ett gott intryck på det nödlidande Europa, och ville man, som sagt, tänka på den psykologiska betydelsen av att man här ålade sig vissa inskränkningar, så skulle man nog göra dem på det området i stället för att bibehålla de begränsningar av tilldelningen på motböcker, som man nu strävar efter att upprätthålla.

Så vitt jag kan se, är det egentligen bara en part, som tjänar på att man bibehåller begränsningen, och det är restaurangbolagen — de äro ju för all del statliga — och de privata krögarna. Ty så länge denna begränsning bibehålles, är det ganska tydligt, att den ökning av utskänkningen på restaurangerna, som blev ett resultat av begränsningen, också kommer att bestå.

När statsrådet Danielson för någon tid sedan signalerade kamp emot Krångelsverige, hoppades man, att han skulle göra vissa insatser också på detta område. Där finnas verkligen saker och ting att röja upp. Det hände mig nyligen, när jag var ute på en restaurang här i staden, att jag där fick veta, att plättar inte var lagad mat: om man åt det, hade man alltså inte rättighet att erhålla någon sprit, men åt man den högre upp på matsedeln upptagna pannkakan, som var gräddad av samma smet, då åt man »lagad mat» och då hade man rättighet att få ut sin ranson. Åt man ostron, åt vilka man i restaurangens kök inte gjort någonting annat än att man hade brutit upp skalens, voro de till skillnad från plättarna »lagad mat» och medförde rätt till den lagliga ransonen.

Jag tänkte, att statsrådet Danielsons signal om kampen mot Krångelsverige skulle betyda, att man bland annat skulle ta itu med dylika löjligheter och oformaligheter i vårt restriktionssystem. Nu synes det emellertid, av den föreliggande propositionen att döma, som om den högra handen i regeringen inte visste vad den vänstra gjorde, utan som om, medan herr Danielson signalerar kamp mot Krångelsverige, finansministern tänker sig, att han skall passa på att få lagbestämmelser, som göra det möjligt att göra Krångelsverige ännu mera inkränglat och invecklat än det för närvarande är.

Jag anhåller, herr talman, att få ansluta mig till dem, som yrka bifall till utskottets föreliggande förslag.

Herr Bärq, Johan: Herr talman! Jag tror det kunde vara skäl att man inskränker sig till att, helst så kort som möjligt, tala om den föreliggande frågan och inte i denna debatt dra in spörsmålet om hela vårt restriktionssystem, såsom den siste ärade talaren har gjort. Det föreliggande ärendet är knappast något lämpligt underlag härför.

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.
(Forts.)

Jag var inställd på att yttra mig först, därför att jag står först som reservant i den här frågan, men olyckliga omständigheter gjorde, att jag kom några minuter för sent. Min tanke var att från början säga, att det skulle vara denna kammare och riksdagen mera värdigt att hålla korta inlägg i denna fråga än att göra den till en stor och märkvärdig sak. Jag tycker, att det rimmar rätt illa med vår ställning som kulturnation att under det världen i övrigt brottas med svårigheter, om vilka vi inte ha någon egentlig aning eller uppfattning men som vi nog förstå gälla dessa andra folks livsintressen, ha även vi, som tillhöra den svenska nationen, en verkligt stor fråga, och det är frågan om spriten och nu främst den fjärde litern. Jag föreställer mig, att även om jag hade sagt dessa ord tidigare, hade det inte hindrat herr Wahlmark att läsa upp sin långa promemoria eller herr Holmberg att komma med sitt inlägg. Jag har därför tydligen inte förlorat något på att jag kom litet för sent.

Det har här särskilt av utskottsmajoritetens främste talesman, herr Wahlmark, som ju sedan fick sällskap av herr Holmberg, ordats mycket om utskottets ståndpunkt i fråga om den av Kungl. Maj:t begärda fullmakten. Jag trodde, att utskottets ärade vice ordförande hade klarlagt vad denna fullmakt egentligen innebär. Man borde väl kunna nöja sig med den verkliga innebörden av fullmakten i stället för att här försöka utmåla det hela såsom en för riksdagen synnerligen farlig åtgärd. Kungl. Maj:t anser, att svenska folket inte skulle råka i nödläge, om folk inte får köpa ut den fjärde litern, utan vi behålla den ordning, som hittills gällt, till dess att 1944 års nykterhetskommitté blir färdig med sitt förslag. Frågeställningen för Kungl. Maj:t har varit, huruvida man för denna korta mellantid skulle föreslå en ändring i lagen eller inskränka sig till att begära utvidgad fullmakt för Kungl. Maj:t att tillämpa den nuvarande ordningen intill dess. Det hela är således helt och hållet en praktisk fråga. Kungl. Maj:t kunde lika gärna ha framlagt ett förslag till ändring av rusdrycksförordningen. Då hade man inte från motsidan kunnat skrämma för denna fullmakt, som man nu utmålar som så farlig. I det första utkastet till utskottets betänkande fanns det till och med en passus om att en sådan utökning av fullmakten skulle kunna innebära, att Kungl. Maj:t skulle kunna påbjuda totalförbud för hela landet. Det ansågs emellertid vara alltför grovt att komma med ett dylikt resonemang, varför uttalandet i fråga ströks.

Det hela är således inte märkvärdigare än att det här gällt att finna det enklaste sättet att förlänga det nuvarande tillståndet något eller några år framåt, till dess att 1944 års nykterhetskommitté kan bli färdig med sitt förslag. Det är den saken det gäller, då man talar om den begärda fullmakten, och ingenting annat.

Det har här talats så mycket om det resultat som blev följden av inskränkningarna år 1941. Alla erinra sig väl de svårigheter, under vilka detta beslut tillkom. Kungl. Maj:t kunde i det läget mycket väl ha ingripit och gjort dessa inskränkningar på egen hand utan att fråga riksdagen. Kungl. Maj:t ansåg sig emellertid inte böra göra detta, utan ville först avvakta riksdagens ställningstagande. Det bevisar ju, att Kungl. Maj:t, vilket ju för övrigt är ganska naturligt, är mycket känslig för riksdagens önskemål i dessa frågor och att Kungl. Maj:t inte vill ta sig några friheter härvidlag.

Det råder kanske inte så skiljaktiga meningar om verkningarna av de restriktioner som beslötos år 1941. Läget var faktiskt sådant, att det ansågs påkallat att ingripa. Resultatet blev visserligen inte lysande, men ingen kan ju veta vad resultatet skulle ha blivit, om vi inte den gången hade infört dessa inskränkningar i sprittilldelningen. Det var då en allmän uppfattning bland

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.
(Forts.)

militären och dem, som ville ha till stånd en bättre ordning i fråga om alkoholkonsumtionen i det militära livet, att något måste göras. Såsom förhållandena då hade utvecklats sig, kunde man anständigtvis inte fortsätta. Vi hade åtskilliga överläggningar, där representanter för landets högsta militära myndigheter voro närvarande. Det rådde därvid inte mer än en mening om att det dåvarande tillståndet icke var försvarbart. Jag säger detta för att visa, att den åtgärd, som då vidtogs, inte var något dumt påhitt, utan ett allvarligt försök att åstadkomma bättre förhållanden. Ingen vet, uppstår jag, hur läget i dag hade tätt sig, om vi inte år 1941 hade vidtagit dessa inskränkningar.

Man frågar, varför vi nu skola ha kvar dessa bestämmelser även i fortsättningen. Kärnpunkten för dem, som gå på utskottets linje, är utan omskrivningar, att man anser att en tilldelning av tre liter sprit är för litet. Det räcker inte, säger man, utan folk måste skarva vid på annat sätt eller också leva i knapphet. Det är en sorts nödläge som jag kanske kan förstå i vissa fall, men som alls inte rör hjärteroten på mig. Jag har inte sett, att svenska folket mått illa av de hittillsvarande inskränkningarna av sprittilldelningen. Man skulle säkerligen inte ha mått nämnvärt bättre, om man haft fyra liter per månad. Det hade troligen inte varit så farligt, om man haft sina fyra liter, men det hade nog heller inte medfört någon större lycka. Visserligen anföres det från utskottsmajoritetens sida, att ett återinförande av den fjärde litern skulle bidra till att öka hemlivet och dess trevnad. Det låter egendomligt, men det finns väl även något fog för det uttalandet. Folk skulle nämligen då kunna ta ut sin liter även den fjärde lördagen och fira lördagskvällen på det sätt, som är förenligt med helgs firande i hemmet, i stället för att gå på restaurang. Någon sanning kan givetvis finnas även i ett dylikt resonemang, men jag tycker inte, att det är någon dräpande motivering för den fjärde litern.

I detta sammanhang har det även talats om den olaga sprithanteringen. Jag har svårt att förstå resonemanget därvidlag. Fastän jag har sysslat med rusdryckslagstiftningen i över 30 år, är det emellertid så mycket som jag inte begriper men som klokare människor än jag förstå. Enligt hela uppläggningsen av vårt system är det ju blott de högklassiga människorna här i landet som erhålla fyra liter. Inga andra kunna erhålla den fjärde litern än de, för vilka man har garantier att de på ett förnuftigt och anständigt sätt använda sin sprit. Jag har svårt att tro, att den sortens människor skulle laborera med olaga sprithantering, därför att de nu inte få den fjärde litern. Trots att systembolagsmänniskorna kanske överskattat sin förmåga vid gallringen av klientelet, göra de nog i stort sett sitt bästa. Det är därför säkerligen inte de personer, som skulle kunna få fyra liter per månad, som vålla besvär genom att skaffa sig sprit på den illegala marknaden, utan helt andra människor. I de flesta fall torde det vara de, som inte ha någon tilldelning alls. Det argumentet väger därför ganska lätt, även om det anförts av kontrollstyrelsen. Jag brukar visserligen ha stor tilltro till vad kontrollstyrelsen säger men förbehåller mig ändå rätt till att främst lita på mitt eget omdöme i vissa stycken.

Jag sade inledningsvis, att jag ansåg, att man inte skulle göra alltför stort nummer av denna fråga, och jag hade helst sett att jag hade sluppit att yttra mig. Då jag ändock har måst ta till orda, vill jag fästa uppmärksamheten på en synpunkt, som man här bagatelliserat alltför mycket men som jag tycker att man inte bör skjuta undan. Jag avser departementschefens uttalande, att det vore opsykologiskt att, så länge det nuvarande svåra nödtillståndet råder i stora delar av Europa, lätta på spritrestriktionerna i Sverige. Utskottsmajoriteten anför häremot, att ett bibehållande av inskränkningarna i inköpsrätten icke i någon mån torde kunna bidra till lindrande av detta nödtillstånd. Jag

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.
(Forts.)

kan emellertid inte komma ifrån, att det skulle ha en viss betydelse, om de i övrigt av mig högt skattade fyralitersmänniskorna bland vårt folk för att avhjälpa nödtillståndet i Europa ville offra till nödhjälpen vad den fjärde litern kostar dem. Det anfördes visserligen i utskottet, att den dåliga potatis, som vi bränna brännvin av, inte går att äta, och då kunna vi naturligtvis inte heller skicka ut den i världen för att andra människor skola äta upp den. Jag vet inte, om det är sant, att bränneripotatisen är totalt oätbar, men i så fall skulle vi ju på den mark, där den odlas, i stället kunna odla något annat, som vi kunde skicka ut för att hjälpa det svältande Europa. Nu är det väl emellertid inte denna tanke, som främst har föresvävat finansministern. Han torde närmast ha tänkt på att det — som jag sade redan i början av mitt anförande — ser illa ut, om vi här i Sverige låta lättandet av spritrestriktionerna och återinförandet av den fjärde litern bli en formlig livsfråga för vårt folk, medan man svälter ute i Europa. Finansministern har enligt min uppfattning fullständigt rätt, när han påpekar denna sida av saken. Det är därför befogat, när han låter detta moment spela in.

Jag måste även opponera mig mot den senaste ärade talaren, då han åberopade den halvliter, eller vilken kvantitet det nu är, som man i Finland får inköpa per dag. Jag tror inte, att det har gjort nykterhetstillståndet i Finland så idealiskt, att detta kan vara något exempel för oss att ta efter, när vi skola lösa alkoholspörsmålet här i Sverige. Jag tvivlar därpå. Vårt restriktionssystem med alla dess felaktigheter och tråkiga biverkningar har dock förskönat oss från ett sådant tillstånd på nykterhetsområdet som tyvärr i långa stycken rätt öster om Bottenhavet.

Det har anförts av kontrollstyrelsen och vidröres även i betänkandet, att det skulle vara av stort värde för 1944 års nykterhetskommitté att, innan kommittén tar ställning till frågan om den framtida utformningen av vår rusdryckslagstiftning, få pröva vårt restriktionssystem obeskuret så att säga. Men hur den fjärde litern påverkar nykterhetstillståndet, veta vi ju redan förut. Man har haft lång tid att samla erfarenheter därom, så att för den skull behöva vi inte släppa den fjärde litern fri under de få år, som kunna återstå, innan 1944 års nykterhetskommitté framlägger sitt definitiva förslag. Man talar även om värdet av att få pröva verkningarna av rätten till efterhandsinköp. Kungl. Maj:t har i sitt förslag inbegripit sådan inköpsrätt men begränsat tiden från förutvarande sex till tre månader. Jag kan inte förstå, att de erfarenheter, som kunna vinnas av rätten till efterhandsinköp under de ytterligare tre månaderna, som skurits bort av rent praktiska skäl, kunna vara så värdefulla, att vi därför böra behålla den längre tiden för efterhandsinköp. Jag upprepar, att jag har stor respekt för kontrollstyrelsen och dess sätt att sköta sitt uppdrag, men jag tycker ändå, att detta argument om efterhandsinköpen är ganska svagt. Enligt både reservanternas och Kungl. Maj:ts förslag är det ju meningen att rätten till efterhandsinköp skall återinföras, fastän tiden sänkts från sex till tre månader.

Herr Wahlmark var vänlig nog att rekommendera kammarens ledamöter att läsa reservationen. Ja, reservationen är inte så märkvärdig till sitt innehåll, och det är i varje fall lättare att få ett grepp om de synpunkter, som framföras där, än herr Wahlmarks inlägg, i vilket jag faktiskt inte kunde finna någon egentlig kärna. De synpunkter, som jag här framfört, avspeglas också i reservationen, till vilken jag, herr talman, hemställer om bifall.

Innan jag slutar, vill jag emellertid säga ett par ord om det tillägg utöver propositionen, som reservanternas ha gjort, då de hemställa att Kungl. Maj:t måtte ta hänsyn till en del erinringar som kontrollstyrelsen gjort. När 1941

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.

(Forts.)

års restriktioner infördes, gick man, såsom man är van att göra inom byråkratien — och spritbyråkratien är i det avseendet ingen dålig byråkrati — kanske alltför stelbent till väga. De, som hade fyra liter, fingo inköpsrätten nedsatt till tre liter, de, som hade tre, fingo två o. s. v. Det kan hända att man här, där det tydligen är fråga om svenska folkets ögonsten, bör vara litet hänsynfullare än vad kontrollstyrelsen och systembolagen i allmänhet ha varit. Det hela kanske också berodde på Kungl. Maj:ts utformning av bestämmelserna. Kan man lindra svedan i något avseende genom att förfara mildare och vara mera hänsynfull vid bedömandet av de enskilda fallen, bör man kosta på sig den eftergiften. Det är denna tankegång som reservanterna ha gett uttryck åt. Jag hörde att herr Wahlmark redan var framme och översatte detta uttalande så, att det skulle innebära, att alla, som hade haft tre liter men vid nedsättningen fingo två liter, skulle återfå sina tre liter. Man vill ju gärna tro, vad man önskar, och herr Wahlmarks tolkning var väl ett utslag härav. Men så ha vi icke skrivit i reservationen. Vi hemställa blott, att man inom ramen för den medgivna maximikvantiteten, tre liter per månad, skall ta större hänsyn till olika individuella förhållanden än vad som hittills skett. Det är inte det samma som att det skall bli en automatisk höjning igen efter samma stelbenta metod som tillämpades vid nedskärningen.

Jag ber, herr talman, att få upprepa mitt yrkande om bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Karlsson, Gottfrid*, och herr *Johanson, Karl August*.

Herr **Andersson, Jones Erik**: Ehuru medlem av konstitutionsutskottet anser jag, herr talman, att denna frågas konstitutionella innebörd bör behandlas i annan ordning och i annat sammanhang. För dagen fastna vi vid det över allt annat dominerande problemet; utvidgad spritkonsumtion eller status quo efter kristidens mall och mått. Det är nykterhetspolitiska bedömanden alltså, som framför allt, för mig åtminstone, träda i förgrunden.

Jag vet mycket väl, att ett försök till någon sorts nykterhetspredikan för den svenska riksdagen skulle uppfattas som något i hög grad malplacerat och opassande, kanske rent av ärekränkande, inför det forum av välvisa, ansvarsmedvetna män och kvinnor som de valda ombuden för Sveriges folk nu skola utgöra. Här äro väl fullödigheten och fullmyndigheten så starkt representerade, och var och en så pass karl för sin hatt, att någon undervisning eller påminnelse om livsförsel och levnadsvanor, vare sig för en själv eller för andra måste anses vara något totalt obehövt eller olämpligt att komma med! Men, mina damer och herrar, med all respekt för vars och ens rätt att ha sin egen mening om saker och ting kanske det ändock inte vore ur vägen att här i samband med frågan om den fjärde litern göra några erinringar som just nu kunna ha sin särskilda aktualitet. Framför allt gäller detta mot bakgrunden av ungdomsproblemet, ungdomens fostran och livsföring, som ju även för den svenska folkrepresentationen bör vara ett intresse av första rangen. En ungdom, som med staten såsom förmedlare och utbudare beredes allt större svängrum i fråga om tillgång på starkvaror med därav följande rumleri och onykterhet, är ingen ungdom för en nation att stilla bedja om. En spritande ungdom är en styggelse, ett degenerationstecken och ett fattigdomsbevis. Att tala om livsglädje och ungdomsyra i ett dylikt sammanhang är ingenting annat än självbedrägeri och ett ont varsel för ett lands framtid. Man spårar tyvärr bland våra dagars ungdomskaror alltför många tecken på ökat alkoholmissbruk. Det gör mig ont ända

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.
(Forts.)

in i hjärterötterna att behöva varsla om det tilltagande superiet bland vår eljest i grund och botten så präktiga ungdom. Vad som främst smärtar mig är kvinnans neddragande i de olyckliga vanorna. Vår svenska kvinna är alltför god för att i likabehörighetssträvanden tecken dragas ned i mannens olater och lägga sig till med de sämsta utslagen av hans sämre jag. Det rinner mig i hågen, vad en hedervärd dalabonde sade, när han en kväll bereddes tillfälle att bese en mondän stockholmsrestaurang. Efter att i häpen begrundan ha bevittnat, hurusom damerna bolmade med cigaretter och skvalpade med sprit, utbrast han: »Stackars mödrar!» Han sade inte mer, men man behöver ej tveka om innebörden i hans utrop.

Ärade kammarledamöter! Skulle det inte för menige man kunna räcka med tre liter i månaden? Är det rimligt att påstå, att det under de senast gångna åren inneburit någon försakelse av betydelse med den inskränkning av en liter i månaden, som gällt under denna tid? Skulle det inte tvärtom kunna sägas, att denna inskränkning i själva verket inneburit att man tagit ett rejält steg på en bättre väg? Om man här beslutade en fortsatt inskränkning av tilldelningen, skulle det för resten bara utgöra en verifikation på riktigheten i de flesta spritälskares manhaftiga bedyranden om att de utan svårighet kunna låta bli spritdrycker, om så behöves. Jag tror dem på dessa ord, och här ha de ett ypperligt tillfälle att visa att det ligger sanning bakom dem.

En moderering av spritvanorna är till ingen skada, vare sig individuellt eller nationellt. Varje steg åt det hållet är tvärtom en klar yttring av såväl personlig som allmän friskhet och självhävdelse. Man behöver för den skull ingalunda vara någon glädjedödare. För inte länge sedan fyllde en av denna kammars ledamöter år. Många av hans vänner kommo och ville anordna en fest för firande av minnesdagen, vilket dock jubilaren strängeligen förbjöd. På vännernas enträgna föreställningar lät han dock till slut beveka sig, men endast under villkor, att icke en droppe sprit fick förekomma vid tillfället i fråga. »Och du kan inte tro», berättade festföremålet för mig sedan, »hur verkligt roligt vi hade den kvällen — vi hade roligare än aldrig någonsin förr!» Jag förstår det mycket väl. Jag erinrar mig i detta sammanhang en annan personlig upplevelse som jag hade för åtskilliga år sedan på Leksands gästgivaregård. Vid en fest, som jag pliktskyldigast var med på, ömkade en gammal rödbrusig överste medlidsamt mig och sade till mig: »Om Jones Erik visste, hur mycket glädje han har gått miste om, då han inte som vanliga människor tömt sitt sprudlande vin!» Jag svarade smått sturskt: »Om översten visste, hur sprudlande roligt jag haft, som sluppit att stjalpa i mig det där blasket — det är en hjärtefröjd, som jag skulle unna alla människor!»

Jag gör ibland följande tankeexperiment: tre liter i månaden blir 36 liter per år. Tänk, om jag skulle ha stjalpt i mig 36 liter brännvin per år, låt vara i »hyggliga» doser! Då skulle jag, sanna mina ord, inte ha stått här så pigg och nyter och skuttat så lätt uppför riksdagens trappor som jag gör. Fyra liter per månad blir 48 liter per år. Om jag skulle ha hävt i mig hela denna vattså — förlåt brännvinså — per år, hade jag varit död och begravnen för länge sedan.

Jag vill ge finansministern en blomma i dag för hans självövertinelse, inte av sitt *spritbegär*, ty därvidlag står han väl som den idealnykterist han är med sin vitalitet som en levande exponent på avhållsamhetens förträfflighet, utan av sitt *penningbegär*. Här fanns ju dock ett ypperligt tillfälle att på ett lättvindigt och tämligen smärtfritt sätt kunna häva in ytterligare några välbehöfliga miljoner, vilket han dock försakat. Hjärtligt tack, herr Wigforss!

Ärade kammarledamöter! Ni känna mig så pass, att ni veta, att vad jag

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.

(Forts.)

här har sagt icke på minsta vis är förestavat av lust att misskänna eller ännu mindre att förolämpa eller racka ned på någon för hans personliga åsikter. Det vare mig fjärran. Vad jag här med min appell har velat åstadkomma är att enkelt och rättframt rikta en varm vädjan till er att genom medverkan till ett beslut, innefattande fortsatt begränsning av spritförbrukningen i landet, ge vårt lands ungdom, framför allt de ideellt kämpande ungdomsskarorna i våra nykterhetsorganisationer, en välförtjänt honnör, ett erkännande och en uppmuntran samt en ny kraftig sporre i deras landsgagneliga arbete. Det skulle hedra Sveriges riksdag oerhört just nu, om den med psykologisk blick för dagssituationen ville ge denna ungdom det verkliga stöd, som ett dylikt beslut otvivelaktigt skulle innebära.

Med stark tro på att riksdagen verkligen kommer att ge detta stöd vill jag, herr talman, sluta med att yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition, vilket ju är detsamma som bifall till reservationen.

I herr Jones Erik Anderssons yttrande instämde herrar *Forslund, Lodenius, Näsström* och *Ljungdahl*.

Herr Hage: Herr talman! Oaktat jag i likhet med den föregående talaren är organiserad absolutist, skall jag inte som motivering för min ståndpunkt anlägga en organiserad absolutists synpunkt på den här frågan. Ty jag vet, att denna kammare har sådan sammansättning, att sådana synpunkter sorgligt nog inte göra sig här. Jag skall i stället anföra några andra synpunkter.

Först kan jag passa på att säga, att efter vad jag kommer ihåg från den tid av min ungdom, då jag använde sprit, var brännvin någonting som smakade fruktansvärt illa. Jag tycker, att det redan från den utgångspunkten skulle finnas anledning att vara absolutist, åtminstone när det gäller brännvin. Ty för den, som börjar använda brännvin, smakar det i början sämre än ricinolja.

Det var naturligtvis inte för att framföra sådana synpunkter, som jag begärde ordet, utan därför att jag anser, att — även om den här frågan inte är så stor — så kan det likväl vara rimligt, att det från olika delar av landet framföres ett uttryck för den uppfattning, som man har i dessa landsdelar. Och det är naturligtvis litet olika uppfattningar.

Jag vill då först bestämt påstå — och jag vågar hålla vad som helst på detta — att om det bleve en omröstning i övre Norrland i denna fråga om tre eller fyra liter, skulle det bli en fruktansvärd majoritet *mot* fyra liter. Ja, jag vågar gå så långt, att jag säger, att om vi i dag verkställde en sådan omröstning över hela landet, så är det väl mycket möjligt, att det i de stora städerna som till exempelvis herr Wahlmarks Uppsala bleve majoritet för en högsta tilldelning av fyra liter. Men i större delen av landet och ute på landsbygden skulle resultatet säkerligen bli det motsatta. Framför allt bland *kvinnorna* ute på landsbygden skulle det bli en mycket stark majoritet *emot* den fjärde litern. Från den utgångspunkten vågar jag det påståendet, att om här fattas ett beslut för den fjärde litern, går det emot den uppfattning, som det svenska folkets majoritet har. Och det är, tycker jag, det mest betänkliga när det gäller en sådan här fråga, ty den är dock i någon mån en principfråga.

Jag tänker mig t. ex. att man skulle göra en folkomröstning med denna frågeställning: anser ni att tilldelandet av en ökad spritkvantitet för den ringa procent av svenska folket, som här kan komma i fråga för att erhålla denna ökade kvantitet, är en så brännande och trängande angelägenhet, att den *måste* brytas ut ur den nu pågående nykterhetsutredningen och att beslut i denna speciella fråga bör fattas, innan utredningen är klar? Om man framställde en

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.
(Forts.)

sådan fråga, är det möjligt, att majoriteten av folket i storstäderna svarade ja. Men från den stora massan av *landsbygdens* småfolk skulle det komma ett mångfaldigt nej: »Vi anse inte», skulle man säga där, »att denna fråga är så trängande, att det är absolut nödvändigt, att vi nu fatta ett beslut, när det till och med pågår en utredning om hur nykterhetslagstiftningen skall läggas upp».

Jag vågar alltså det påståendet, att om här fattas ett annat beslut, *kommer det att gå emot den uppfattning, som är majoritetens här i landet.* Och det vill jag säga, att finns det någonting, som är oroväckande, så är det att fatta beslut, som gå emot uppfattningen hos majoriteten i landet. Det är en odemokratisk linje, som jag inte vill vara med om. Vi äro representanter för uppfattningen ute i landet. Det är klart, att det någon gång kan finnas fall, där till exempel vår närmare kännedom om en speciell fråga nödvändiggör, att vi — även om vi veta, att det finns majoritet ute i landet för en viss uppfattning — intaga en motsatt ståndpunkt. Men jag menar, att demokratiska partier i stort sett äro grundade på den principen, att de skola *representera* den uppfattning, som finns hos den stora massan av folket, och handla och lagstifta därefter. Det är en synpunkt, som gör, att jag för min del kommer att gå in för propositionen, och alltså rösta för reservationen.

Jag skulle, innan jag slutar, vilja anföra ännu en synpunkt. Jag tänker mig, att jag inte voro organiserad absolutist utan spritförbrukande arbetare med små inkomster. Hur skulle jag då resonera i det här fallet? Jo, jag skulle resonera ungefär på följande sätt. Dessa bestämmelser om en tilldelning av fyra liter, tre liter och två liter i månaden äro en *klasslagstiftning*. Ty visserligen är det sant, att tilldelningen avgöres även med hänsyn till huruvida en person kan sköta sina literar, men den avgöres i stor utsträckning med hänsyn till vederbörandes *inkomster*. Alltså, den som har liten inkomst — arbetaren med två, tre å fyra tusen kronor om året — får i allmänhet en mindre tilldelning. Den, som har större inkomst, kanske lyxinkomst, får — åtminstone är detta i stor utsträckning förhållandet — större tilldelning. Detta menar jag är en klasslagstiftning. Nu blev avståndet mellan den högsta tilldelningen och den lägsta något minskad genom införandet av de restriktioner, som man nu vill ha bort. Karakteren av klasslagstiftning på den punkten blev alltså något mildrad, ty avståndet mellan en liter och tre liter är dock något mindre än avståndet mellan en liter och fyra liter. Jag menar alltså, att de, som vilja åstadkomma en återgång till en högsta tilldelning av fyra liter i månaden, återigen vilja tillspetsa dessa bestämmelsers karaktär av klasslagstiftning, och det kan inte jag vara med om. Jag tillhör ett parti, som enligt mitt förmenande har till uppgift att i största möjliga mån åstadkomma ett avlägsnande ur våra lagar och våra författningar av bestämmelser, som ha karaktär av klasslagstiftning. Från den utgångspunkten förstår jag inte partivänner, som kunna ha en annan uppfattning än jag i den här frågan.

Nu säges bland annat, att när man inskränker tilldelningen för folk, som sitta hemma och dricka sprit, gå de i stället ut på restaurang. Det är inte så roligt, att detta sker — det erkänner jag gärna. Men å andra sidan måste jag säga, att på restaurangerna är övervakningen över dem, som konsumera sprit, intensivare; på restaurangerna förekommer numera ändå inte i allmänhet sådant busliv, som kan förekomma i hemmen. Man läser ju ständigt och jämt i tidningarna om vad som kan inträffa, mord, slagsmål och sådant, efter en sådan där »hemhippa», där man har mycket sprit att tillgå. Alltså kan man verkligen diskutera, huruvida det ur allmänna nykterhetssynpunkter inte är fördelaktigare att förlägga spritförtäringen till *restauranger* än att koncentrera den till *hemmen*, där det inte finns någon övervakning av de former, som

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.
(Forts.)

sprittförtäringen tar sig i en mängd av de hem, där man konsumerar mycket sprit.

Det är en av de synpunkter, som leda mig fram till den ståndpunkt till fördel för reservationen som jag har. Samma ståndpunkt intar ett stort ledande nykterhetsorgan, Reformatorn, som häromdagen i en ledande artikel definitivt och bestämt förklarade, att den gick på regeringens linje.

Herr talman, från dessa utgångspunkter vill jag yrka bifall till propositionen, d. v. s. till den här föreliggande reservationen.

Överläggningen blev nu för en stund avbruten för att begärt tillfälle skulle beredas herr statsrådet Wigforss att avlämna kungl. propositioner.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 384, angående godkännande av en mellan Sverige och Norge träffad överenskommelse rörande det svensk-norska varuutbytet under år 1947; och

nr 385, angående godkännande av ett mellan Sverige och Norge träffat avtal om vissa fiskerifrågor.

Fortsattes överläggningen angående bevillningsutskottets betänkande nr 56. *Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.*

Herr **Wagnsson**: Herr talman! Den fråga, som nu diskuteras, kan knappast betraktas som någon stor nykterhetsfråga. Det har ju både i debatten här och i reservationen poängterats, att — för att citera reservationen — »ett bibehållande eller upphävande av berörda inskränkningar icke gärna kan få något mera avsevärt inflytande på nykterhetstillståndet i landet». Å andra sidan är det väl knappast riktigt att, som några talare här gjort, påstå, att krisrestriktionerna varit betydelselösa. Jag vill erinra om att den s. k. snabbutredningen, som för några år sedan vidtogs, kom till ett resultat, som på den punkten delvis står i strid mot här gjorda påståenden. Doktor Klackenbergs, som närmast var ansvarig för den utredningen, har poängterat, att »förändringar i nykterhetstillståndet är ju så komplicerade samhällsföreteelser, att direkt bevisning ofta möter stora svårigheter. Men vid den s. k. snabbutredningen kunde vi slå fast tre fakta, som inte kunde förklaras på annat sätt än som en följd av åtgärden. Det militära fylleriet minskade kraftigt från oktober 1941 och höll sig på en lägre nivå under en god del av 1942. För de motbokslösa ungdomarna sjönk fylleriet 1941 till en lägre nivå än 1940, och även massfylleristerna, dessa beklagliga människor, som begår tre eller ännu flera fylleriförseelser om året, blev färre till antalet.» Doktor Klackenberg tror, att man kan dra den slutsatsen, att denna förbättring i nykterhetstillståndet var en följd av krisrestriktionerna. Här har inte anförts någonting, som jävat detta.

Då dessa restriktioner emellertid infördes närmast på grund av förhållanden, som ägde samband med kriget, och då deras provisoriska karaktär mycket kraftigt underströks av riksdagsmajoriteten, är det ju naturligt, om man nu i vissa kretsar har yppat betänkligheter mot en ändring av rusdrycksförsäljningsförordningen i syfte att göra provisoriet mer eller mindre permanent. Å andra sidan synes det mig, att finansministern i sin proposition anført mycket starka skäl för sin ståndpunkt. Vi ha otvivelaktigt en förtäring i riklig penningtillgång i landet just nu, och detta förhållande, sett i belysning av att varuknappheten fortfarande är stor, gör en ökning av den på motbok tillgängliga spritkvantiteten mindre önskvärd; den kan komma att få mycket betänkliga verkningar. Därtill kommer, som särskilt herr Bårg underströk i

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.
(Forts.)

Aug. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.
(Forts.)

sitt anförande nyss, att nödtillståndet i Europa gör en sådan gest just nu ur rent folkpsykologisk synpunkt mindre tilltalande.

Jag är för min del, herr talman, beredd att stödja den kungliga propositionen. Då emellertid uttalats betänkligheter mot att riksdagen skulle på Kungl. Maj:t överlåta sin beslutanderätt i dessa frågor, vill jag poängtera, att det här endast är fråga om att möjliggöra en fortsatt begränsning av maximitilldelningen, till dess det ekonomiska läget blivit mera normalt. För att emellertid bereda dem, som inte vilja ge en till tiden obegränsad fullmakt åt Kungl. Maj:t, tillfälle att ändå stödja det förslag, som nu föreligger, har jag tänkt framställa ett yrkande av den innebörden, att till övergångsbestämmelserna skulle fogas en punkt om att den nya ändringen i förordningen endast skulle gälla till och med den 30 juni 1948. Ett beslut i sådan riktning innebär givetvis inte att riksdagen 1948 skulle vara oförhindrad att förlänga fullmakten. Är tillståndet i vårt land och ute i världen likadant då som i dag, synes det mig naturligt, att man beslutar om en sådan förlängning. Skulle mera normala förhållanden ha inträtt och Kungl. Maj:t inte anse sig i behov av en förlängd fullmakt, kan det ju vara av ett visst värde att 1937 års rusdrycksförsäljningsförordning fick prövas något, innan riksdagen hade att taga ställning till 1944 års nykterhetskommittés förslag.

Herr talman! Jag skall således be att få framställa ett yrkande om att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 343 och motionen i andra kammaren nr 285 måtte bifalla propositionen nr 343 med den ändringen, att till övergångsbestämmelserna fogas orden »samt gälla till och med den 30 juni 1948».

Herr Elofsson, Gustaf: Herr talman! När man inskränkte inköpsrätten från fyra till tre liter, skedde detta i samband med krigsutbrottet, då man ansåg, att man borde begränsa spritinköpen. Men i den proposition, som då framlades, stod det ju, att denna begränsning endast skulle vara av tillfällig art och att man, när tiderna ändrat sig, skulle återgå till mera normala förhållanden på det här området. Nu har kriget upphört, men trots detta lägger finansministern här fram en proposition, där man begär en fullmakt av riksdagen att själv få avgöra, hur det skall bli med spritförsäljningen.

Jag kan inte underlåta att till herr Elon Andersson ställa en fråga. När jag hörde hans anförande, tyckte jag, att det verkade litet egendomligt. Det är inte mer än fjorton dagar sedan vi i bevillningsutskottet hade att taga ställning till en proposition, som gällde en fullmakt för regeringen att besluta om kaffeskatt. Då uppträdde herr Elon Andersson och sade, att riksdagen inte bör avhända sig sina rättigheter och överlämna dem till regeringen genom en sådan fullmakt, utan att det borde ligga i riksdagens hand att avgöra dessa frågor. När det gäller nu föreliggande fråga, hade herr Elon Andersson en helt annan uppfattning. Då ansåg han, att en sådan fullmakt inte var på något sätt oroande, utan att riksdagen mycket väl kunde överlämna bestämmanderätten till Kungl. Maj:t. Jag tycker, att det är en ganska kraftig omsvängning, som herr Elon Andersson kunnat göra på en enda veckas tid, men det är kanske vissa orsaker, som göra, att han anser, att det i det ena fallet inte är någon risk att låta Kungl. Maj:t få en fullmakt, under det att i det andra fallet en mycket stor risk föreligger.

Jag skall inte taga kammarens tid i anspråk med att anföra några av nykterhetssynpunkterna här, ty de ha ju diskuterats förut i dag. Men jag kan inte underlåta att säga till min partikamrat herr Jones Erik Andersson i Ovanmyra, att jag blev litet förvånad, när han sade, att om han drev tre eller

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.
(Forts.)

fyra liter sprit i månaden, skulle han inte ha kunnat skutta så lätt i trapporna som han nu gör. Jag skulle tvärtom tro, att om han klämtat i sig tre å fyra liter sprit per månad, kanske han hade tagit trapporna i tre å fyra steg i stället och kommit ännu fortare upp. Detta sagt bara i förbigående.

När man talar om att det här närmast gäller ungdomen, så äro väl alla i denna kammare besjälade av en önskan att göra allt, för att ungdomssuperiet inte skall florera som det tyvärr har gjort hittills. Men tror kammarens ärade ledamöter, att vi kunna förverkliga det önskemålet genom att begränsa inköpen? Nykterhetsnämnderna, som ha yttrat sig i den här saken, ha ju själva sagt, att en sådan inskränkning inte skulle medföra att nykterhetstillståndet i landet kom att avsevärt förbättras. Då är bara frågan, om man skall fortsätta med att göra det krångligare och krångligare eller återgå till de normala förhållanden, som rådde före världskriget. Det visade sig, att, när riksdagen fattade beslut om rätt till efterhandsinköp på sex månader, inköpen hos systembolagen minskade; man köpte ut sina en eller två liter, när man behövde, och tog inte ut mer. Men så snart man skärpte bestämmelserna och förbjöd efterhandsinköp, togs genast ut den fulla tilldelade kvantiteten. Det bevisar, att man inte hindrar hemmafylleriet, om jag så får kalla det, i fall man skärper bestämmelserna på det här området och tänker att kontrollen skall vara avgörande. Jag tror, att man lämpligen bör gå en annan väg, om man skall råda bot på missförhållandena på det här området. Här förekommer ju också smuggling i rätt stor omfattning; om man skall tro pressen och tidningarna i allmänhet, har smugglingen tilltagit i oroväckande grad. Jag tror inte, att man alltid, när man får höra talas om några, som äro mycket svaga för sprit och ställa till mycket elände i hemmen — särskilt för kvinnor och barn, som ibland få lida mycket — skall skylla detta på den fjärde litern. Man kan se här i Stockholm, hur de personer, som äro mycket svaga för spritkonsumtion, gå från det ena ölkaféet till det andra och dricka sin pilsner, tills de äro så berusade, att de knappast kunna gå hem. Det är klart, att det är bedrövligt att se sådana personer, men för att råda bot för detta, borde man i stället vidtaga sådana åtgärder, att en sådan person inte blev serverad i så stor utsträckning, som han blir för närvarande. Det tycker jag skulle vara en punkt att gripa in på, när man nu ser dessa sorgliga fall, som man kan få se särskilt på fredagskvällarna här i Stockholm.

Det kanske inte skulle vara någon större risk att låta Kungl. Maj:t få den begärda fullmakten. Vi förstå ju, att vår nuvarande finansminister, om han bara ser till nykterhetssynpunkterna, vill hålla tilldelningen nere i så liten kvantitet som möjligt. Finansministern måste emellertid också skaffa pengar till statskassan, och därför är risken inte så stor, att han kommer att ytterligare begränsa tilldelningen och missbruka fullmakten. Men när riksdagen, såsom för närvarande är förhållandet, är samlad nästan hela året om, föreligger det enligt min uppfattning inga skäl för att vi skola avhända oss rätten att avgöra en sådan här fråga; det finns ju goda tillfällen att inför riksdagen lägga fram dessa frågor av olika slag. Av den anledningen, herr talman, finner jag intet skäl för ett bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen, utan jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Björnsön: Herr talman! Jag vill erinra om att vi i den dag som i dag är ha ransonering på smör och till och med på bröd och att det ännu icke slutits någon fred efter det stora världskriget. Man kan således inte säga, att tillståndet är så i allo lugnt och tillfredsställande, som man skulle önska, när man går att ta ställning till en fråga som den föreliggande. Det må vara, att

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.
(Forts.)

det för avhjälpandet av nöden ute i världen inte spelar så stor roll, som somliga kanske kunna tycka, men det har inte heller varit meningen, att detta skulle vara ett avgörande argument. Jag kan väl aldrig tänka mig att herr Holmberg med sitt förslag på allvar avsåg, att svenska folket skulle suppa ihop medel för att avhjälpa nöden i Europa; det kan väl inte vara något recept för den saken. När det finns så mycket pengar i landet ligger dock frestelsen nära att använda mera sprit än man eljest skulle göra. Det kan synas olämpligt i utlandets ögon. Emellertid får jag säga, att det inte är det skälet, som varit avgörande för mig.

Jag skulle, innan jag går vidare till det skäl, som gjort att jag kommer att rösta för bifall till Kungl. Maj:ts proposition, vilja något beröra frågan om fullmakt eller inte fullmakt. Jag hörde aldrig någon av dem, som livligast beklagade sig över fullmaktsgivandet, välja det alternativ, som skulle varit naturligt om inte fjärde litern hade funnits, nämligen att man yrkade på en definitiv ändring av lagen genom att direkt i den sätta in en bestämmelse om en högsta tilldelning av tre liter i månaden. Det hade ju varit ett alternativ, som legat mycket nära till hands. Nu har herr Wagnsson föreslagit, att fullmakten skall begränsas. Det har jag nu inte i och för sig någonting emot, då man ju måste medge, att rent principiellt bör inte riksdagen så där i en snabb vändning anhända sig en lagstiftningsrätt, som riksdagen äger enligt grundlagen. Men huruvida det kan vara praktiskt och klokt att så här i elfte timmen komma med ett ändringsförslag lämnar jag därhän; det får väl den kommande debatten visa. Personligen är jag hellre med om en fullmakt, som representerar ett provisorium, då man vet, att den nuvarande regeringen inte missbrukar ett sådant förtroende, än att göra en direkt och definitiv ändring i lagen.

Sedan jag klargjort min inställning i fullmaktsfrågan, vill jag komma till det som för mig varit huvudsaken. Det är ju så att nykterhetstillståndet är mycket svårt att få en siffermässig mätare på. Man har att tillgå en statistik, som väsentligen upptager fylleriförseelser och andra brott, föranledda av alkoholmissbruk, men att tolka denna statistik är utomordentligt svårt. Personligen har jag den uppfattningen, att det är utskänkningslängtan mer än utminuteringslängtan, som är ansvarig för fylleriförseelsernas mångfald, alldeles speciellt när det gäller ungdomsfylleriet och jag skulle tro också rattfylleriet. Jag kan naturligtvis inte bedöma vilken roll i en stad som Stockholm och andra städer langarspriterna kan spela. Men jag skulle trots allt tro, att det är utskänkningslängtan som är det verkligt avgörande. Har man som jag den uppfattningen, kan det ju tyckas vara meningslöst att hindra dem, som en gång ha råkat få fyra liter i månaden, från att få det tillbaka nu. Jag medger alltså, att genom en höjning av motboksransonen till fyra liter skulle man inte behöva befara någon nämnvärd ökning av alkoholbrukets sociala skadeverkningar. Men jag har sett saken från en annan synpunkt. Det pågår ju för närvarande en nykterhetsutredning, och vid denna gäller det framför allt, förmodar jag, att ta ståndpunkt till frågan om motbokssystemets avskaffande och kanske till vissa väsentliga ändringar i restriktionerna beträffande utskänkningslängtan; ett alternativ till det nuvarande systemet är ju att tillämpa mycket höga priser, ett högt pris för att de verka som ett det kraftigaste tänkbara restriktionssystem.

Jag har, sedan doktor Bratt hittade på sitt motbokssystem, fått en mycket stor beundran för hans gärning. Jag kan inte tänka mig att det är riktigt som någon här har påstått, att det är motbokssystemet som har populariserat dryckesseden. Jag tror inte doktor Bratt skulle ha blivit medicine hedersdoktor för sin sociala gärning, om det hade förhållit sig på det sättet. Det är kanske inte någonting så märkvärdigt med denna uppfinning, men det var det ju inte

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.
(Forts.)

beller med Kolumbus' lilla åtgärd att buckla till ägget, så att det kunde stå på toppen. Det som var det märkvärdiga med doktor Bratts system, det var att han kunde få hela svenska folket att tro på att man på detta sätt skulle komma fram till ett bättre nykterhetstillstånd än man förut hade, och det tycker jag var en utomordentligt stor gärning.

Nu har efter min mening Brattssystemet tyvärr aldrig fått tillfälle att verka på det sätt som jag tror att dess upphovsman hade menat. Han hade ju tänkt sig en individuell prövning av tilldelningsmaximum, och denna individuella prövning hade han naturligtvis aldrig tänkt sig skola försiggå på det schablonmässiga sätt som många gånger har skett, och än mindre på det sätt som har tillämpats på olika håll, när man i ovist nit har försökt resa det ena hindret efter det andra, vilket verkar irriterande. Det är således efter min mening huvudsakligen utväxterna på det Brattska systemet som ha skapat irritation och som — det måste jag medge när jag ser t. ex. insändartrafiken om »Krängel-Sverige» — har lämnat mest material till den brasa man vill göra på kränglet i Sverige.

Jag erinrar mig att jag här i kammaren en gång hörde, hur en eljest förständig ledamot av kammaren talade om att man på vissa håll hade observerat, att det fanns personer som skötte sig mycket exemplariskt och hade fått fyra liters tilldelning men som i medeltal aldrig togo ut mer än två liter. Han frågade: varför skall man då inte sätta ned ransonen för dessa personer? — Jag kan inte tänka mig något mera psykologiskt, och jag vet att det finns personer som omedelbart började bedriva försvarsarbete för att få behålla sina fyra liter i månaden — genom att köpa mycket mera sprit än de eljest brukade göra. — »Nå, den där saken är över nu», säger man, »så dum är man inte» — men frågan är, om man inte alltjämt är det, rätt ofta till och med. Under detta ärendes behandling i bevillningsutskottet hörde jag en ledamot, som själv deltar i besluten om ransoneringsåtgärderna, tala om att när denna kungl. förordning kom ut innehöll den den bestämmelsen, att de som hade haft fyra liter i månaden skulle få tre och de som hade haft mindre än fyra liter skulle få högst två. Har nu en person på det sättet blivit »degraderad» till två liter, så kan han inte få mer än två liter om det inte inträder sådana förändringar i hans levnadsförhållanden — inkomstökning eller dylikt — som kunna motivera det, men samtidigt kan en »nybörjare» avancera i denna samhällsgradering, så att en person med precis samma förhållanden som den, som fortfarande bara får två liter, kan komma upp till tre. Detta har väckt mycket missnöje. Jag har hört, att om en person har haft en viss tilldelning när han har haft fullt arbete så kan ransonen sänkas när han blir pensionerad, detta med den motiveringen, att hans inkomster uppenbarligen inte räcka till för en större tilldelning. En sådan omyndighetsförklaring är efter min mening mycket olämplig från folkpsykologisk synpunkt. Jag tror man kan komma överens om att motboken och den tilldelning, som man har på denna, i rätt vida kretsar få ungefär samma karaktär av social värdemätare som, låt oss säga, en orden eller en medalj. Jag tycker det är besynnerligt, att om en person t. ex. har tjänat troget och väl på ett ställe, så att han har fått Patriotiska sällskapetets medalj eller medaljen för nit och redlighet i rikets tjänst, så kan han, ungefär samtidigt med att han får pension, degraderas i egna, kanske sin familjs och sina kamraters ögon på ett alldeles onödigt sätt. Meningen har väl aldrig varit något sådant, utan meningen har väl i stället varit att personer, som sköta sig oklanderligt, inte genom sådana där från nykterhetssynpunkt fullkomligt meningslösa åtgärder skola deklasseras.

Nu menar jag, att motbokssystemet, alltså restriktionerna då det gäller ut-

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.
(Forts.)

minuteringen, ur nykterhetssynpunkt har sin kanske allra största betydelse på den rena landsbygden. Jag vet att det inte är likgiltigt för nykterhetstillståndet på landsbygden, hur stor tilldelningen är. Jag vet, att under förra världskriget, då den legala tilldelningen sänktes till, jag vill minnas det var en liter i månaden, då bedrevs det lönnbränning i var och varannan socken i den trakt jag känner till, en skogsbygd. Det fanns folk som hade mäsk stående på alla möjliga ställen, till och med i gödselhögen, och landsfiskalen kunde resa ut praktiskt taget hur ofta som helst och ta sådant där i beslag. Även i det hus, där en av lagens förnämliga väktare på landsbygden bodde, förekom det lönnbränning. Jag är således fullt på det klara därmed, att om man sänker ransonen under ett visst, rimligt minimum, åstadkommer man lagöverträdelser, vilket enligt min mening är värre än en eller annan fylleriförseelse.

Jag anser, att det är av vikt att man här har fått tillfälle att — såsom reservanterna föreslå — anhålla att Kungl. Maj:t via kontrollstyrelsen måtte tillse, att tillämpningen av dessa restriktionsbestämmelser blir så smidig och så anpassad efter vad hyggliga människor anse vara rimligt, att man inte skapar irritationer, som från många synpunkter äro olyckliga. Kan man få det så, tror jag att tre liter i månaden inte är någon så låg gräns att man behöver befara lagöverträdelser i form av lönnbränning eller införande av smugelsprit på vår landsbygd. Men jag tycker också, att det under den tid, då utredningen pågår, skulle vara mycket värdefullt för denna att se hur detta verkar, och jag tror att man, om man verkligen bemödar sig om att klassificera fylleriförseelserna efter ursprung och dylikt, skall kunna få mycket viktiga lärdomar, som kunna bli av betydelse för denna lagstiftning i framtiden. Det är alltid mycket svårt att se orsakssammanhangen mellan det ena och det andra förhållandet, om en företeelse — sådan som fylleriförseelsernas antal — är beroende av flera olika förhållanden, och det är mycket svårt att fastlägga vissa bestämda orsaker.

Jag tror, att — jag håller mig nu till den rena landsbygden — om man inte trakasserar folk genom godtyckliga eller allt för schematiska ransonsänknningar, utan endast vidtager sådana när man verkligen har grundad anledning därtill med hänsyn till alkoholmissbruk eller förbrytelser i samband med hanterande av alkohol, så skall man ha givit motbokssystemet en chans, som det enligt min mening bör ha innan man är beredd att avskaffa det och ersätta det med ett i och för sig så osympatiskt system som att hålla spritkonsumtionen inom rimliga gränser genom prishöjning.

Sedan kan jag säga, att personligen har jag inte i hemmen observerat någon sådan här ackumulerad törst från krisåren som vi ha gått igenom, att det i och för sig skulle göra det angeläget att just nu i ett enda slag återgå till förhållandena före kriget i detta avseende. Jag tror tvärtom, att det kan vara mycket bra att man får se hur det som föreslås i Kungl. Maj:ts proposition kommer att verka.

Herr talman! Jag yrkar tills vidare bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Bergvall: Herr talman! Jag skall försöka efterkomma uppmaningen från bevillningsutskottets ordförande till kammarens ledamöter att inte hålla några långa tal. Jag skall allra minst ge mig in på någon allmän nykterhetspolitisk debatt — en och annan av de föregående talarna har ju fört över diskussionen till det planet. Jag tror vi få rikliga tillfällen till denna nykterhetspolitiska debatt, när den nu sittande nykterhetskommittén om ett antal år

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.

(Forts.)

blir färdig med sitt betänkande och det i sista hand ankommer på riksdagen att fastställa riktlinjerna för framtida svensk nykterhetspolitik.

Jag skall försöka begränsa mig till den relativt lilla fråga som vi ha att behandla här i dag — jag är nämligen överens med dem av de föregående talarna, som ha sagt att detta inte är någon verkligt stor nykterhetspolitisk fråga. Jag tror inte att effekten vare sig av det ena eller det andra beslutet kan bli sådan, att man kommer att få rätt att tala om någon mer eller mindre ödesdiger utveckling i nykterhetsavseende som en följd av detta beslut. Men jag måste konstatera, att såvitt jag kan bedöma situationen, föreligger det i dag för bibehållandet av dessa restriktioner i stort sett samma skäl som föranledde deras införande. Det är naturligtvis skiftningar på vissa punkter; bland annat ha ju inkallelserna och de med dem förbundna svårigheterna bortfallit. Ett faktum är emellertid, att vi i dag ha ett mycket betydande penningöverskott. Vi ha en stor varubrist på olika områden; den enda vara som finns i praktiskt taget — jag höll på att säga — obegränsad utsträckning är spritdrycker och viner, och vi ha ingen anledning att tro att utvecklingen under det närmaste året blir sådan, att vi få en bättre balans mellan köpkraft och varutillgång. Under sådana omständigheter föreligger det enligt min mening inget motiv att för närvarande upphäva de ifrågavarande bestämmelserna.

Jag tror, att den analys av bestämmelsernas effekt, som gjordes av en av de föregående talarna, inte gick till botten av problemet. Det mesta man i nuvarande stund kan säga är, att man genom införandet av bestämmelserna inte lyckats förhindra en i viss mån ogynnsam utveckling av nykterhetstillståndet under krigsåren, men man kan absolut inte påstå att, om man inte infört dessa bestämmelser, utvecklingen skulle ha blivit bättre; måhända skulle den ha blivit ännu sämre. Själv är jag närmast benägen för att tro, att den sista uppfattningen skulle vara riktig. Vi ha för ögonblicket — det är obestridligt — en förbättring i nykterhetstillståndet, så långt man kan avläsa utvecklingen av nykterhetsförhållandena ur exempelvis fylleristatistiken, men denna förbättring har fortgått bara ett begränsat antal månader. Vi ha inte nått fram till någon stabilisering, och vi ha i ekonomiskt avseende de besvärliga förhållanden med hänsyn till varutillgång och varuefterfrågan, som jag talade om nyss. Jag tror, att det i den situationen vore oklokt att återvända till vad som gällde under ett tidigare skede. Jag kan inte heller neka till att jag tror, att i varje fall för vissa orters vidkommande en kombination av en återgång till fyra liters tilldelning per månad och sex månaders efterskottsinköp kan betyda, att ett relativt stort antal motboks innehavare få en så pass riklig tillgång till spritdrycker i förhållande till vad de anse sig behöva, att alltid några lockas att låta spriten gå vidare ut i den olaga handeln. Jag förbiser då inte ett ögonblick, att flertalet av de motboks innehavare, som skulle få rätt att köpa fyra liter, säkerligen äro mycket skötsamma och sobra människor, men säkert är, trots detta, att risken för att ett antal motboks innehavare — hur stort eller litet vill jag inte yttra mig om — kan lockas att låta varorna gå vidare, inte är utesluten, allra minst om dessa motboks innehavare under en sexmånadersperiod inte ha utnyttjat tre eller fyra månaders inköpsrätt och det således gäller ganska stora kvantiteter.

Jag skulle för min personliga del måhända låta även dessa betänkligheter, vilka, som jag ser dem, äro rätt allvarliga, fara, om jag hade fått den uppfattningen, att det finnes en verkligt stark opinion hos svenska folket för återfående av såväl den fjärde litern som rätten till sex månaders efterskottsinköp. Den erfarenhet jag har fått i min praktiska gärning — och den måste ju

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.
(Forts.)

på det här området vara relativt omfattande — är den, att trangen efter den fjärde litern ingalunda är så stor som man på vissa håll tror, och framför allt måste jag konstatera att kravet på sex månaders efterskottsinköp synes ha en utomordentligt liten aktualitet inom den större delen av kundkretsen.

Jag kan ge ett litet praktiskt exempel — det må vara värt vad det kan. Jag har gjort förfrågningar bland den personal i Stockholmssystemet, som i sin dagliga gärning mest kommer i beröring med kundkretsen. Det var i första hand föreståndarna för bolagets utminuteringsaffärer. Jag kan försäkra, att dessa personer inte alls äro utvalda med hänsyn till nykterhetspolitiska ståndpunkter, utan de ha varit expeditör i affärerna och befordrats så småningom, och de äro säkerligen i stort sett mycket representativa för vanorna i alkoholkänseende bland de skötsamma delarna av Sveriges befolkning. Bland dessa, som alltså komma i daglig beröring med hundratals, för att inte säga tusentals kunder, råder det en, såvitt jag har kunnat utrona, praktiskt taget enhälligt mening, att det inte finns något som helst önskemål om rätt till sex månaders efterskottsinköp inom kundkretsen. De säga mig — så långt vill jag knappast gå själv — att motboksinnehavarna vore fullt tillfredsställda om rätten att köpa i efterskott gällde en månad, ty det som de bli förargade över är att litern fryser inne, om de vid månadsskiftet glömma att köpa ut den. Men om man sätter marginalen till tre månader, som det föreslås i propositionen, så har man säkerligen tillgodosett alla rimliga anspråk. — Det kan ju hända att det jag nu har anfört är en liten och begränsad synpunkt, men jag tror att erfarenheten hos dessa människor, som dock träffa motboksinnehavarna i sin dagliga gärning och få veta av deras missnöje, inte är helt utan betydelse.

Jag vill sedan för undvikande av missförstånd tillägga, att för mig kan det, när jag talar om huruvida det skall bli tre eller sex månaders efterskottsinköp, absolut inte vara någon avgörande synpunkt, att systembolagen förorsakas mer eller mindre besvär. Det är inte från sådana utgångspunkter vi skola avgöra utformningen av vår nykterhetspolitik, utan systembolagen skola utföra det arbete som de få sig ålagt genom den svenska lagstiftningen. Men må hända kan jag tillåta mig den reflexionen, att det i tider, då det allmänna ropet är brist på arbetskraft och återigen brist på arbetskraft, kanske är onödigt att, om det inte finns några reella skäl för det, tvinga även systembolagen att ge sig ut på arbetsmarknaden för att skaffa sig ytterligare personal. Och ett faktum är, att sex månaders efterskottsinköp kräver betydligt mera personal så länge vi ha kvar nuvarande lagstiftning — och den komma vi att ha kvar tills nykterhetskommittén har slutfört sitt arbete — än tre månaders efterskottsinköpstid. Det är en bagatellartad synpunkt detta, ty det kan inte röra några stora tal, men mot bakgrunden av den diskussion som föres man och man emellan och som ger eko i denna sal snart sagt en gång i veckan kan man möjligen komma ihåg den utan att tillmäta den någon större betydelse.

Jag kommer sedan till själva fullmaktssynpunkten. Jag tillhör inte de trogna anhängare av den nuvarande regeringen, som äro så fyllda av djupt förtroende för denna, att de vilja ge den obegränsade fullmakter i olika avseenden, utan jag kommer tvärtom att höra till deras skara, som opponera sig mot fullmaktsgivandet, och detta gör jag av skäl som kanske flertalet i denna kammare tycker äro fullt naturliga och rimliga, men jag måste säga, att jag inte med bästa vilja i världen kan leta ut en fullmakt som är mindre riskabel att ge än en fullmakt, om vilken man på förhand praktiskt taget i detalj vet hur den kommer att utnyttjas — såvida man inte förutsätter att i första hand finansministern och i andra hand regeringen komma att handla tvärt emot

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.
(Forts.)

vad de i propositionen i olika sammanhang ha antytt, och det ha vi ändå ingen rimlig anledning att antaga. Ur den synpunkten måste jag säga, att jag tycker den här fullmaktsdiskussionen har drivits upp till fullkomligt orimliga dimensioner. Kunde vi här i riksdagen ge regeringen endast sådana fullmakter, om vilka vi praktiskt taget i detalj veta hur de skola utnyttjas, ja, då skulle jag inte vara rädd för att vara med om att bevilja den åtskilliga fullmakter. De fullmakter vi äro rädda att ge äro naturligtvis de, om vilka vi inte veta hur de komma att utnyttjas.

Jag skall inte ge mig in på någon polemik mot herr Wahlmark med anledning av hans analys av statistiken. Jag tror emellertid att man skulle kunna anföra ganska starkt kritiska synpunkter gentemot hans uppfattning, att den starka tillväxten av utskänknigen helt och hållet eller väsentligen skulle bero på utminuteringsrestriktionerna. Jag tror att det är ett vida mera komplicerat sammanhang — men det skulle föra för långt att gå in på det här — och jag vill dessutom fästa uppmärksamheten därpå, att när man anför procentsiffror i det här sammanhanget, alltså i fråga om minskningen av utminuteringen och ökningen av utskänknigen, så är det skäl att ha i minne, att samma procentsiffra betyder ett vida större antal liter när man applicerar den på utminuteringen än när man applicerar den på utskänknigen, eftersom utskänkningskvantiteten är väsentligt mindre än utminuteringskvantiteten. Även vinstatistiken skulle kräva sin speciella kommentar.

När jag har övervägt det här problemet har det för mig framstått som naturligt att vi, så länge vi ha en abnorm situation här i landet, bibehålla de restriktioner vi för närvarande ha. Trots att kriget har slutat ute i Europa, kunna vi väl knappast anse oss ha återvänt till vad vi före kriget voro vana att kalla för normala förhållanden — det är väl ändå ingen i denna sal som vill påstå något sådant.

Den stora striden om hur nykterhetspolitiken skall se ut i framtiden få vi, som sagt, när nykterhetskommittén kommer med sitt utlåtande och regeringen därefter med sin proposition i ämnet.

Jag skulle inte ha någonting emot att ansluta mig till herr Wagnssons yrkande, men, herr talman, för mig faller det sig för närvarande naturligtast att yrka bifall till den reservation, som har fogats till utskottets betänkande.

Herr Herlitz: Herr talman! Den här frågan har ju kommit i ett tråkigt läge genom att två spörsmål ha sammankopplats, nämligen frågan om vilken roll riksdagen skall spela i vår lagstiftning och den nykterhetspolitiska frågan. Den som är t. ex. i det läget, att han är ganska likgiltig för den här förändringen, alltså för den fjärde litern, populärt uttryckt, men däremot ganska intresserad av de konstitutionella spörsmålen, han befinner sig i ett tråkigt dilemma.

Det bör till en början fastslås, att det är regeringen som har bragt oss i detta dilemma. Den här saken har vid två tillfällen handlagts på sätt, som kan ge anledning till bestämda erinringar. Den första erinringen hänför sig till det förhållandet, att Kungl. Maj:ts regering, ehuru den för nära ett år sedan, nämligen i början av februari, erinrades om att den begagnade en fullmakt som gällde endast för krig, krigsfara och andra icke längre aktuella förhållanden, inte vidtog någon som helst åtgärd, utan lät denna gamla författning kvarstå. Det var uppenbart oriktigt att förfara på det viset, och jag har velat sätta fingret på det därför att det ger anledning till nyfikna frågor: är det männe på andra områden på det viset, att regeringen tycker, att om en författning en gång har utfärdats med hänsyn till då rådande krig eller krigsfara, så är det inte regeringens skyldighet att se efter, huruvida förutsättningarna ha upp-

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.
(Forts.)

hört, så att författningen skall upphöra att gälla? När Kungl. Maj:t långt om länge kommer till den självklara slutsatsen, att fullmakten inte gäller längre, vad skall då göras? Det har tydligen för finansministern varit en mycket enkel fråga. Han finner det nämligen i propositionen fullkomligt självklart, att då få vi se till att Kungl. Maj:t får en vidsträcktare fullmakt. Den tanken går knappast upp för honom, att det kunde vara naturligt att ordna saken på lagstiftningens väg. Herr statsrådet säger; »Då emellertid bibehållandet av de ifrågavarande bestämmelserna motiveras med de nu rådande förhållandena, synes det icke böra komma i fråga att inarbета bestämmelserna i rusdrycksförsäljningsförordningen.» Jag känner väl igen resonemanget — det var samma resonemang som man brukade föra förr i världen, under Karl Johans-tiden, då man diskuterade om förhållandet mellan Kungl. Maj:ts lagstiftning och riksdagens lagstiftning. Då sade man, att saker som till sin natur äro växlade och föränderliga kunde inte riksdagen befatta sig med — och det var rätt naturligt på den tiden, då riksdagen bara sammanträdde vart femte år. Men jag har trott mig finna att vi ha kommit ifrån det där betraktelsesättet, och herr finansministern kan inte vara främmande för ett förfarande, som vi vid otaliga tillfällen ha tillämpat, nämligen att vi med hänsyn till för tillfället rådande förhållanden ha antagit en tidsbegränsad lag, som har inneburit en modifikation av en bestående.

Så här har saken som sagt nu blivit upplagd, och man står i sitt dilemma. Jag står i ett dilemma, ty jag är inte särskilt ivrig för de fyra literna — personligen är jag i det läget, att spørsmålet ligger långt utanför min intressesfär, och jag tycker också ur andra synpunkter att det inte är någon angelägen fråga. Men i detta dilemma har man ju hjälpts av den omständigheten, som har markerats från flera talares sida, att frågan dock icke har alltför stor räckvidd och betydelse ur nykterhetspolitisk synpunkt. Detta underströks redan av reservanternas förste talesman, herr Elon Andersson, och har sedan upprepats. Det bereder mig tröst, och det ger mig uppmuntran till att fasthålla vid den konstitutionella synpunkten på den här saken.

Nå, då man resonerar om sådana här fullmakter eller bestämmelser i författningar, att Kungl. Maj:t skall få avvika från en författnings föreskrifter, då är det nu för mig en gång för alla självklart att jag sätter mig till att läsa lagtexten. Här har nu sagts från många håll, att vi ju veta hur det här kommer att tillämpas, vi känna statsrådet Wigforss och hans intentioner, och han har sagt vad han tänker göra, det står i motiveringen till propositionen. Jag kan aldrig vara med på att lösa lagstiftningsfrågor på detta lättvindiga sätt, om man kan lösa dem på annat sätt. Man får lov att fasthålla vid vad denna fullmakt innebär, och det är ingalunda så, att den bara ger Kungl. Maj:t möjlighet till de åtgärder som nu äro i fråga. Det är inte något ämne för ironi att man påpekar, att den ger Kungl. Maj:t möjlighet att uppställa ett allmänt rusdrycksförbud. Den ger Kungl. Maj:t möjlighet att stipulera varjehanda villkor för sprittilldelningen, kanske motiverade av förhållanden som nu inte äro aktuella.

Ja, det här är konstruktioner, säger man. Jag vet det. Jag skall naturligtvis inte åberopa den möjligheten, att vi skulle kunna få en annan regering. Jag är fullkomligt medveten om att man då skulle röra sig alldeles i det blå. Men det kan uppkomma helt nya förhållanden, och har Kungl. Maj:t en fullmakt, som är så vid att den kan användas till annat, vill jag säga att det då helt enkelt är Kungl. Maj:ts skyldighet att använda denna vidare fullmakt. Jag kan därför inte vifta bort möjligheten att fullmakten kan användas i hela sin omfattning. Och då har man att hålla fast, att det i författningen inte finns några som

Ang. tidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.

(Forts.)

helst begränsningar i fullmakten. Det står inte angivet vilka avsteg Kungl. Maj:t får göra från reglerna om inskränkningar i detaljhandeln eller om de förutsättningar, under vilka det skall ske, och det står inte någonting om tidsbegränsning. Det har nu framställts ett yrkande om sådan begränsning, men i propositionen föreligger inte någonting om detta. Det är en fullmakt av en räckvidd som är högeligen ovanlig. Jag har försökt leta i mitt minne. Jag erinrar mig en bekant motsvarighet, nämligen i utlänningslagen. Där har Kungl. Maj:t en befogenhet att stryka ett streck över det mesta, men den fullmakten har kommit till, såsom många här i salen torde kunna bekräfta, under otrolig oro och själavända och med mycket bekymmer. Man har tyckt att det varit högeligen tokigt, och man har gått in för det bara därför att det på det området varit så utomordentligt svåra problem att brottas med.

Jag anser att det är angeläget, att vi hålla de principiella riktlinjerna klara, och det är för den skull jag har måst komma till det resultatet, att jag vill följa utskottsmajoriteten.

Det var för mig överraskande, får jag kanske säga, att höra folkpartiets talesmän i dag utlägga texten. Man har eljest hört talas om att folkpartiet varit intresserat för att draga upp klara konstitutionella gränslinjer mellan regering och riksdag. Men nu viftas det där bort. Herr Elon Andersson kunde inte gaska upp sig, som det heter, till moralisk indignation. Jag vill inte påstå att jag är uppgaskad heller, men jag tycker nog att man skall hålla linjerna klara. Vi ha som bekant lärt oss av Skriftens ord, att man inte skall sälja sin förstfödslovätt för en grynvälling. Jag tycker inte heller att man skall sälja den för en liter.

Häri instämde herr *Anderson, Axel Ivar*, och herr *Arrhén*.

Herr **Franzon**: Herr talman! Flera av talesmännen för reservationen ha sagt, att det inte är någon stor fråga, och det är kanske anledningen till att man enligt mitt förmenande i viss mån har förenklat frågeställningen i debatten. Jag tror att man får se frågan ur litet vidare synpunkter än flera talare, ha gjort. Herr Hage hotade med folkmajoriteten och sade att den vill annorlunda än utskottsmajoriteten föreslår. Om det skulle bli omröstning i Norrland, skulle man få se på andra siffror än man inom utskottsmajoriteten skulle föreställa sig. Utskottets ärade ordförande, som jag sätter stort värde på, gjorde i sitt första anförande gällande, att med en omskrivning av utskottsmajoritetens betänkande skulle man kunna säga att utskottsmajoriteten tycker, att tre liter i månaden är för litet och att man behöver fyra liter. Jag tror att det är riktigt återgivet och att orden verkligen föllo så. Både departementschefen och reservanterna ha berört nödtillståndet i Europa, och det har i debatten gjorts en vädjan till de högt skattade fyralitersmänniskorna, att de i stället skulle offra utgifterna för den fjärde litern på hjälpen till Europa. Jag måste, herr talman, säga att jag anser att det är att något förenkla denna debatt att anlägga sådana synpunkter som jag här återgivit på frågan. Vissa anföranden ha varit sådana, att det hela verkat rena folkmötet.

De flesta hörda myndigheter äro eniga om att det ifrågavarande beslutet, som trädde i kraft 1941, inte i något avseende haft åsyftad verkan. Med detta för ögonen har jag under utskottsbehandlingen, i vilken jag deltagit, resonerat på det sättet att om man har en krisförordning — jag använder det uttrycket — och denna inte längre fyller någon uppgift, är det inte nödvändigt att bibehålla den. Därtill kommer att den måste skärpas för att i fortsättningen kunna tillämpas, och en sådan skärpning anser jag onödig med tanke på nykterhetsutredningen.

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.
(Forts.)

All den svartmålning, som i dag presterats om hur det skulle se ut om utskottsmajoriteten skulle segra och det gamla systemet med fyra liters tilldelning och rätt till sex månaders efterskottsinköp skulle återinföras, har man hört tidigare. Jag var visserligen inte ledamot av riksdagen 1937, men jag följde med intresse frågan, då hela försäljningsorganisationen lades om, och har studerat kammarens protokoll från den gången. Då sade man att det skulle bli en katastrof, om man följde propositionens förslag, enligt vilket antalet systembolag skulle inskränkas och deras försäljningsområden följaktligen göras större. Nu har denna organisation varit gällande sedan den 1 januari 1938, men har man märkt någon katastrof? Ingalunda! Jag kan såsom exempel ta Umeå stad. Där hade man begränsat tilldelningen till högst en liter per månad men enligt den nya organisationen fick man tre liter. Medförde det någon katastrof? Ingalunda!

Jag tror nog att man får söka orsakerna till det försämrade nykterhetstillståndet i helt andra omständigheter än man tidigare i dag har gjort. Herr Wagnsson hänvisade till den Klackenbergska utredningen. Jag kan också göra det, men ur helt andra synpunkter. Sammanhånga inte det ökade antalet motböcker, den större uttagningsfrekvensen och antalet motboksöverlåtelser i någon mån med att den individuella kontrollen och det samarbete med nykterhetsnämnderna, som systembolagen måste etablera för att kontrollen skall fylla någon uppgift, under de senaste åren i någon mån eftersatts? En prishöjning genomfördes 1939, och man tänkte sig att en höjning av priset med tre kronor per liter skulle verka avskräckande och att folk inte skulle köpa så mycket. Under de första krigsåren fingo systembolagen en allmän uppmaning att spara och försöka använda systembolagens kontrollpersonal till andra uppgifter. Kontrollavdelningarna anlätades då såsom kristidsstyrelsernas kontrollbyråer. De blevo helt upptagna av denna verksamhet, och den individuella motbokskontrollen eftersattes. Den Klackenbergska s. k. snabbutredningen har ägnat en sida åt systembolagens kontrollerande verksamhet och konstaterar, att den på grund av de av mig angivna förhållandena blivit eftersatt. Utredningen gjorde en rundfråga, och 10 systembolag med sammanlagt 699 000 motböcker svarade, att kontrollen i avsevärd grad var eftersatt, 15 bolag med 496 000 böcker förklarade att kontrollen var i viss mån eftersatt, och 6 bolag med 220 000 böcker uppgåvo att kontrollen ej blivit eftersatt.

Efter det denna utredning avslutats och missförhållandena påtalats har systembolagens kontrollerande verksamhet kommit i gång igen. Kristidsstyrelsernas kontrollverksamhet har överflyttats på andra avdelningar, enär systembolagen själva fordrat att få ägna sig mera åt den individuella kontrollen. När man således i detta hänseende återgått till den ordning, som gällde före kriget, anser jag att det finns en viss garanti för att man utan olägenhet kan återgå till de gamla bestämmelserna och inte behålla en förordning som enligt vad alla äro eniga om inte fyller den minsta uppgift.

En omständighet som jag tillmäter en viss betydelse är att om man återgår till de gamla bestämmelserna blir det högst 16 procent av motboks innehavarna som få fyra liter i månaden och 9 procent som få tre liter, eller inalles 25 procent som få tre eller fyra liter. Kan det inte tänkas, att uttagningen på motböckerna blir något mindre, när man får tillbaka den individuella kontrollen? Jag känner till dessa siffror, ty jag råkar vara revisor i det systembolag som direktör Bergvall är chef för. Vi ha olika uppfattningar om bristerna i kontrollverksamheten, som många gånger blivit påtalade men som jag tror man nu skall finna ha undanröjts.

Jag tror, herr talman, att flera av utskottsmajoriteten inte lagt den synpunk-

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.

(Forts.)

ten på frågan, att det gäller att beröva finansministern en fullmakt. Jag är inte rädd för att lägga fullmakter i händerna på regeringen. Men då man har en förordning som — jag understryker det ännu en gång — inte fyller någon uppgift, anser jag att man skall slopa den och återgå till förhållandena sådana de voro före kriget. Vi ha sannerligen nog med förordningar ändå.

Det är ytterligare en synpunkt som jag gärna vill framhålla. Reservanterna ha förr ofta åberopat kontrollstyrelsens yttranden och utredningar för sina ståndpunktstaganden. Kontrollstyrelsen har enligt mitt förmenande alltid varit mycket restriktivt inställd i denna fråga, och när styrelsen såsom högsta myndighet nu tillstyrker en återgång till en mera normal ordning, anser jag att det stärker utskottsmajoritetens ställning.

Då jag, herr talman, anser att utskottsmajoriteten ser litet mera nyktert på denna fråga än reservanterna, ber jag att få yrka bifall till utskottsmajoritetens förslag.

Herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag tror inte att jag har hört till dem som överskattat betydelsen av restriktionssystemet. Jag har tidigare inte uttalat några önskemål om skärpningar av de restriktioner som förefinnas. Jag är fullständigt ense med praktiskt taget alla talare här, att effekten ur nykterhetssynpunkt inte bör överdrivas i detta sammanhang. Men det är ju som vanligt så att även om man är ense om att frågans vikt inte skall överdrivas, måste man ändå hamna på ena eller andra sidan, då man försöker avgöra om nyttan eller skadan överväger.

När vi i departementet hade klart för oss, att den gamla förordningen inte gärna kunde tillämpas i fortsättningen, eftersom bestämmelserna inte längre passade, uppstod frågan vad man skulle göra. Eftersom jag, som jag senare skall säga några ord om, kom till den uppfattningen, att det icke var önskvärt att omedelbart vända tillbaka till de gamla bestämmelserna med fyra liter i månaden och sex månaders efterhandsinköp, hade jag att välja mellan att föreslå en ändring i lagtexten, som skulle begränsa inköpsrätten till tre liter, eller att finna någon form för en begränsad fullmakt, som Kungl. Maj:t skulle kunna använda för att tills vidare upprätthålla det nuvarande tillståndet. Då jag valde att gå den väg som nu här har kritiserats, var det därför att jag trodde att det för riksdagens ledamöter skulle vara mera motbjudande att rent provisoriskt, under det att nykterhetsutredningen arbetar och hela frågan sålunda är under övervägande, företaga en ändring i lagen. Eljest hade jag inte haft det ringaste emot att sopa undan alla de invändningar, som nu ha gjorts. Jag kan förstå, att som herr Herlitz säger fullmaktsfrågan satt en del av kammarens ledamöter i ett dilemma, genom att de kanske gärna skulle se att den nuvarande begränsningen till tre liter vore kvar men tycka att de inte kunna gå på fullmaktslinjen. Jag skulle så innerligt gärna följt den vägen att föra in bestämmelsen i lagen, om jag inte trott att det skulle ha mött bestämda invändningar just från de synpunkter som jag nämnt.

Om majoriteten i bevillningsutskottet hade velat det, hade det inte varit något hinder att i stället för att vända sig mot fullmakten föreslå att man skulle ändra lagen. Jag misstänker att de som stå för reservationen säkerligen skulle varit villiga att bilda en majoritet tillsammans med dem från den nuvarande majoriteten, som hellre velat införa bestämmelsen i lagtexten.

Jag kan beträffande hela denna diskussion bara säga vad herrar Elon Andersson och Bergvall sagt: man kan ha delade meningar om fullmaktssystemet. Jag tror inte att de som suttit länge i regeringen äro så särskilt glada över att ha alla möjliga fullmakter på områden som äro ganska besvärliga att

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.
(Forts.)

reglera. Det är inte bara mycket lugnare utan faktiskt också mycket mera tilltalande, att riksdagen tar en bestämd ståndpunkt och att sedan Kungl. Maj:t bara har att följa den. Men det är ibland förenat med svårigheter att ordna det på det sättet, och i det här fallet förefaller det mig som om det kunde vara tillräckligt, om jag för min del deklarerar, att jag aldrig har haft en tanke på att använda denna fullmakt längre än den hittills varit använd, nämligen för att vidmakthålla den tilldelningsbegränsning till tre liter som nu har gällt under en del år.

Jag kan mycket väl följa herr Herlitz i hans tankeexperiment, när han talar om att regeringen inte är evig. Men om vi inte skola komma ut ännu mera i det blå, än herr Herlitz inte ville göra, är väl det alternativ till den nuvarande regeringen som kan tänkas inte så avskräckande för herr Herlitz, att han behöver tänka sig att denna nya regering skulle kunna använda denna fullmakt på ett sätt som han själv skulle anse vara oriktigt.

Jag undrar därför om vi inte kunna stryka över hela frågan om fullmakten med den förklaringen, att jag inte kan uppfatta ett beslut av riksdagen att ge denna fullmakt på annat sätt än att den skall begränsas till att avse frågan om tilldelningens storlek, fyra eller tre liter, varigenom regeringen har möjlighet att låta den nuvarande ordningen bestå.

Om det tillägg som herr Wagnsson föreslagit vill jag säga, att om det kan utformas på ett sådant sätt att det inte åstadkommer ovisshet om fullmaktens betydelse, har jag inte det ringaste att invända mot att denna fullmakt begränsas till endast ett år. Jag skulle nog anse det vara önskvärt att riksdagen ånyo kan få tillfälle att, även om inte regeringen skulle finna anledning till det, på nytt ta upp frågan till övervägande.

Om jag sedan går över till sakfrågan, spelar det naturligtvis en viss roll att man säger: »Varför skola vi inte i väntan på nykterhetsutredningens förslag återvända till det som var normalt före kriget?» Ja, vad som är normalt eller inte i fråga om denna nykterhetslagstiftning, är inte lätt att säga. Det förefaller mig mera naturligt att tycka, att folk nu har vant sig vid de tre litrarna och uppfatta dem som ett riktigt maximum mer än de gamla fyra. Under sådana förhållanden skulle jag snarast vilja säga: vad finns det för anledning att i väntan på nykterhetsutredningen göra en ändring i det tillstånd, som vi nu ha haft under ett antal år? Jag skulle kanske förstå det, om man förmodade att denna nykterhetsutredning skall sitta under en obegränsad tid, men jag hoppas att den nye ordförande, som nyss har blivit tillsatt, kommer att tillse att arbete inom nykterhetsutredningen blir ett arbete på relativt kort sikt. Jag för min del finner det mycket naturligt, eftersom jag inte tror att mångåriga utredningar kunna klargöra en sak som i väsentlig utsträckning är en omdömesfråga, om vi skola ha det nuvarande restriktionssystemet eller gå över på någon annan linje.

Frågans inverkan på nykterhetstillståndet vågar jag inte ha några bestämda meningar om. Ifall begränsningen till tre liter inte, såsom några talare ha sagt, har någon nämnvärd nykterhetseffekt, vågar man väl i alla händelser säga, att det är osannolikt att en höjning till fyra liter skulle ha en sådan effekt. Om någon verkan kommer att inträda, måste det väl ändå vara att mer sprit kommer ut i marknaden och till följd härav nykterhetstillståndet i någon mån kommer att försämrast.

Jag vågar inte uttala någon uppfattning om folkmeningen. Jag tror inte att det är rätt att i riksdagen försöka åberopa en mening ute i landet, som inte skulle vara representerad i riksdagen. Vi få väl anse att kamrarnas ledamöter utgöra en återspeglning av den opinion som finns i landet. Jag vågar däremot

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.
(Forts.)

säga att det inte finns något tecken som tyder på något utbrett missnöje med de nuvarande förhållandena. Jag har en mätare på sådana ting i den ström av delvis anonyma brev som jag oupphörligt får. Jag förmodar att det är en mycket begränsad del av medborgarna, de som man brukar kalla kverulanter, som skicka anonyma brev, och jag tror därför inte att de kunna anses representativa för någon vidare spridd uppfattning. Det finns bland dessa brev inga, om jag så får kalla det, lugnt resonerande brev, utan det är känsloutbrott som ni kanske litet var känna till, när det gäller anonyma brev. Det är anmärkningsvärt att även under den tid, då det gång på gång i tidningarna frågades, hur det skulle bli med den fjärde litern, var det ytterligt sparsamt med sådana brev, för att inte säga att de alldeles saknades. Det var först när propositionen framlades som opinionen kom till uttryck och då på två olika sätt. Dels kom det anonyma brev av det slag jag nyss nämnde, dels fick jag och får fortfarande andra brev, underligt nog inte från manliga utan från kvinnliga medborgare. Sådana brev vet man inte om de äro tillverkade eller genuina, men själva sättet att skriva, uttrycken o. s. v., gör ett visst intryck av att komma från verkliga arbetarhustrur. Dessa arbetarhustrur från vilka jag fått det ena brevet efter det andra fråga: »Varför kan vi inte få ha kvar den begränsning som finns, varför skall vi få en liter till? Det har varit lugnt nu, varför skall det nu bli besvärligt?»

Jag vill inte tillmäta dessa brev annan betydelse än vad var och en kan göra, men jag kommer till själva slutet. Det som bestämde mig att lägga fram propositionen i denna form var i grund och botten ett övervägande som är rent psykologiskt. Jag hör inte till dem som skulle anse att ett slopande av alla restriktioner i fråga om kvantiteterna för den större delen av de svenska medborgarna skulle innebära några stora risker, men om jag däremot ställer till mig frågan, vilket intryck det gör om svenska riksdagen i dag säger, att vi kunde behålla de nuvarande tre litrarna men vi finna att vi böra förorda fyra, måste det väl ändå för svenska folket verka som en gest som säger, att svenska riksdagen tycker att medborgarna ha varit illa behandlade under de senaste åren och att nu tiden är kommen för dem att återigen få sin rätt och kunna fullt ut tillgodogöra sig denna mycket önskvärda vara. Är det ändå inte sannolikt, att en sådan gest kommer att bli mera skadlig i nykterhets hänseende än ett bibehållande av den ordning som vi nu under ett ganska stort antal år ha haft?

Det är från dessa synpunkter som jag verkligen vill vädja till dem i denna kammare, som äro tveksamma — jag vet att de finnas — och som tycka att skäl tala både för och emot, att ännu en gång övertänka om de inte göra folket en större tjänst genom att i detta ögonblick säga: »Låt oss behålla de tre litrarna!»

Vi få komma ihåg att bruket av dessa drycker inte bör bedömas efter det sätt, på vilket medlemmarna av denna kammare eller riksdagen begagna dem. Det finns så många andra, för vilka de utgöra en frestelse, som man inte bör utsätta dem för. Jag tror därför att denna kammare gör en god gärning, om den säger: »Låt oss tills vidare behålla vad vi ha», och inte gör en gest som ändå utåt kan uppfattas som en förklaring att vi tycka att tre liter i månaden inte är tillräckligt.

Herr **Herlitz** erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Då herr statsrådet riktade en gensaga mot mitt krav på att herr statsrådet skulle ha försökt lösa denna fråga i lagstiftningsväg och inte genom fullmakt, argumenterade herr statsrådet så, att det hade varit en mycket litet tilltalande

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.
(Forts.)

form och en form som riksdagen säkerligen inte hade funnit lämplig att nu för en kort tid göra en ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen. Jag är inte säker på om kammarens ledamöter uppmärksammade, att detta herr statsrådets gemäle inte alls riktade sig mot vad jag hade sagt. Jag hade inte förordat något sådant utan uttryckligen pekat på den under kristiden mycket vanliga anordningen, att vi stifta en provisoriskt gällande lag, som i detta fall skulle ha fått ungefär den lydelsen, att under så och så många år framåt skall i stället för vad som eljest är stadgat i rusdrycksförsäljningsförordningen gälla att det skall vara tre liter. Det var alltså det jag talade om, och inte det som statsrådet förutsatte att jag talade om.

Eftersom statsrådet uttryckte en viss sympati för herr Wagnssons yrkande, om det skulle kunna få en lagtekniskt tillfredsställande form, skulle jag vilja säga, att herr Wagnsson här ställs inför mycket allvarliga bekymmer. Det är i varje fall hittills såvitt jag vet en osedd företeelse att man för in en ny paragraf i en lag, men säger att den paragrafen skall bara stå där några år framåt. Jag tror inte att herr Wagnsson kommer att finna någon lösning på den linjen.

Herr Nordenson: Herr talman! Utskottets högt värderade ordförande framhöll i sitt anförande, att vi borde yttra oss kort i denna fråga, och jag skall försöka efterkomma hans uppmaning. Det är egentligen bara några synpunkter jag skulle vilja framhålla.

Herr Jones Erik Andersson sade, att två synpunkter kunde läggas på förevarande problem, nämligen dels en nykterhetspolitisk och dels en konstitutionell synpunkt. Den konstitutionella sidan av saken förmenade han inte hörde hit. Jag kan inte dela den uppfattningen. Jag tror tvärtom att vi ha all anledning att sätta det konstitutionella problemet i första rummet. Det nykterhetspolitiska vill jag inte här ingå närmare på. Jag skulle endast vilja framhålla, att man ingalunda från det håll, där man nu gått emot det föreliggande förslaget, underskattat den nykterhetspolitiska situationen eller icke insett att det finns företeelser i vårt samhälle, som kunna ge anledning till bekymmer, särskilt när det gäller ungdomens användande av sprit, och som kunna motivera åtgärder för att komma till rätta med detta problem.

Jag vill i detta sammanhang understryka vad som redan framhållits, att majoriteten i utskottet liksom även minoriteten kommit till den konklusionen, att man inte kan dra några bestämda slutsatser om verkningarna av den förda restriktionspolitiken. Det råder sålunda allmän tveksamhet huruvida den verkliga medfört några nämnvärda resultat i nykterhetsfrämjande riktning.

Vad beträffar den konstitutionella frågan, huruvida vi skola gå med på denna mycket vidsträckta fullmakt, synes det mig vara av avgörande betydelse att se tillbaka på de fall, i vilka riksdagen lämnat Kungl. Maj:t liknande fullmakter. Vi skola då finna att denna fullmakt genom sin mycket allmänt hållna formulering torde vara mera långtgående än någon annan tidigare. Vid lämnande av dylika fullmakter ha huvudsakligen två omständigheter varit vägledande för riksdagen. Å ena sidan kan det ha varit nödvändigt att möjliggöra för regeringen att i vissa lägen träffa snabba beslut. Å andra sidan kan det ha varit angeläget att regeringen haft möjlighet att slippa omvägen över riksdagen i sådana fall, då en påtänkt lagstiftningsåtgärd genom att komma till allmänhetens kännedom kunnat befaras utlösa vissa ekonomiska verkningar, såsom en spekulation i varor eller andra icke önskvärda företeelser. Ingen av dessa omständigheter kan emellertid i förevarande fall anföras såsom skäl för att riksdagen bör ge Kungl. Maj:t denna fullmakt. Den fråga, som det

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.

(Forts.)

här gäller, kan mycket väl behandlas i ett långsammare tempo. Ingenting hindrar regeringen att om den vill ha ett beslut i skärpande riktning, underställa riksdagen förslag därom. Det kan inte heller här bli fråga om någon risk för spekulativt av det ena eller andra slaget. Jag tror således att det här icke kan sägas föreligga skäl av den art, som eljest varit bestämmande för riksdagen i motsvarande frågor, och att riksdagen följaktligen inte bör lämna denna ytterligt långt gående fullmakt.

Nu sägs det, att man i propositionen får sig meddelat på vilket sätt regeringen har för avsikt att använda fullmakten och att däri ligger en garanti för att den inte brukas längre än behovet påkallar. Men det kan ju lätt uppstå nya situationer, som regeringen anser vara tillräckliga såsom motivering för att gå längre, medan riksdagen kanske har en annan uppfattning. Under sådana förhållanden kan jag inte se, att det finns något skäl för oss att lämna en så vittgående fullmakt som denna.

Det är således av principiella skäl som jag anser att riksdagen bör bestämt avslå propositionen, sådan den nu blivit formulerad.

Jag skulle kunna tänka mig att gå med på en förlängning i sak av den nu gällande ordningen, om förslag därom framlagts i form av en temporär lagstiftning i den anda som herr Herlitz här givit uttryck åt. Då hade den nykterhetspolitiska synpunkten kommit i centrum, och då hade man haft att ta ställning enbart till denna. Jag tror nu inte att den nykterhetspolitiska synpunkten har den betydelse man tillmäter den, men frågan hade under sådana förhållanden enligt min mening blivit rätt ställd, och man hade sluppit att ge en fullmakt, som till sin omfattning och till sin tidslängd är helt obegränsad, något som jag anser är all anledning för riksdagen att motsätta sig.

Jag ber att på dessa grunder få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ekman: Herr talman! Inte heller jag skall ha svårt att fatta mig kort i detta ärende. Jag vill dock innan jag säger några ord i vad jag tycker är huvudfrågan göra några små anmärkningar.

Det var någon som strax i början av debatten sade, att det knappast var värdigt ett kulturfolk som vårt att diskutera sprit och dylika ting, och det är klart att man ganska allmänt kan instämma i denna synpunkt, men jag frågar: vilka är det som åstadkomma att detta spörsmål ideligen kommer upp i riksdagen? Ja, säkerligen är det inte Fritjof Ekman och med honom liktänkande i denna fråga, utan felet får nog sökas på annat håll. När jag avlyssnar debatten och hör att en mycket framstående man inom nykterhetsrörelsen, herr Wagnsson, vill begränsa fullmakten till ett år, drar jag därav slutsatsen, att han om ett år igen vill löga sin själ i denna diskussion. Men kom inte sedan och säg, att det är vi som popularisera frågan!

Det har också från ett par talares sida sagts, att de som vilja ha den fjärde litern i stället kunde skänka de pengar, som de skulle använda för att köpa den, till Europahjälpen. Ja, vi som skulle ta ut den fjärde litern, om vi finge den, äro generösa naturer, och jag kan försäkra både herr talmannen och den talare, som gjorde denna anvisning, att Europahjälpen inte kommer att sakna sitt understöd från oss. Men vad skulle inte denna hjälp få i form av ekonomiska bidrag, om de som här hemma ivra för förbud och straffåtgärder i denna fråga handlade efter samma generösa sinnelag som vi göra! Det skulle bli vackra bidrag också för de tre första litrarna.

Såsom motiv för en fortsatt åtstramning på detta område har åberopats bland annat den rådande ransoneringen på flera varuslag. Under debatten i andra kammaren är det någon som ansett, att vi i stället för att göra brännvin av

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.
(Forts.)

vår industripotatis skulle skicka den till Finland. Jag gör kammarens ledamöter uppmärksamma på att det i Finland inte finns några restriktioner av sådan art som här i Sverige, när det gäller brända och destillerade drycker, och det är väl en alltför stor vänlighet ändå att vi skola begränsa vår konsumtion här hemma och i stället skicka potatisen till Finland för att man där skall göra brännvin av den. Så uppoffrande tycker jag inte vi skola vara mot ett folk, som är så hårt provat förut.

Den omständigheten att vi ha ransonering på smör och bröd, kan väl knappast, som jag tror herr Björnsson gjorde gällande, åberopas för en fortsatt restriktiv och mera tillkrånglad lagstiftning än vi nu ha. Jag vill påpeka att vi i vårt land för framställning av alkohol inte använda annat än avfallsluten vid våra trämassefabriker och dessutom sådan potatis, som inte ens de svenska kreaturen vilja äta. Att tala om att ett användande av denna avfallsprodukt och denna fördärvade vara skulle på något sätt inverka på ransoneringen av vissa varuslag, tycker jag är att försöka blanda bort begreppen litet för mycket. Det kan under inga förhållanden vara ett skäl för att skärpa lagstiftningen på detta område.

Jag tillåter mig påpeka att våra broderfolk, som varit med i kriget eller varit ockuperade, ju icke ha någonting motsvarande våra restriktioner, och de ha ett öl, som är oändligt mycket bättre än det herrarna som tillhöra logelivet unna oss svenska medborgare. Finansministern har själv i sin proposition givit uttryck åt den tanken, att det är förhållandena i Europa som motivera, att man inte nu skall återgå till den gamla ordningen. Jag konstaterar att detta icke är något skäl, ty det är fullkomligt klart, att förhållandena i Europa inte kunna på något sätt påverkas av huruvida Kungl. Maj:t får denna fullmakt eller inte.

När jag läste den kungl. propositionen och kom till det stycke, som säger att motiv saknas för att längre upprätthålla nuvarande restriktiva lagstiftning, trodde jag att av detta skulle logiskt följa, att Kungl. Maj:t skulle föreslå riksdagen att återgå till de förutvarande bestämmelserna. Men den glädjen varade inte länge. Jag har funderat över vilka alldeles särskilda motiv det kan vara som föranlett Kungl. Maj:t att framlägga det förslag som propositionen innehåller, och när jag lyssnade till finansministern för en stund sedan, förstod jag att det var dessa brev, skrivna med veka tonfall av kvinnliga medborgare, som i detta fall hade dikterat regeringskonsten. Tillåt mig säga, herr talman, att jag tror att den diskussion som här i dag föres i kammaren skulle ha varit helt annorlunda, om finansministern lyssnat på de myndigheter, till vilka han skickat ut en promemoria i denna fråga, över vilken de skulle yttra sig, i stället för att ta hänsyn till dessa brev eller i stället för att möjligen ha inspirerats av uttalanden från S. S. U. H.-håll eller liknande organisationer.

Under krig och andra svåra förhållanden är det rimligt att Kungl. Maj:t har inte bara rätt och möjlighet utan även skyldighet att ingripa för att möta svårigheter som på grund av det rådande läget kunna uppstå. En sådan förnuftig tankegång kan ingen vettig människa, inte ens några statsvetare tror jag, göra erinringar emot. Men det är en sak. En annan sak är sedan, och den är betydligt farligare, att när det motiv, som ligger till grund för regeringens handlande, undanryckes, kommer regeringen och åberopar någonting helt annat för att få ha fullmakterna kvar. Ur psykologisk synpunkt tycker jag, att regeringen skulle vara litet försiktig med att begära fullmakter även i fredstider, ty det måste medföra misstänksamhet från den lagstiftande församlingens sida, om man vill vidmakthålla fullmaktssystemet för sido- och underordnade intressen, vilka icke varit tillräckliga för att motivera fullmakternas införande.

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.

(Forts.)

Jag vill gärna hålla med herr Bergvall om att det är väl generöst att utsträcka rätten till efterhandsinköp från ingenting via Kungl. Maj:ts tre till av utskottet föreslagna sex månader, men för utskottsmajoriteten har det, när den inte kunnat godtaga den kungl. propositionen, förefallit riktigt att vägra fullmakten och därmed återinföra den gamla ordningen. Någon prövning av skäligheten av att medgiva rätt till sex månaders efterhandsinköp har inte skett inom utskottet. Denna fråga prövades dock av det bevillningsutskott, som satt år 1937, och då kunde såväl de som representera min syn på detta spörsmål som de som äro litet mera uttorkade biträda förslaget om dessa sex månader. När nu motiven för att slopa rätten till sex månaders efterhandsinköp inte längre finnas, har utskottsmajoriteten inte ansett det nödvändigt att till särskild prövning uppta frågan om för hur lång tid en dylik rätt skall medgivas.

Jag vill dessutom säga att för den som på ett hyfsat sätt kan umgås med brända och destillerade drycker bereder en denna möjlighet att spara ihop ett visst antal litrar en ren tillfredsställelse vid de tillfällen då man skall göra upphandlingen. Ja, det är ingenting att skratta åt, skall jag säga kammarens ledamöter. Det kunna möjligen logelivets representanter göra, men de som äro vana vid detta skola ge mig rätt. Varje yrkesarbetare vet att han måste ägna aktsamhet åt verktyg och materiel, och den som lärt sig det förstår den själsliga tillfredsställelse det innebär att man, när man gör ett inköp, kan göra det sorterat. Man skall inte vara piskad till att köpa två »vita» och en »brun», utan man skall genom att man avstår från inköp några månader kunna välja vad man vill ha. På högtidliga stunder går man och dammar av de där flaskorna, vänder på dem, tittar på dem och flyttar om dem. Det är en tillfredsställelse för den som inte tillhör de mera torrlagda. Jag förstår ju att dessa synpunkter inte accepteras av herrarna, men jag har ett behov av att vädra dem gentemot alla som tro att de äro sakkunniga på detta område, men inte äro det. Den som inte har någon erfarenhet om dessa ting kan knappast yttra sig i denna fråga.

Med dessa små anmärkningar och detta, som jag tycker, berikande av debatten ber jag få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Andersson, Elon: Herr talman! När jag hörde den vältaliga plaidoyer för utskottsmajoritetens förslag som herr Fritjof Ekman nyss höll, ett anförande som ju tyder på att han för sin del i varje fall inte hör till de uttorkade. Tyckte jag nog att herr Ekman måtte vara en ganska beklagansvärd varelse. Det är inte bara det att han nödgas framsläpa sin tillvaro i skuggan av ett dåligt öl, utan han nödgas också till ytterligare stimulans använda en produkt som kommer ur avfallslut från våra sulfidfabriker och så dålig potatis att inte ens kreaturen vill äta den. Och han förefaller ännu mera beklagansvärd, eftersom han inte bara nödgas konsumera dylika produkter, utan också måste lägga ned så oerhört mycket arbete för att öka tilldelningen av dessa dåliga varor för sin egen och sina likars väl. Jag förstår att en dylik belägenhet gör det nödvändigt för honom att skaffa sig en mycket hård hud, att stålsätta sig mot allehanda livets besvärligheter, och det är kanske det som gör att han inte heller känner någon som helst reaktion inför den opinion från arbetarhustrurnas sida som finansministern i dag talat om och som för honom varit ett vägande skäl, när han tagit ståndpunkt till frågan, vilken verkan ett beslut i den ena eller andra riktningen kunde ha ur nykterhetsförbättrande synpunkt.

Jag begärde emellertid inte ordet, herr talman, för att uttrycka min med-

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.
(Forts.)

känsla med herr Ekman utan för att svara på ett par frågor, som enligt upp-
gift herr Gustaf Elofsson ställt till mig. Jag var tyvärr inte inne i kammaren
för ögonblicket och saknade tillfälle att genast besvara dem.

Herr Gustaf Elofsson har uttryckt sin förvåning över att jag för någon
vecka sedan var så ohågad att ge Kungl. Maj:t en fullmakt, när det gällde frå-
gan om rätt att sänka kaffeskatten, men nu är beredd att ge Kungl. Maj:t
fullmakt för det ändamål som i dag är aktuellt. Jag vet inte om herr Gustaf
Elofsson hörde på mitt första anförande. Jag hade den föreställningen att jag
där i någon mån angivit min ståndpunkt till denna fullmaktsfråga. Jag är led-
sen om jag inte kan komma till enighet med min vän herr Elofsson därom, men
såvitt jag förstår är det en avsevärd skillnad på innebörden av dessa båda full-
makter. Fullmakten rörande kaffeskatten gällde en fullmakt till Kungl. Maj:t
av en ganska betydande finansiell räckvidd och på den mycket centrala del
av riksdagens intresseområde som rör dess beskattningsrätt. Det föreföll mig
då ur principiella men också ur finansiella synpunkter, mycket betydelsefullt
att riksdagen inte avhänder sig bestämmanderätten i en fråga av denna vikt,
så som vi för närvarande arbeta, det vill säga då riksdagen är samlad prak-
tiskt taget året om. Den fullmakt, som Kungl. Maj:t nu begär, gäller emeller-
tid enligt mitt sätt att tolka dess innebörd — och denna tolkning har vitsordats
av herr statsrådet och chefen för finansdepartementet — en fullmakt att få
behålla den ordning som riksdagen tidigare godkänt och som för närvarande
gäller, uppmjukad endast i det hänseende, som klart redovisas i Kungl. Maj:ts
proposition. Jag kan, herr talman, inte tycka annat än att innebörden av den-
na fullmakt är av ett helt annat slag än den som begärdes i samband med sänk-
ningen av kaffeskatten. I förevarande fall ber Kungl. Maj:t riksdagen om
fullmakt att få behålla en ordning som vi redan ha, icke att få företa några
ändringar i den annat än på de punkter Kungl. Maj:t uttryckligen redovisar.
En dylik fullmakt tycker jag inte är så farlig att ge, vare sig ur principiella
eller praktiska synpunkter.

Jag skulle tro att jag med denna förklaring i någon mån också givit herr
Herlitz besked om varpå det beror att man från folkpartiets sida i dag inte är
så angelägen, som han trodde sig kunna finna att man tidigare varit, att be-
gränsa Kungl. Maj:ts fullmaktsrätt.

Jag har inte någon som helst anledning att bestrida herr Franzons erfaren-
het och insikt beträffande motboksärendenas behandling och den verkan som
en eventuell återgång till den ursprungliga förordningen skulle medföra. Jag
tror att herr Franzon i sin egenskap av revisor i Stockholmssystemet fått en
ganska god inblick i dessa spörsmål. Men jag hoppas att herr Franzon förlåter
mig om jag säger, att när systembolagets direktör, herr Bergvall, deklarerar en
helt annan uppfattning om verkningarna av det förslag, som här ligger före,
än herr Franzon, tror jag mera på direktören Bergvalls erfarenhet och sak-
kunskap än på revisorn Franzons.

Herr Ericsson, Carl Eric: Herr talman! Det är så mycket sagt i denna fråga
att jag inte skall försöka komma med några nya synpunkter. Jag vill emeller-
tid framhålla ett par saker.

Herr Wahlmark rekommenderade i sitt anförande kammarens ledamöter att
ta del av den reservation, som är fogad till förevarande betänkande, och jag
skulle vilja upprepa detta råd. Jag är inte säker på att alla läst reservationen,
varför jag skall be att mycket kort få relatera några punkter i densamma.

Reservationen börjar å s. 11 i utskottets betänkande på följande sätt: »En-
ligt utskottets mening har resultatet av 1941 års inskränkningar i detaljhan-

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.

(Forts.)

deln med rusdrycker icke blivit det som därmed åsyftats.» Strax nedanför skriva reservanterna: »Vad angår det i den förevarande propositionen framlagda förslaget synes det uppenbart, att ett bibehållande eller upphävande av berörda inskränkningar icke gärna kan få något mera avsevärt inflytande på nykterhetstillståndet i landet.» På s. 12, andra stycket, heter det: »Visserligen förhåller det sig så, att ett bibehållande av inskränkningarna i inköpsrätten icke kan bidra till lindrande av det nuvarande nödtillståndet i stora delar av Europa.» I det därpå följande stycket vilja reservanterna framhålla. »att principiella invändningar givetvis kunna resas mot att riksdagen genom ett bemyndigande överlåter sin beslutanderätt till Kungl. Maj:ts.»

När jag läste detta trodde jag att reservanterna glömt sin uppgift och att de hade förenat sig med majoriteten, ty så vitt jag kan finna tala dessa synpunkter uteslutande för den ståndpunkt som intagits av majoriteten. Sedan komma emellertid reservanterna till det förvånansvärda slutresultatet, att de vid övervägande av skälen för och emot Kungl. Maj:ts förslag funnit skälen för förslaget väga tyngst, varför de tillstyrka bifall till propositionen. Detta förefaller mig vara en logisk kullerbytta. Jag tycker att ordföranden i utskottet här formulerat ett uttalande, som ger belägg för majoritetens ståndpunkt och inte för den som han företrädde inom utskottet.

Emellertid skulle jag vilja framhålla, att denna fråga ur nykterhetssynpunkt enligt min mening är av mycket liten betydelse. Jag grundar denna uppfattning på min erfarenhet under ganska många år från det praktiska livet. Jag har haft mycket att göra med ganska stora grupper av arbetare, bland vilka nykterheten kanske inte har varit den allra mest framträdande egenskapen. Jag har också haft skyldigheten att undersöka orsakerna till begångna fylleriförseelser och att tilldela vederbörande bestraffningar, då sådana kunnat komma i fråga. Jag kan inte grunda mitt omdöme på någon statistik, eftersom någon sådan inte föres på detta område, men jag har den bestämda uppfattningen grundad på erfarenheten, att spritmissbruk i liten omfattning har förekommit med den s. k. legala spriten. I allmänhet har det varit så, att spritmissbruk har uppstått med sådan sprit som skaffats vid sidan av inköpsrätten. Jag har därför den uppfattningen, att en utökning upp till den i lag fastställda inköpsrätten inte kommer att inverka menligt på nykterheten hos det klientel, varifrån jag har mina erfarenheter.

Jag vill med detta självfallet inte säga, att en utökad inköpsrätt skulle medföra en förbättring i nykterhetstillståndet. Jag tror inte att så skulle bli fallet, men jag vågar dock påstå, att ett sådant beslut icke kommer att verka åt motsatt håll. Och den saken erkännes även av reservanterna, så vitt jag kan se av deras uttalanden.

Då man alltså har den uppfattningen, att några fördelar ur nykterhetssynpunkt icke stå att vinna genom att riksdagen ger Kungl. Maj:ts denna fullmakt, som skulle innebära ett bibehållande av den nuvarande tilldelningen, och då det finns en laglig rätt att få ut fyra liter per månad och att göra efterhandsköp under sex månader, kan jag inte inse att det med hänsyn till nu rådande allmänna läge skulle föreligga någon anledning för riksdagen att intaga en ståndpunkt, som avviker från vad som i lag är medgivet.

Det är av dessa skäl, herr talman, som jag har förenat mig med majoriteten inom utskottet och som jag nu också vill förorda, att kammaren följer den linje, som utskottsmajoriteten här har anvisat.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Det är egentligen några tonfall i denna debatt, som föranleda mig att taga till orda.

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.
(Forts.)

Herr Ekman utdelade bland annat en skrapa, som kanske inte bör få passera alldeles obeaktad. Han frågade, vilka det är som jämt och ständigt riva upp debatter om nykterhetsfrågan här i riksdagen. Jo, herr Ekman, det är de som i likhet med till exempel herr Nordenson anse, att nykterhetsförhållandena här i landet gång på gång visa sig vara så bekymmersamma, att frågan tål att upptagas till behandling. Att herr Ekman icke hör till dem kunde man förstå på grund av det hänfödda tonfall, med vilket han talade om den fjärde litern — för att inte säga något om det religiösa patos, om jag får säga så, som klingade fram hos herr Ekman, då han talade om ölet.

En annan sak i samma riktning, som kanske inte heller bör helt förbigås, var det tonfall med vilket herr Ekman talade om de kvinnor, vilkas brev till finansministern i någon mån, fastän kanske inte så värst mycket, kunde ha inverkat på dennes inställning till den fråga det här gäller. Även i det egentliga nykterhetslägret ha vi nog vid ett och annat tillfälle under debatterna rörande dessa frågor kunnat utan ogillande lyssna till någon skämtsam anmärkning rörande gräterskorna. Men är det fråga om att i något hänseende ta parti mot överdrifter vid diskuterandet av denna fråga, så skulle jag tro att gräterskorna kunna vara försvarade, och rent av framstå som ganska sympatiska, i jämförelse med dem som i ett fall som detta försöka spela pajas och ta hela frågan från den sidan.

Vad beträffar herr Ekmans antydning om att de, som vilja ha rätten att inköpa fyra liter sprit per månad, skulle lämna så mycket större bidrag till Europahjälpen än andra, som nöja sig med mindre tilldelning eller som äro nykterister. Frågar man sig onekligen vad herr Ekman kan veta om dessas bidrag.

Uttalanden av det slag jag nu har berört liksom yttrandet, att nykterhetsfolket i jämförelse med dem, som använda rusdrycker, skulle vara inkompetent att yttra sig om nykterhetstillståndet och om åtgärderna för att höja nykterhetstillståndet här i landet, höra till den sortens uttalanden som jag trodde att vi lyckats komma förbi vid diskussionen av en fråga som denna. Här i landet anser man ju i allmänhet, att detta spörsmål har en synnerligen allvarlig, för att inte säga ödesdiger innebörd.

Även en och annan av de talare för utskottsmajoriteten, som herr Ekman anslöt sig till, framförde nog synpunkter som kunde tarva en liten gensaga. Jag tänker speciellt på de något förnäma tonfall, som redan herr Wahlmark anslog, då han talade om premisserna och konklusionerna och om hur de, så vitt jag förstod honom rätt, på ett något egendomligt sätt virvlade omkring.

Den saken blev egentligen ännu mera aktuell för mig när jag hörde, på vilket sätt herr Holmberg ansåg sig kunna rent logiskt behandla en fråga sådan som denna. Han började med att framföra den synpunkten, att restriktionerna bidragit till en stegring av spritkonsumtionen. Detta är en synpunkt, som jag till fullo instämmer i. Men därav drog han den konklusionen, att detta var ett förhållande som talade till förmån för den fjärde litern. För min del tror jag, att det nog var en liten hyfsning i det logiska resonemanget, som han därvidlag inte hade hunnit med. En sak är restriktionssystemet som sådant; hade det gällt dess avskaffande, skulle åtminstone inte jag ha tvekat att, i överensstämmelse med herr Holmbergs och min uppfattning, ansluta mig till ett yrkande därom. Men en helt annan sak är de särskilda restriktionerna. Uppfattningen att restriktionssystemet, som helhet betraktat bör bort ha ingenting att skaffa med frågan, huruvida restriktioner överhuvud taget äro nödvändiga eller ej, när det gäller ett nervgift med den betydelse för folkhälsan och för de sociala förhållandena, som alkoholen har.

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.
(Forts.)

Konsekvensen av ett sådant resonemang som det jag nu vänder mig emot skulle ju bli, att inga restriktioner överhuvud skulle behövas eller vara lämpliga när det gäller nervgifter av olika slag, till exempel opium. Man kan invända, att opium är ett farligare gift än alkohol, men jag undrar ändå om det förra giftet, vars användning kan sägas vara en folkvana i sådana länder som Kina, Indien och Persien, har åstadkommit verkningar av sådan art, att inte följderna av alkoholbruket kunna i någon mån därmed jämföras. Det egendomliga är emellertid, att när man i Österns kulturländer, Kina, Indien o. s. v., vänder sig mot bruket av detta nervgift, så anses det vara en fråga av mycket allvarlig innebörd, väl värd att upptagas till behandling, medan man däremot när det gäller motsvarande folksjukdom och motsvarande folkelände i de västerländska staterna anser sig kunna ta överlägset på saken och rent av försöka gyckla bort den.

Herr Holmberg framförde här först en anmärkning mot finansministern för hans omnämnande av olämpligheten att i nuvarande världsläge öka svenska folkets spritförbrukning. Herr Holmberg anförde, att spritpengarna på ett sätt mycket väl skulle kunna användas för Europahjälpen, men då skulle det enligt hans mening vara de pengar, som för närvarande kastas bort på de maträtter, som till ingen nytta serveras på våra restauranger i samband med förtäringen av den tillåtna spritransonen. Här gäller det emellertid den fjärde litern, och jag förstår inte logiken i att blanda in frågan om mattvånget i den debatten. Frågan om fjärde litern har verkligen, så vitt jag kan se, ingenting att göra med Krängel-Sveriges krav om beställning av på ett visst sätt gräddad pannkaksmet som förutsättning för utminuterung på restaurangerna. En hel del av debatten från det hållet har faktiskt förts på ett sådant sätt, att det är befogat med en gensaga mot de överlägsna tonfall, som ha förekommit.

Det är egentligen bara två saker av någon större betydelse, som ha framförts här i debatten. Herr Bergvall har tydligast och klarast redovisat dem, när han påpekade att förhållandena i nykterhetshänseende just nu här i Sverige äro likartade med dem som rådde, när de restriktioner infördes, som det här är fråga om, och i samband därmed framhöll att en ändring av gällande bestämmelser, samtidigt med att utredning rörande dem pågår, väl i allmänhet inte har ansetts och inte kan anses lämplig.

Den allvarligaste anmärkning mot propositionen, som här har framställts, är vad herr Herlitz antydde genom att, när han vände sig mot propositionen, använda ordet *konstruktioner*. De konstitutionella farhågor, som här ha kommit till uttryck från olika håll, bli verkligen rena konstruktioner i och med ett bifall till det ändringsförslag, som här i kammaren har framlagts av herr Wagnsson. Dessa mer eller mindre inbillade farhågor försvinna genom detta förslag helt och hållet och kunna inte vidare komma till användning.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till reservationen med den av herr Wagnsson föreslagna ändringen.

Herr Wagnsson: Herr talman! Jag skulle inte ytterligare förlänga debatten med något argumenterande, utan ber att få återtaga det av mig förut framställda yrkandet och i stället hemställa, att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 343 och motionen nr II: 585, måtte bifalla propositionen med den ändringen, att ingressen till förordningen erhåller följande ändrade lydelse: »Härigenom förordnas, att 3 kap. 22 § förordningen den 18 juni 1937 angående försäljning av rusdrycker skall, under tiden den 1 januari 1947 till och med den 30 juni 1948, hava följande ändrade lydelse.» Och därefter följer propositionens lagtext.

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.
(Forts.)

Detta innebär alltså, att mitt ändringsförslag hänför sig till ingressen i stället för till övergångsbestämmelserna.

Med herr Wagnsson förenade sig herr *Olsson, Oscar*.

Herr **Forslund**: Herr talman! Under denna debatt har man från den alkoholvänliga utskottsmajoritetens sida delat upp sig på sådant sätt, att några argumentera på den linjen, att det avgörande är den rent konstitutionella delen av problemet, under det att andra ha förfäktat, att det väsentliga är vilka verkningar ett beslut i ena eller andra riktningen kan få. Om jag då får säga ett ord till herr Ekman, som jag ibland brukar tala till när det gäller dylika ting, så skulle det vara, att inte kan han hänföras till den grupp, som ser frågan ur konstitutionell synpunkt. Hela hans argumentering var ju i stället sådan, att den måste betraktas som något slags uttryck för ett kraftigt konsumtionsintresse.

Utan att ingå på någon längre debatt med herr Ekman vill jag konstatera, att han i sin argumentering sträckte sig så pass långt att han förklarade, att de här fyralitersgubbarna, om man får uttrycka sig så, inte vålla något avbräck för folkförsörjningen, eftersom vad de förtära tillverkas av sådant, som inte ens kreaturen vilja ha. Det var hans argumentering för önskemålet att få tillbaka rätten att inköpa fyra liter sprit per månad. Man må ju unna herr Ekman att fortsätta med förtäringen av sådant som inte ens våra svenska kreatur vilja ha. Man jag vill också säga till herr Ekman, att när min vän herr Franzon i början av sitt diskussionsinlägg sade, att man hade förenklat debatten, så lär väl hans vän och utskottskamrat herr Ekman få inräknas i den grupp, som har förenklat problemställningen.

Med detta skall jag lämna herr Ekmans resonemang i denna fråga.

Herr Franzons bestämda påstående, att det här gällde 16 procent, som skulle få en tilldelning av fyra liter per månad, och 9 procent, som skulle få en tilldelning av tre liter per månad, byggde givetvis på äldre sifferuppgifter. Men man kan väl utgå från att vederbörande myndigheter vid sin prövning av vilka som skola få en tilldelning av fyra liter per månad, undersöka, i vad mån den ekonomiska bärkraften för att göra så stora inköp kan anses i olika fall föreligga. Och då kan det tänkas, att procentsiffrorna bli andra än de, som herr Franzon här anförde. Jag anser alltså, att herr Franzons siffror icke kunna anses vara så bestämt fastslagna, som han ville göra gällande.

I själva sakfrågan skulle jag — utöver mitt instämmande med den representant från dalabänken, som talade i början av denna debatt — be att få säga, att det nog måste erkännas, att finansministern har framställt saken riktigt då han säger, att det rent psykologiskt skulle vara oklokt, om riksdagen nu skulle motsätta sig att de gällande bestämmelserna efter en omskrivning skola kunna få tills vidare tillämpas. Alkoholfrågan har väl ändå i vårt land en sådan storleksordning, att man inte utan vidare kan bortse från hela detta problem och bara diskutera, huruvida man med hänsyn till de konstitutionella synpunkterna skall kunna ge Kungl. Maj:t denna fullmakt eller inte. Man talar om den ökade spritkonsumtionen och om att reduceringen av inköpsrätten till högst tre liter per månad inte har medfört någon förbättring av nykterhetstillståndet och framhåller, att det inte heller skulle förändras genom en utökning av maximitilldelningen till fyra liter per månad. Men det måste ändå medges av alla, att fyra liter är mer än tre och att det också, såsom finansministern sade, är sannolikt att ett ökat antal människor skulle komma att inköpa spritvaror i större mängder än tidigare.

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.
(Forts.)

När man resonerar om vad som kan bli och vad som har blivit följden av vårt restriktionssystem, bör man heller inte förglömma, att det härvidlag har skett en förändring i hela vårt familjeliv. Kvinnorna ha i stor utsträckning lagt sig till med alldeles samma ovanor som männen och anse sig böra förtära sprit i samma omfattning som männen. Detta har gjort, att hemmen i mycket stor utsträckning ha kommit att alkoholiseras, och det är då inte så märkvärdigt, om även ungdomen så småningom genomsyras av samma mentalitet. Jag för min del ser i denna förändring en allvarlig fara, och jag skulle till och med vilja säga, att jag tycker att det är en skam för våra mödrar att det har blivit på detta sätt. Det är en skam också för gamla Sverige, att utvecklingen har tagit denna riktning. Det ligger en stor fara i att understödja hela detta system genom att taga så enkelt på problemet, att man talar om det hela bara som en fråga om ordval och om huruvida man skall ha rätt att inköpa det eller det antalet litrar.

Eljest går man till krogarna, säges det. Men minska då utskänknigen där, så att konsumtionen inte på den vägen stiger! För övrigt skulle jag i fråga om utskänknigen på krogarna vilja säga: hur skulle det vara om vi här i Sverige — det talas ju för närvarande så mycket om ett Krängel-Sverige, och jag vet inte varför man inte skulle kunna säga, att det ibland också är ett Fylleri-Sverige — tillämpade samma regel som man har i Norge, nämligen att ingen alkohol serveras på restaurangerna under lördagar och söndagar? Jag undrar hur det skulle låta ute i landet, om man skulle införa en sådan bestämmelse här hemma!

Man har för närvarande möjligheten att få sprit på restaurangerna, och dessutom får man det antal litrar per månad, som finansministern efter ingående prövning har funnit sig kunna i fortsättningen tillstyrka, och det synes mig då som om man borde kunna nöja sig med detta och avstå från att föra allt för mycket väsen om denna sak. Hur skiftande meningar vi än kunna ha i huvudfrågan, böra vi kunna biträda det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget.

Jag för min del kommer att ge min röst för den även i fortsättningen begränsade tilldelning, som här ifrågasättes.

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr Ekman, som yttrade: Herr talman! Herr Forslund och före honom andra talare av samma riktning ha sökt göra sig lustiga över att jag i mitt föregående anförande, för att visa att vår konsumtion av brända och destillerade drycker inte har någonting med försörjningsproblemen att göra, omnämnde att en del av den sprit, som vi dricka, fås ur potatis som är så rutten och dålig, att inte ens kreatur vilja äta den, eller ur avfallslut från våra trämassfabriker. De herrar, som göra sig lustiga över den saken, tyckas inte ha ens en aning om vilken förädlade inverkan en jäsnings- och reningsprocedur har på dessa produkter. De användas på grund härav i mycket stor utsträckning för framställning av bl. a. medicin, chokladpraliner och andra saker, som jag förmodar att herrarna anse sig kunna förtära.

Herr **Bärg, Johan**: Herr talman! Jag hade egentligen begärt ordet för att ge min anslutning till herr Wagnssons yrkande i den nya form, som detta yrkande har fått genom hans sista inlägg. Nu skulle det emellertid vara av ett visst intresse att veta, hur andra kammaren kommer att ställa sig i denna fråga, så att man inte i onödan krånglar till det hela. Därför är jag icke beredd att nu fullfölja min avsikt.

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.
(Forts.)

Tillåt mig i alla fall att, då jag nu har fått ordet, säga till min högt ärade utskottskamrat herr Carl Eric Ericsson, i anledning av hans inlägg för en stund sedan, att det är farligt att läsa reservationen på det sätt, som herr Ericsson gjorde, då han i några punkter citerade inledningen till reservationen och på dessa uttalanden ville bygga den uppfattningen, att reservanterna borde ha kommit fram till samma yrkande som utskottsmajoriteten har gjort. Det var en viss potentat som läste bibeln på det viset, och det var väl en av de orsaker, som medförde hans olycka. Om herr Ericsson hade velat läsa punkterna ut, så hade han fått fram en helt annan mening än den, som han ville inlägga i citaten.

Jag har suttit och reflekterat över den här debatten i mitt elaka sinne, och jag har sagt mig, herr talman, att det är två stora frågor som riksdagen i höst har haft att behandla: den ena är handelsavtalet med Ryssland och den andra är fjärde litern. Jag vet inte om jag inte hade rätt, när jag i mitt första yttrande sade, att det kanske skulle vara mera värdigt att göra denna debatt så kortfattad som möjligt och icke ödsla tid och krafter på en sådan fråga som denna. Nu är ju detta en smakfråga, och om smak skall man icke diskutera. En hel del tid är nu förspild, och däråt är ingenting att göra.

Det upplyses just nu, att andra kammaren med stor majoritet — 115 röster mot 77 — har antagit reservationen, och därför vill jag inte krångla till ställningen genom att yrka bifall till herr Wagnssons senaste hemställan, vilket jag eljest var inställd på. Jag inskränker mig i stället till att hålla fast vid det yrkande jag först framställde, nämligen om bifall till reservationen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu ifrågavarande betänkandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid betänkandet avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Wagnsson*, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 343 och motionen II: 585 skulle antaga det vid propositionen fogade författningsförslaget med den ändring, att ingressen avfattades sålunda: »Häri genom förordnas, att 3 kap. 22 § förordningen den 18 juni 1937 angående försäljning av rusdrycker skall under tiden 1 januari 1947—30 juni 1948 hava följande ändrade lydelse.»

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bärg, Johan*, begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits godkännande av det förslag, som innefattades i den vid betänkandet avgivna reservationen, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 56, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Ang. kristidsrestriktionerna beträffande detaljhandeln med rusdrycker.
(Forts.)

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 53;

Nej — 64.

Därjämte hade 11 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående familjepension efter framlidne statsministern Per Albin Hansson;

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade pensionsbestämmelser för lärarpersonal vid de statsunderstödda trädgårdsskolorna; samt

nr 69, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning i fråga om engångsunderstöd åt förra städerskan Anna Charlotta Weman.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 57, i anledning av dels *Ang. vidgad* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 8 juni 1923 (nr 147) om straff för olovlig varuinförsel, m. m., dels ock en i *befogenhet för tullåklagare.* ämnet väckt motion.

Genom en den 27 september 1946 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 334, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 8 juni 1923 (nr 147) om straff för olovlig varuinförsel;

2) lag om ändring i lagen den 20 juni 1924 (nr 225) med särskilda bestämmelser angående olovlig befattning med spritdrycker och vin;

3) förordning om ändring i förordningen den 11 juni 1926 (nr 207) angående tillverkning och beskattning av brännvin;

4) förordning om ändring i förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker;

5) lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 13 juni 1941 (nr 402) om förverkande i vissa fall av spritdrycker och vin m. m.;

6) lag angående ändrad lydelse av 6—8 §§ lagen den 15 juni 1934 (nr 271) om förbud mot vissa sammanslutningar;

7) lag om ändrad lydelse av 15 § lagen den 25 juni 1909 (nr 56 s. 1) angående naturminnesmärkens fredande;

8) lag om ändrad lydelse av 7 § lagen den 25 juni 1909 (nr 56 s. 7) angående nationalparker.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bland annat, att tullåklagare skulle erhålla samma befogenheter med avseende å tvångsmedel som enligt nya rättegångsbalken tillkomme allmän åklagare. Även tullåklagare skulle sålunda kunna

Ang. vidgad befogenhet för tullåklagare. (Forts.)
exempelvis besluta om anhållande eller reseförbud eller hos rätten göra framställning om häktning, kvarstad eller skingringsförbud.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft en i anledning av densamma av herrar *Johansson* i Stockholm och *Adolfsson* inom andra kammaren väckt motion, nr 570, vari hemställts, att propositionen måtte avslås i vad den avsåge ökade befogenheter åt tullåklagare.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med avslag å den i ämnet väckta motionen, II: 570, bifalla förevarande proposition.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat: »Utskottet vill därjämte förorda att i administrativ ordning utfärdas föreskrifter av sådant innehåll att garantier skapas för att även i mål, där tullförvaltare har att föra talan, beslut om anhållande och reseförbud kommer att meddelas efter prövning av en därför kvalificerad myndighet. I detta syfte bör skyldighet föreskrivas för tullförvaltare att före sådant beslut om möjligt underställa frågan tullfiskals prövning.»

Herr **Linnér**: Herr talman! Jag fruktar att den fråga det här gäller har dränkts i den föregående spritdebatten; den är annars inte alldeles betydelselös. Propositionen avser att i enlighet med processlagberedningens förslag få en reglering av de s. k. tullåklagarnas befogenhet. I anledning av propositionen har väckts en motion, som i huvudsak går ut på att man skall främtaga dessa tullåklagare rätten att verkställa anhållande. Lagutskottet har nu enhälligt tillstyrkt propositionen men lagt till ett uttalande, som efter min uppfattning är ganska litet lyckligt. Det står i sista stycket på följande sätt: »Utskottet vill därjämte förorda att i administrativ ordning utfärdas föreskrifter av sådant innehåll att garantier skapas för att även i mål, där tullförvaltare har att föra talan, beslut om anhållande och reseförbud kommer att meddelas efter prövning av en därför kvalificerad myndighet. I detta syfte bör skyldighet föreskrivas för tullförvaltare att före sådant beslut om möjligt underställa frågan tullfiskals prövning.»

Det är den sista rekommendationen, som jag vänder mig emot. Det är ju huvudsakligen fråga om tullförvaltarna i gränsbygderna. Tullfiskalerna däremot äro endast tre i hela riket: en i Stockholm, en i Göteborg och en i Malmö. Innebörden av detta lagutskottets uttalande är, att en tullförvaltare t. ex. i Haparanda, om det blir fråga om ett anhållande, skall underställa frågan om anhållandet tullfiskalen i Stockholm. Jag har själv på grund av offentligt uppdrag under innevarande års sommar studerat förhållandena vid kust- och gränsbevakningen utefter nästan hela rikets gräns, icke minst de ömtaliga delarna av gränsen och kusten, och därvid funnit, att tjänstgöringen där är mycket krävande för personalen och understundom av livsfarlig beskaffenhet. Svårigheten är ju, att det på ömse sidor om gränsen finns en del yrkessmugglare, som samverka med varandra, och att det är mycket svårt att få dem fast. Lyckas det någon gång, så är det utomordentligt opraktiskt, att man skall behöva vända sig till tullfiskalen i Stockholm och fråga om man får anhålla en sådan yrkessmugglare. Det kommer att i realiteten leda till en av två saker: antingen skall den tullförvaltare, som besluter anhållandet, uppskjuta avgörandet och alltså på ett olagligt sätt utsträcka tiden före anhållningsbeslutet, eller också måste han släppa vederbörande. Intetdera av detta kan vara lämpligt.

Jag tror därför att utskottet här måste ha handlat utan att införskaffa tillräckliga upplysningar om de faktiska förhållandena. Jag tror i varje fall,

Ang. vidgad befogenhet för tullåklagare. (Forts.)

att man icke har frågat dem i generaltullstyrelsen, som ha erfarenhet om vad som i verkligheten förekommer. Jag tror inte att det finns någon annan möjlighet att rätta till detta än att man tar bort det uttalande, som utskottet har gjort i näst sista stycket av sin motivering.

Jag tillåter mig därför, herr talman, hemställa, att det stycke som börjar med orden: »Utskottet vill därjämte» till och med styckets slut: »frågan tullfiskals prövning» utgår ur motiveringen. Mot utskottets kläm har jag icke någon erinran.

Herr Ewerlöf: Herr talman! Då första lagutskottets ordförande icke är närvarande i kammaren kanske jag får med några ord försöka klargöra för herr Linnér, hur utskottet har resonerat, då det kommit till sitt föreliggande yttrande.

Av redogörelsen för ärendets förbehandling framgår, att redan processlagberedningen varit i viss mån tveksam om huruvida man efter den nya rättegångsordningens genomförande kunde bekläda tullåklagarna med befogenhet att verkställa åtal och att i detta sammanhang också verkställa anhållande och utfärda reseförbud, eftersom dessa tullåklagare ju i stor omfattning sakna särskild kompetens för sådan uppgift. Processlagberedningen hade redan uttalat, att man enligt beredningens mening kunde föreskriva utsträckt skyldighet för tullfiskal att verkställa utredning och utföra åtal i tullmål. Detta har sedermera av utskottet ytterligare utformats genom vad som står i näst sista stycket i utskottets utlåtande. Jag vill då uttryckligen understryka, att herr Linnérs förmodan, att denna formulering skulle ha tillkommit utan kontakt med vederbörande inom generaltullstyrelsen, inte håller streck. Den formulering, som här är vald, har tillkommit efter samråd med generaltullstyrelsens ombudsman, som funnit yttrandet ur tullens synpunkt fullt tillfredsställande.

Jag ber också få betona att i den mening i utskottets yttrande, som herr Linnér särskilt vänder sig emot, dock står »om möjligt», vilket ju bereder tullåklagaren tillfälle att utan den eljest som regel förutsatta kommunikationen med tullfiskal kunna verkställa de åtgärder, som det här är fråga om. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Linnér: Jag trodde inte att man skulle gå in på någon djupare debatt om själva åklagarbefogenheten, eftersom denna lagstiftning är ett provisorium. Men om man skulle göra så, skulle jag vilja säga, att det är en ganska olämplig anordning att man, samtidigt som man lämnar en viss befogenhet till en åklagare, föreskriver, att denne skall i visst avseende underställa frågan om anhållande en högre myndighets prövning.

Den fråga, jag här har väckt, gäller huruvida det här föreslagna förfarandet verkligen är praktikabelt. På den punkten har jag inte blivit vederlagd i annan mån än genom herr Ewerlöfs uppgift, som naturligtvis är riktig, att ombudsmannen i generaltullstyrelsen förklarar sig icke ha något att erinra emot detta förslag. Jag kan dock nämna, att en av ledamöterna i generaltullstyrelsen på min förfrågan upplyst, att han anser tillämpandet av ett sådant förfarande i verkligheten komma att möta synnerligen stora svårigheter. Jag måste verkligen på nytt fråga: hur skall det för en tullförvaltare i Haparanda eller i Umeå vara möjligt att förfara på detta sätt, då det t. ex. blir fråga om att anhålla en individ, som går fram och tillbaka över gränsen med smuggelgods och som man äntligen efter oerhört många misslyckade försök har lyckats få fast och således har utsikt att få dömd till ett straff, som till äventyrs kan avhålla vederbörande från att i fortsättningen bedriva sin yrkesmässiga smuggling?

Ang. vidgad befogenhet för tullåklagare. (Forts.)

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att därunder yrkats dels att vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt skulle bifallas med godkännande av utskottets motivering, dels ock, av herr *Linnér*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i motiveringen, att den del därav, som å s. 13 i det tryckta utlåtandet började med orden »Utskottet vill» och slutade med »tullfiskals prövning», utelämnades.

Sedermera gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av Stenstugu gård i Endre med flera socknar, Gotlands län; och

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1946/47, såvitt angår jordbruksärenden.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 384 och 385.

Herr *Elowsson, Nils*, väckte en motion, nr 392, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående byggande av en storflygplats m. m.

Motionen bordlades.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.20 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.